

Ἡ μαρτυρία τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας γιά τήν Θεία Κοινωνία

Πρόλογος

τοῦ Σεβ. Μητροπολίτου Ναυπάκτου καί Ἁγίου Βλασίου Ἱεροθέου

Τόν τελευταῖο καιρό ἀντιμετωπίσαμε πρωτόγνωρα γεγονότα μέ τήν ἐμφάνιση τοῦ νέου ἰοῦ (covid-19), καί ἐπέπεσε φόβος καί τρόμος «πάση τῇ κτίσει». Ἡ ἀσθένεια καί ὁ θάνατος πού τήν ἀκολουθεῖ προκάλεσε δικαίως τόν φόβο τοῦ θανάτου.

Ἐπίσης, ὡς Χριστιανοί δοκιμάσαμε μεγάλο πόνο ἀπό τό κλείσιμο τῶν Ναῶν μας, πού συμπεριλαμβάνεται μέσα στά μέτρα γιά τήν μή διάδοση τοῦ θανατηφόρου ἰοῦ. Ὅλοι, Κληρικοί καί λαϊκοί, πονέσαμε περισσότερο ἀπό τό ὅτι δέν μπορούμε ἐλεύθερα νά πᾶμε στούς Ἱερούς Ναούς, καί μάλιστα νά τούς βλέπουμε κλειστούς καί νά μή γίνεται Θεία Λειτουργία, πού εἶναι τό μεγαλύτερο πού γίνεται στήν γῆ, ἀφοῦ ἡ Θεία Λειτουργία εἶναι «σύνοδος οὐρανοῦ καί γῆς», εἶναι βίωση τοῦ Μυστηρίου τῆς Ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ καί Λόγου τοῦ Θεοῦ.

Ὅμως, καί τά δύο αὐτά γεγονότα πιστεύω ὅτι εἶναι πρόσκαιρα. Ὑστερα ἀπό λίγο μπορεῖ ὁ νέος αὐτός ἰός νά μήν εἶναι τόσο ἀπειλητικός, γιατί θά βρεθοῦν τά φάρμακα ἄμεσης καί ἔμμεσης θεραπείας καί τό ἐμβόλιο, ὅπως ἔγινε μέχρι τώρα γιά διάφορες ἄλλες μολυσματικές ἀσθένειες. Ἀλλά καί τό κλείσιμο τῶν Ἱερῶν Ναῶν θά εἶναι πρόσκαιρο, γιατί πολύ γρήγορα θά δοθῇ ἡ δυνατότητα νά τελοῦνται θεῖες Λειτουργίες, νά ὑπάρχη ἐλεύθερη πρόσβαση στούς Χριστιανούς νά προσευχηθοῦν καί νά κοινωνοῦν τοῦ Σώματος καί τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ.

Καί τά δύο αὐτά πιστεύω θά διορθωθοῦν. Ἐκεῖνο, ὅμως, τό ὁποῖο περισσότερο πλήγωσε τήν καρδιά μας, τραυμάτισε τήν ἐκκλησιολογική μας εὐαισθησία εἶναι ὅτι μερικοί ἀμφισβήτησαν τό κέντρο τῆς Ἐκκλησίας μας, πού εἶναι τό Σῶμα καί τό Αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὅτι δῆθεν μέσα ἀπό τό Σῶμα καί τό Αἷμα τοῦ Χριστοῦ μεταφέρονται ἰοί καί μικρόβια, ἐνῶ ἡ πείρα τῶν αἰώνων ἀπέδειξε τό ἐντελῶς ἀντίθετο.

Καί δέν μᾶς πλήγωσαν μόνον οἱ «ἀλειούργητοι» καί οἱ «ἀκοινωνῆτοι» πού τόλμησαν νά ἀσεβήσουν στό Ἅγιο Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἀλλά περισσότερο μᾶς πλήγωσαν οἱ δῆθεν θεολόγοι καί θεολογοῦντες πού στοχάσθηκαν μέ τήν λογική καί τήν φαντασία τους πάνω σέ αὐτό τό μέγα Μυστήριον.

Αὐτό ἦταν πού μᾶς ὀδήγησε, μέ τούς συνεργάτες μου, νά ἀσχοληθοῦμε μέ σοβαρότητα μέ τό θέμα αὐτό. Ἔτσι, μαζί μέ τούς συνεργάτες μου καταρτίσαμε ἕνα

κείμενο μέ τίτλο «Ἡ μαρτυρία τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας γιά τήν Θεία Κοινωνία» καί ὑπότιτλο «Τοποθέτηση σέ τρέχουσες θεολογικές ἀντιρρήσεις καί καταγραφή ἐκκλησιαστικῶν πηγῶν γιά τήν Θεία Κοινωνία», πού ἀποτελεῖται ἀπό δύο μέρη ἦτοι: «Α΄ Μέρος – Θεολογική τοποθέτηση σέ σύγχρονες θεολογικές ἀντιρρήσεις», «Β΄ Μέρος – Ἡ παράδοση τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας γιά τήν Θεία Κοινωνία», καί τά συμπεράσματα.

Φέρουμε εἰς γνώση τοῦ πιστοῦ λαοῦ αὐτήν τήν ἐργασία, ὥστε νά ἀντιμετωπισθῇ ἕνας βλάσφημος «θεολογικός ἴος», πού τολμᾷ νά εἰσέλθῃ μέσα στήν Ἐκκλησία μας, ἡ ὁποία εἶναι τό εὐλογημένο Σῶμα τοῦ Χριστοῦ καί στήν Θεία Κοινωνία τοῦ Σώματος καί τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ.

* * *

Ἡ μαρτυρία τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας γιά τήν Θεία Κοινωνία

Τοποθέτηση σέ τρέχουσες θεολογικές ἀντιρρήσεις καί καταγραφή ἐκκλησιαστικῶν πηγῶν γιά τήν Θεία Κοινωνία

Εἰσαγωγικά περί τῆς ταυτότητας τῆς Ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Ἰουστίνου τοῦ Τσέλιε

Θά παρατεθοῦν κάποια ἀποσπάσματα ἀπό τό βιβλίο τοῦ ἁγίου Ἰουστίνου τοῦ Τσέλιε μέ τίτλο: *Δογματική: Ὁρθόδοξη Φιλοσοφία τῆς Ἀλήθειας*, διότι ἀναφέρονται στήν σύνδεση θείας Λειτουργίας, Εὐχαριστίας καί Ἐκκλησίας. Γράφει ὁ ἅγιος Ἰουστίνος ὁ Νέος:

«Ἡ Θεία Λειτουργία ἀποτελεῖ τό ἀποκορύφωμα τοῦ θεανθρώπινου ρεαλισμοῦ. Ἀπό τήν σάρκωση τοῦ Λόγου, ὁ Θεάνθρωπος Κύριος Ἰησοῦς Χριστός κατέστη ἡ πλέον προφανής, ἀθάνατη, αἰώνια πραγματικότητα ὅλων τῶν κόσμων καί, ἰδιαίτερως, τῶν ἀνθρωπίνων κόσμων μας. Μεθ' ἡμῶν ὁ Χριστός: «μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός/ Ἐμμανουήλ», αἰώνιως μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός. Ὁ πειστικότερος μάρτυς αὐτοῦ τοῦ γεγονότος εἶναι ἡ Ἐκκλησία, τό Θεανθρώπινο Σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Οὐσιαστική ταυτοσημία: Ἐκκλησία ἐν Εὐχαριστία, Εὐχαριστία ἐν Ἐκκλησία. Ὅπου ἀπουσιάζει ὁ Θεάνθρωπος, ἀπουσιάζει καί ἡ Ἐκκλησία, ἀπουσιάζει καί ἡ Εὐχαριστία. Ὅτιδῆποτε ἀποκλίνει ἀπό αὐτό ἀποτελεῖ αἵρεση, μή Ἐκκλησία, ἀντι-ἐκκλησία, ψευδο-ἐκκλησία. Ὡς Σῶμα Χριστοῦ, ἡ Ἐκκλησία ἡ καθολική ἐνότητα, ἀλλά καί ἡ ἐνότητα τῆς καθολικότητας. Τό ἴδιο ἰσχύει καί γιά τήν Εὐχαριστία ὡς Σῶμα Χριστοῦ: «ὅτι εἷς ἄρτος, ἐν σῶμα οἱ πολλοί ἐσμεν, οἱ γάρ πάντες ἐκ τοῦ ἐνός ἄρτου μετέχομεν»¹. Naί, «ἐν σῶμα οἱ πολλοί ἐσμεν» καί τοῦτο ὑπό μίαν Κεφαλή, τόν Θεάνθρωπο Χριστό. Γι' αὐτό καί ἐν τῇ Εὐχαριστία καί ἐν τῇ Ἐκκλησία ὁ Θεάνθρωπος Χριστός εἶναι τά πάντα ἐν πᾶσι, Ἐκεῖνος «ἐστί πρό πάντων, καί τά πάντα ἐν αὐτῷ συνέστηκε»².

Ἡ εὐαγγελία γιά τό ἀνθρώπινο γένος εἶναι μοναδική: ἡ Μετάληψη εἶναι τό ἱερό μυστήριον κατά τό ὅποιο ὁ χριστιανός δέχεται, ὑπό τήν μορφή τοῦ ἄρτου καί τοῦ οἴνου, τό ἴδιο τό Σῶμα καί τό Αἷμα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, συνεχώνεται μέ Ἐκεῖνον, λαμβάνει ἄφεση ἁμαρτιῶν καί τήν ὑπόσχεση τῆς αἰωνίου ζωῆς³...

Αὐτό τό ἱερό μυστήριον, λόγω τῆς ἀπροσμέτρητης σπουδαιότητάς του, ἀποτελεῖ τήν οὐσία τῆς οὐσιωδέστερης χριστιανικῆς λατρείας, τῆς Θείας

¹ Α' Κορ. 10, 17.

² Κολ. 1, 17.

³ Ἁγίου Ἰουστίνου τοῦ Τσέλιε [Πόποβιτς], *Δογματική: Ὁρθόδοξη Φιλοσοφία τῆς Ἀλήθειας*, Μετάφραση: Α. Η. Γεωργόπουλος, Ἐπιμέλεια: Π. Α. Ὑφαντῆς – Μ. Βελιζανίδης, Ἱερά Μεγίστη Μονή Βατοπαιδίου: Ἁγιον Ὄρος 2019, σ. 731.

Λειτουργίας. Κατά τήν διάρκειά της ὁ προσφερόμενος ἄρτος καί οἶνος, διά τῆς ἐπικλήσεως καί τῆς ἐπενεργείας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καθαγιαζονται καί μεταβάλλονται σέ Σῶμα καί Αἷμα Χριστοῦ.

Κάθε μέλος τῆς τοῦ Χριστοῦ Ὁρθοδόξου Ἐκκλησίας, κάθε ὀρθόδοξος χριστιανός μπορεῖ νά προσέλθῃ στό ἱερό μυστήριο τῆς Μεταλήψεως, ἀπό τό βρέφος ὡς τόν γέροντα⁴...

Τό Θεῖο Αἷμα τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ εἶναι ἡ θεανθρώπινη δύναμη ἡ ὁποία ἐξαγιάζει, καθαίρει, μεταμορφώνει, χριστοποιεῖ, ἐκκλησιοποιεῖ, θεανθρωποποιεῖ, τριαδοποιεῖ καί σώζει. Γι' αὐτό καί ἡ Καινή Διαθήκη εἶναι ἡ ἐν τῷ αἵματι τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ Καινή Διαθήκη. Αὐτή Διαθήκη ἐπεκτείνεται, εὐχαριστιακῶς, στό Θεανθρώπινο Σῶμα τῆς Ἐκκλησίας συνενώνοντας διά τοῦ Θεανθρώπινου αἵματος, ἐμᾶς τούς ἀνθρώπους μέ τόν Θεό καί μεταξύ μας. Ἐπειδή, ἐνώνοντας τόν ἄνθρωπο μέ τόν Θεάνθρωπο αὐτό τό πανάγιο Αἷμα ἐνώνει διά τοῦ Θεανθρώπου καί ἐμᾶς μέ ὅλους τούς ἀνθρώπους.

Εἶναι ὀλοφάνερο ἱστορικό γεγονός ὅτι ἡ ὀρθή, ἀληθινή, ἀθάνατη ἐνότητα τοῦ ἀνθρώπου μέ τούς ἀνθρώπους ὑπάρχει διά τοῦ Θεανθρώπου. Ὁ Θεός εἶναι ἐγγύτερος στόν κάθε ἄνθρωπο ἀπό ὅ,τι ὁ ἄνθρωπος στόν ἴδιο τόν ἑαυτό του, ἐγγύτερος σέ ὅλους τούς ἀνθρώπους ἀπό ὅ,τι οἱ ἴδιοι στούς ἑαυτούς τους. Γι' αὐτό καί χωρίς τόν Θεό, χωρίς τόν Θεάνθρωπο, χωρίς τήν συγγένεια αἵματος καί τήν συνένωση μέ Ἐκεῖνον, γιά τόν ἄνθρωπο δέν ὑπάρχει ἐνότητα μέ τόν ἴδιο τόν ἑαυτό του καί μέ τούς ἀνθρώπους γύρω του. Καί τούτη ἡ συγγένεια αἵματος, ἡ ἔνωση τοῦ ἀνθρώπου μέ τόν ἄνθρωπο, πραγματώνεται στό Θεανθρώπινο Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, στήν Ἐκκλησία, καί μέ ἰδιαίτερος ρεαλιστικό καί ἐμπειρικό τρόπο κατά τήν Θεία Εὐχαριστία, στήν Μετάληψη τοῦ σώματος καί τοῦ αἵματος τοῦ Χριστοῦ⁵...

Περί αὐτῆς τῆς θεανθρωπίνης πραγματικότητας ὁ θεόσοφος Καβάσιλας εὐαγγελίζεται «ἡ Ἐκκλησία καταδεικνύει τόν ἑαυτό της μέσα στά ἱερά μυστήρια (τοῦ Σώματος καί τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ), ὄχι ὅπως μέσα ἀπό σύμβολα, ἀλλά ὡς μέλη στήν καρδιά καί ὡς κλάδοι στήν ρίζα τοῦ δένδρου καί, κατά τά λόγια τοῦ Κυρίου ὅπως ἡ ἄμπελος καί τό κλῆμα». Γιατί ἐδῶ δέν πρόκειται μόνον περί κοινωνίας καί ἀναλογιῶν κατά τήν ὁμοιότητα, παρά ταυτότητα. Γιατί αὐτά τά μυστήρια εἶναι τό Σῶμα καί τό Αἷμα τοῦ Χριστοῦ, καί τοῦτο ἀποτελεῖ τήν ἀληθινή τροφή καί πόση τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Καί αὐτή, μεταλαμβάνοντας Αὐτῶν, δέν τά μεταβάλλει σέ Σῶμα ἀνθρώπινο, ὅπως συμβαίνει μέ τήν ἀνθρώπινη τροφή, παρά ἡ ἴδια –ἡ Ἐκκλησία- μεταβάλλεται σέ αὐτό τό Σῶμα καί Αἷμα Χριστοῦ καί, ἂν θά μπορούσε κάποιος νά δῆ τήν Ἐκκλησία, τό κατά πόσο αὐτή ἐνώθηκε μέ Ἐκεῖνον

⁴ Ἁγίου Ἰουστίνου τοῦ Τσέλιε [Πόποβιτς], *Δογματική: Ὁρθόδοξη Φιλοσοφία τῆς Ἀλήθειας*, σ. 732.

⁵ Ἁγίου Ἰουστίνου τοῦ Τσέλιε [Πόποβιτς], *Δογματική: Ὁρθόδοξη Φιλοσοφία τῆς Ἀλήθειας*, σ. 733.

κοινωνώντας τό Σῶμα Του, δέν θά μπορούσε τίποτε ἄλλο νά δῆ ἀπό τό ἴδιο τό Σῶμα Του. Γί' αὐτόν τόν λόγο καί ὁ Παῦλος γράφει «Υμεῖς δέ ἐστε σῶμα Χριστοῦ καί μέλη ἐκ μέρους»⁶»⁷...

Ἄν ὅλα τά μυστήρια τῆς Καινῆς Διαθήκης, τῆς Διαθήκης τοῦ Θεανθρώπου, καί ὅλα τά μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεανθρώπου, μπορούσαν νά συνοψισθοῦν σέ ἓνα μυστήριο, τότε αὐτό τό μυστήριο θά ἦταν τό ἱερό Μυστήριο τῆς Μεταλήψεως, τῆς Θείας Εὐχαριστίας. Αὐτό τό μυστήριο μᾶς καταδεικνύει καί μᾶς προσφέρει Ὅλον τόν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό σέ ὅλον τόν θαυματουργό πλοῦτο τοῦ Θεανθρωπίνου Προσώπου καί τοῦ Θεανθρωπίνου Σώματός Του, τό ὁποῖο εἶναι ἡ Ἐκκλησία⁸».

Ἡ μαρτυρία τοῦ ἁγίου Ἰουστίνου τοῦ Νέου ἐπαναλαμβάνει μέ ὅλους τούς ἁγίους τήν ταυτότητα τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας μέ τήν θεία Λειτουργία ὡς Εὐχαριστία καί Μετάληψη τοῦ Σαρκωθέντος Λόγου τοῦ Θεοῦ. Ἡ Ἐκκλησία δέν μπορεῖ νά ἀρνηθῆ τόν ἑαυτό της, διότι ὁ ἑαυτός της εἶναι τό Σῶμα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ὁ Ἰησοῦς Χριστός παρατεινόμενος στούς αἰῶνες ὑπάρχει ὄντως στήν θεία Λειτουργία καί προσφέρεται κατά τήν Μετάληψη τῶν Χριστιανῶν. Θεία Λειτουργία σημαίνει τήν πίστη στήν ὕπαρξη τοῦ Χριστοῦ ὡς Σαρκωθέντος Λόγου, πού προσφέρει τόν ἑαυτό Του στούς μεταλαμβάνοντες γιά νά ζήση ὁ κόσμος.

⁶ Α' Κορ. 12, 27.

⁷ Ἁγίου Ἰουστίνου τοῦ Τσέλιε [Πόποβιτς], *Δογματική: Ὁρθόδοξη Φιλοσοφία τῆς Ἀλήθειας*, σσ. 735-736.

⁸ Ἁγίου Ἰουστίνου τοῦ Τσέλιε [Πόποβιτς], *Δογματική: Ὁρθόδοξη Φιλοσοφία τῆς Ἀλήθειας*, σ. 736.

Α' Μέρος

Θεολογική τοποθέτηση σέ σύγχρονες θεολογικές αντιρρήσεις

1. Ἡ παύση τῆς Θείας Λειτουργίας ὡς ὕψιστη πράξη ἀγαπητικῆς αὐτοκένωσης τῆς Ἐκκλησίας

Ἦδη προτοῦ κλείσουν οἱ Ναοί ἀπό τό Κράτος, προτάθηκε ἡ παύση τῆς Λειτουργίας ἀπό θεολόγους καί μάλιστα ὑπῆρξαν περιπτώσεις Ναῶν, οἱ ὁποῖοι ἔκλεισαν πρὶν κἂν ἡ Σύνοδος πάρῃ ὁποιαδήποτε ἀπόφαση. Ἡ θεολογική αἰτιολογία τῆς παύσης τῆς Λειτουργίας ἀπό προϋσταμένους τῶν Ναῶν ὑπῆρξε ἡ χριστιανική ἀγάπη ὡς αὐτοκένωση τῆς Ἐκκλησίας ἀπό τόν ἴδιο της τόν ἑαυτό, δηλαδή τήν Θεία Λειτουργία, μέ σκοπό νά προστατευτῇ ἀγαπητικά ἀπό κάθε μολυσμό ἢ κοινωνία τῶν ἀνθρώπων.

Κατά περίεργη χρονική σύμπτωση παρόμοιος συλλογισμός δημοσιεύθηκε στούς New York Times ἀπό τόν προτεστάντη ἱερέα καί καθηγητή Dr. Esau McCaulley, ὁ ὁποῖος στό ἄρθρο μέ τίτλο «Ἡ χριστιανική ἀπάντηση στόν Κορωναιό: Μείνετε Σπίτι» ἔγραψε τά ἑξῆς:

«Μέ τό πρωτοφανές τοῦ κορωναιοῦ νά ἀπλώνεται ραγδαῖα, αὐτή δέν εἶναι μιᾶ ἐρώτηση γιά τά μέλη τῆς Ἐκκλησίας ὡς ἄτομα. Ἡ πανδημία ὑποχρεώνει τήν Ἐκκλησία ὡς θεσμό νά ἀναλογισθῇ τόν ρόλο της κατά τήν διάρκεια μιᾶς κρίσης. Ἀρκετές θρησκευτικές κοινότητες ἀναστέλλουν τίς τυπικές λειτουργίες τους. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ τῶν Ἁγίων τῶν Τελευταίων Ἡμερῶν σταμάτησε τίς ἀκολουθίες της παγκοσμίως. Προσωρινά, ἡ Καθολική ἐκκλησία στή Ρώμη ἔκλεισε τίς πόρτες της ἐρμητικά. Τό ἴδιο ἔγινε σέ μεγάλο βαθμό στήν πολιτεία τῆς Οὐάσιγκτον. Τί πρέπει νά σκεφτοῦμε γι' αὐτά; Ἐγκαταλείπουν οἱ χριστιανοί τήν εὐθύνη τους ἀπέναντι στούς ὑποφέροντες καί τούς ἀσθενεῖς;

Κάποιοι χριστιανοί μπορεῖ νά μποῦν στόν πειρασμό νά κοιτάξουν πίσω στό παρελθόν, τό ὁποῖο παραμένει ζωντανό σέ καιρούς ἀπελπισίας. Ξεκινώντας ἀπό τό 250 μ.Χ. μιᾶ πανώλη πού στήν κορύφωσή της εἰπώθηκε ὅτι σκότωνε 5000 ἀνθρώπους τήν ἡμέρα ρήμαξε τήν Ρωμαϊκή αὐτοκρατορία. Οἱ χριστιανοί στάθηκαν στό καθῆκον τους πρὸς τούς ἀσθενήσαντες. Πιστεύοντας ὅτι ὁ Θεός ἦταν παντοδύναμος καί πάνω ἀπό κάθε ἀρρώστια, ἦταν πρόθυμοι νά διακονήσουν τούς ἀσθενήσαντες ἀκόμη καί μέ τό κόστος τῆς ζωῆς τους. Αὐτή ἡ μαρτυρία κέρδισε πολλούς στό χριστιανικό σκοπό. Πρέπει νά ἀκολουθήσουμε τό παράδειγμά τους καί

νά συγκεντρωθοῦμε νά ἐορτάσουμε κατά λόγον καί λατρεία, στήν τελετή, ὅπως ἐπίσης καί ἐπί τοῦ ἄρτου καί τοῦ οἴνου;...

Ἡ ἀπουσία τῆς Ἐκκλησίας, ἡ κένωσή της κατά κυριολεξία, μπορεῖ νά λειτουργήσῃ ὡς ἓνα σύμβολο ἐμπιστοσύνης τῆς Ἐκκλησίας στή δύναμη τοῦ Θεοῦ νά μᾶς συναντήσῃ ἀσχέτως τοῦ χώρου. Ἡ Ἐκκλησία παραμένει ἡ Ἐκκλησία εἴτε σέ σύναξη εἴτε διασκορπισμένη. Ἐμμέσως, ἀκόμη, μπορεῖ νά μᾶς ὑπενθυμίσῃ τό δῶρο τῆς σύναξης, τό ὁποῖο συχνά κι ἐμεῖς ἀκόμα ἐκλαμβάνουμε ὡς δεδομένο...

Κατά τήν διάρκεια τῆς ἐπιδημίας τοῦ AIDS, πολλές Ἐκκλησίες ἔδειξαν τήν ἀλληλεγγύη τους διά τῆς ἀπό κοινοῦ μετοχῆς στόν ἄρτο καί τόν οἶνο μέ τούς μολυσμένους, προκειμένου νά δείχτῃ ὅτι δέν ὑπῆρχε τίποτε γιά νά φοβηθῇ κανείς. Σήμερα, ἴσως πρέπει νά δείξουμε τήν ἀλληλεγγύη μας διά τῆς ἀρνήσεως τῆς κοινῆς μετοχῆς (στόν ἄρτο καί τόν οἶνο).

Τό Εὐαγγέλιο τοῦ Ἰωάννη ἐξιστορεῖ τά λόγια τοῦ Ἰησοῦ στούς Μαθητές Του στό ἀνώγι πρό τοῦ θανάτου Του. Κατά τήν τελευταία ὁμιλία του, τούς λέγει ὅτι εἶναι καλύτερο νά φύγῃ, οὕτως ὥστε ὁ Παράκλητος νά ἔλθῃ. Τό νόημα εἶναι ὅτι ἡ ἀπώλεια τῆς φυσικῆς Του παρουσίας διά μέσου τοῦ θανάτου, τῆς ἀνάστασης καί ἀνάληψης θά ὁδηγήσῃ τούς Μαθητές σέ μιᾶ ἔτι βαθύτερη κοινωνία μέ τό Θεό. Ἀρκούντως παράξενα, εἶναι πιθανόν ὅτι ἡ ἀπουσία τῆς Ἐκκλησίας θά ἀποτελέσῃ σπουδαία μαρτυρία τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ στή φροντίδα τῶν χριστιανῶν πρός τόν συνάνθρωπο»⁹.

Μιά τέτοια τοποθέτηση εἶναι ἀπολύτως συνεπής μέ τήν προτεσταντική ὁμολογία πίστεως, κατά τήν ὁποία τά Τίμια Δῶρα δέν εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ἀλλά κτιστά σύμβολα πού χρησιμοποιοῦνται πλέον σέ ἐλάχιστες προτεσταντικές ὁμολογίες μέ σκοπό τήν ἐνεργοποίηση τῆς μνήμης σέ σχέση μέ τό σωτηριῶδες ἔργο τοῦ Χριστοῦ. Γιά τόν προστεσάντη Χριστιανό ἡ Ἐκκλησία δέν εἶναι ἡ Εὐχαριστία ὡς Σῶμα Χριστοῦ, οὔτε ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου ἐξαρτᾶται ἀπό τήν μυστηριακή συμμετοχή τοῦ πιστοῦ στήν λατρεία, διότι ἀπλούστατα τά πάντα εἶναι κτιστά. Γιά νά χρησιμοποιήσουμε τά λόγια τοῦ ἀγίου Πορφυρίου, μία τέτοια παραδοχή μπορεῖ νά προέλθῃ ἀπό κάποιον πού δέν πιστεύει στήν ἄκτιστη Ἐκκλησία. Αὐτός εἶναι ἀκριβῶς ὁ λόγος γιά τόν ὁποῖο στόν Προτεσταντισμό εἴτε εἶναι κανείς στό σπίτι εἴτε στήν αἴθουσα ἀνάγνωσης τοῦ λόγου τοῦ Θεοῦ εἶναι τό ἴδιο πράγμα. Μάλιστα σέ καιρούς ἐπιδημίας γίνεται προφανές ὅτι ἡ ἐξίσωση ἀτομικῆς λατρείας καί κοινῆς λατρείας γέρνει ἀπολύτως ὑπέρ τῆς πρώτης ἀφοῦ αὐτό ὀρίζεται ὡς χριστιανική ἀγάπη μέ σκοπό τήν ἀπουσία μετάδοσης ἀσθενειῶν.

⁹ Esau McCaulley, "The Christian Response to the Coronavirus: Stay Home", *The New York Times* 14/03/2020, <https://www.nytimes.com/2020/03/14/opinion/coronavirus-church-close.html>

Ἐπιστρέφοντας στά καθ' ἡμᾶς, ἡ προτροπή γιά παύση τῆς Λειτουργίας ὡς θυσιαστικῆς ἀγάπης τῆς Ἐκκλησίας προέρχεται καί ἀπό τήν πεποίθηση τῆς μετάδοσης φθορᾶς καί μολυσμοῦ διά τῆς θείας Μετάληψεως. Οἱ θεολογικές προϋποθέσεις τῆς πεποίθησης ὅτι ἡ θεία Μετάληψη μπορεῖ νά ἀποτελέσει φορέα μετάδοσης ἀσθενειῶν βασίζονται στή θεώρηση τῆς φύσης εἴτε κτιστῆς, εἴτε ἄκτιστης ὡς ἐνός ἀναγκαστικοῦ πράγματος ἐπειγόμενου γιά τήν ἀτομική του ἐπιβίωση. Συχνά στά κείμενα τῶν θεολογούντων διαβάζει κανεῖς ὅτι ὁ Θεός ὡς πρόσωπο ἐλευθερώνεται ἀπό τήν φύση Του καί ὅτι ἡ ἀληθῆς ὕπαρξη τοῦ ἀνθρώπου συνίσταται στήν ἔκσταση ἀπό τήν φύση του, διότι ἡ φύση ἀποτελεῖ πράγμα ἀνελεύθερο μέ ἀπρόσωπη φορά πρός τήν ἀτομιστική ἐπιβίωση. Μέ δεδομένη τήν ὑποτίμηση τῆς φύσης καί τῶν φυσικῶν, ὡς πραγμάτων πού ἐπείγονται γιά τήν ἀτομική τους ἐπιβίωση, ἡ θεία Μετάληψη παρομοιάζεται μέ ἕνα κοινωνεῖν προσώπων ἐνάντια στό ἐπιβιώνειν τῆς ἀτομιστικῆς φύσεως. Ἀκόμη καί ὁ Θεός ὡς πρόσωπο ἐλευθερώνεται ἀπό τήν ἀναγκαιότητα τῆς φύσης Του. Αὐτή ἀκριβῶς ἡ ὑποτίμηση τῆς φύσης, ἀκόμα καί τῆς θεϊκῆς, καθιστᾷ τά Τίμια Δῶρα φορεῖς μολυσματικῶν, φθοροποιητικῶν, ἰογενῶν ἐπιδράσεων. Ὡς ἀπόδειξη αὐτῆς τῆς θεολογικῆς ἐρμηνείας τίθεται ὁ βιολογικός θάνατος τῶν μεταλαμβάνόντων, ὅπως καί ὄλων τῶν ὑπολοίπων ἀνθρώπων.

Ἡ θεώρηση τῆς Μετάληψης ὡς κοινωνίας προσώπων σέ ἀντιδιαστολή μέ τήν ἀναγκαστική φύση, ἡ ὁποία ὀδηγεῖ μόνον στό ἐπιβιώνειν, καθιστᾷ ἀνύπαρκτη τήν ἀγιαστική Χάρη πού ἐκπορεύεται ἀπό τόν Εὐχαριστιακό Ἄρτο. Ἐδῶ ἀκριβῶς βρίσκεται στήν συγκεκριμένη θεώρηση ἡ πλήρης ταύτιση μέ τόν Προτεσταντισμό ἐκ δευτέρου. Ὅπως οἱ προτεστάντες δέν παραδέχονται καμμία φυσική παρουσία τοῦ Θεοῦ ἐπί τῶν Τιμίων Δώρων, ἔτσι καί οἱ ὑπέρμαχοι μιᾶς κοινωνίας τῶν προσώπων Θεοῦ καί ἀνθρώπου ἀδειάζουν τίς δύο φύσεις τοῦ σαρκωμένου Λόγου ὡς Σώματος Χριστοῦ, διότι γι' αὐτούς ὁ Εὐχαριστιακός Ἄρτος εἶναι σημεῖο τῆς κοινωνίας τῶν προσώπων. Ἐπειτα, μέ τήν ἐξ ὀρισμοῦ ὑποτίμηση τῆς φύσης καί τῶν φυσικῶν, ὡς πραγμάτων ἐπειγομένων γιά τήν ἀτομιστική τους ἀυτάρκεια, οἱ φύσεις τοῦ Χριστοῦ παραμερίζονται ἀπολύτως καί ἔτσι δέν ὑπάρχει κανένα περιθώριο γιά τήν θεοποιό ἐνέργεια τῶν Τιμίων Δώρων. Ὅποτε πολύ φυσιολογικά ἄγονται στήν μετάδοση ἰῶν καί φθορᾶς μέσῳ τῆς θείας Μετάληψεως.

Ἐτι περαιτέρω, ὅταν ἡ θεία Κοινωνία ἀποτελεῖ στήν ἀντίληψη τῶν ἀνθρώπων ἀπλῶς σημεῖο, σημάδι, σύμβολο τῆς κοινωνίας τῶν προσώπων Θεοῦ καί ἀνθρώπων, εἶναι ἐξίσου φυσιολογική ἡ ἐξίσωση διατυπώσεων τύπου «προσεύχομαι σπίτι» καί «μετέχω τῆς λατρείας στόν ναό», διότι σημασία ἔχει ἡ κοινωνία τῶν προσώπων καί ὄχι ἡ μετοχή στήν θεοποιό ἐνέργεια τοῦ Εὐχαριστιακοῦ Ἄρτου.

Γιά τόν ὀρθόδοξο Χριστιανό τό Σῶμα καί τό Αἷμα τοῦ Χριστοῦ δέν μπορεῖ νά ἀποτελέση φορέα μόλυνσης καί θανάτου, διότι ὁ Κύριος τῆς Ζωῆς δέν κληροδοτεῖ φθορά καί θάνατο. Κατά τόν τρόπο πού ἡ ἀνθρώπινη φύση τοῦ Χριστοῦ φανέρωνε τήν θεία ζωοποιό ἐνέργεια κατά τίς θαυματουργίες, μέ τόν ἴδιο τρόπο ὁ Εὐχαριστιακός Ἄρτος ἐνεργεῖ τόν ἀγιασμό τῶν ἀνθρώπων.

Ἡ θεία Χάρη ἐνεργεῖ διττῶς ἐπί τῶν Τιμίων Δώρων. Ἡ Χάρη ἀγιάζει τά Τίμια Δῶρα καί καθιστᾷ ἀγιαστικά τά Τίμια Δῶρα ὡς ἐνεργοῦντα τόν ἀγιασμό κατά τήν προαίρεση ἐκάστου. Γράφει σχετικά ὁ ἅγιος Νικόλαος Καβάσιλας:

«Διττῶς γάρ λέγεται ἐνεργεῖν ἐν τοῖς τιμίοις δώροις ἡ χάρις, ἕνα μὲν τρόπον καθ' ὃν αὐτὰ ἀγιάζεται, ἕτερον δὲ καθ' ὃν ἡ χάρις δι' αὐτῶν ἡμᾶς ἀγιάζει.

Τὸν μὲν οὖν πρῶτον τρόπον ἐν τοῖς δώροις τὴν χάριν ἐνεργεῖν, οὐδὲν δύναται κωλύειν τῶν ἀνθρωπίνων κακῶν. Ἀλλὰ καθάπερ ὁ ἀγιασμός αὐτῶν οὐκ ἔστιν ἀνθρωπίνης ἀρετῆς ἔργον, οὕτως οὐδὲν κωλύεσθαι δυνατὸν αὐτὸν ὑπὸ κακίας ἀνθρώπων. Ὁ δεύτερος δὲ καὶ τῆς ἡμετέρας δεῖται σπουδῆς. Διὰ τοῦτο καὶ ὑπὸ τῆς ἡμῶν κωλύεται ῥαθυμίας. Ἀγιάζει γάρ ἡ χάρις διὰ τῶν δώρων ἡμᾶς, ἐὰν πρὸς τὸν ἀγιασμόν ἐπιτηδεῖως ἔχοντας λάβῃ, ἃ δὲ ἀπαρασκευάστοις ἐμπέσῃ, οὔτε ὄφελος ἦνεγκεν οὐδὲν καὶ μυρίαν ἡμῖν ἐνέσθηκε βλάβην»¹⁰.

Ἡ ἐρμηνεία τοῦ ἀγίου Νικολάου Καβάσιλα γιὰ τά Τίμια Δῶρα βρίσκεται σέ συστοιχία μέ τήν ἀντίδοση τῶν ιδιωμάτων τῶν φύσεων στό πρόσωπο τοῦ Θεοῦ Λόγου. Ἡ ἀνθρώπινη καί ἡ θεϊκή φύση τοῦ Χριστοῦ ἀντιδίδει τά γνωρίσματά της στό πρόσωπο τοῦ Σαρκωμένου Λόγου. Ἡ σάρκα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἄν καί θνητή πρό τῆς Ἀνάστασης ἀπέβαλε τήν φθαρτότητα καί τήν θνητότητα μέ τήν Ἀνάσταση καί ἐκχέει τό πλήρωμα τῆς ἀκτίστου ἐνεργείας τῆς θεότητος. Ἡ Σάρκα τοῦ Χριστοῦ εἶναι ζωοποιός καί ἐνεργεῖ τά τῆς θεότητος ὄχι ἀφ' ἑαυτῆς, ἀλλὰ ἐξαιτίας τῆς ἐνώσεως. Ἀντιστοίχως Ἡ ἐνέργεια τῆς θεότητος ἐκπορεύεται ἀπό τόν Εὐχαριστιακό Ἄρτο. Κατ' αὐτόν τόν τρόπο ὁ Εὐχαριστιακός Ἄρτος εἶναι ζωοποιός. Ἀγιάζεται ὁ Ἄρτος καί γίνεται ἀγιαστικός ὡς Σῶμα Χριστοῦ.

Γράφει συναφῶς ὁ ἱερός Δαμασκηνός: *«Μεμενήκασι γάρ καὶ μετὰ τὴν ἔνωσιν αἱ φύσεις ἀσύμφυρτοι καὶ αἱ τούτων ιδιότητες ἀλώθητοι. Ἡ δὲ τοῦ κυρίου σὰρξ τὰς θείας ἐνεργείας ἐπλούτησε διὰ τὴν πρὸς τὸν λόγον ἀκραιφνεστάτην ἔνωσιν ἥτοι τὴν καθ' ὑπόστασιν οὐδαμῶς τῶν κατὰ φύσιν ιδίων ὑποστᾶσα ἔκπτωσιν· οὐ γὰρ κατ' οἰκείαν ἐνέργειαν, ἀλλὰ διὰ τὸν ἠνωμένον αὐτῇ λόγον τὰ θεῖα ἐνήργει τοῦ λόγου δι' αὐτῆς τὴν οἰκείαν ἐνδεικνυμένου ἐνέργειαν. Καίει μὲν γὰρ ὁ πεπυρακτωμένος σίδηρος, οὐ φυσικῶ δὲ λόγῳ τὴν καυστικὴν κεκτημένος ἐνέργειαν, ἀλλ' ἐκ τῆς πρὸς*

¹⁰ Π. Κ. Χρήστου, *Νικολάου Καβάσιλα: Εἰς τὴν Θεῖαν Λειτουργίαν καὶ Περί τῆς ἐν Χριστῷ ζωῆς*, ΕΠΕ, Φιλοκαλία 22, Πατερικαὶ Ἐκδόσεις «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς»: Θεσσαλονίκη 1979, Κεφάλαιο ΛΕ', σ. 176.

τὸ πῦρ ἐνώσεως τοῦτο κτησάμενος. Ἡ αὐτὴ τοιγαροῦν θνητὴ τε ἦν δι' ἑαυτὴν καὶ ζωποιοὺς διὰ τὴν πρὸς τὸν λόγον καθ' ὑπόστασιν ἔνωσιν»¹¹.

Ὁ Εὐχαριστιακὸς Ἄρτος εἶναι τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ. Ὁ Ἄρτος σέ ἀναλογία μὲ τὸ παράδειγμα τοῦ πυρακτωμένου σιδήρου πού χρησιμοποιεῖ ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός, ἐκφαίνει τὴν ἄκτιστη ἐνέργεια, διότι ὁ Ἄρτος εἶναι ὁ ἐξ οὐρανοῦ καταβάς, ὁ σαρκωμένος Θεὸς Λόγος.

Στὰ Εὐαγγέλια ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς θεραπεύει τοὺς ἀρρώστους δι' ἀφῆς σωματικῆς ἐκφαίνουσας τὴν ἄκτιστη ἐνέργεια τῆς θεότητας. Στὸ κατὰ Μάρκον Εὐαγγέλιο διαβάζει κανεὶς «Καὶ ἔρχεται πρὸς αὐτὸν λεπρὸς παρακαλῶν αὐτὸν καὶ γονυπετῶν αὐτὸν καὶ λέγων αὐτῷ ὅτι ἐὰν θέλῃς, δύνασαι με καθαρῖσαι. ὁ δὲ Ἰησοῦς σπλαγχνισθεὶς, ἐκτείνας τὴν χεῖρα ἤψατο αὐτοῦ καὶ λέγει αὐτῷ· θέλω, καθαρῖσθητι. καὶ εἰπόντος αὐτοῦ εὐθέως ἀπῆλθεν ἀπ' αὐτοῦ ἡ λέπρα, καὶ ἐκαθαρίσθη»¹². Ἡ ἀφή τοῦ Θεανθρώπου Χριστοῦ, δηλαδή ἡ ἐνέργεια πού ἐκπορεύεται ἀπὸ τὴν ἀνθρώπινη φύση Του, συνεργάζεται μετὰ τῆς θεϊκῆς Του ἐνέργειας καὶ ὁ λεπρὸς θεραπεύεται.

Συναφῶς γράφει ὁ ἅγιος Μάξιμος: «Θεὸν σεσαρκωμένον καὶ τελείως δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντα, θεϊκῶς ἅμα καὶ ἀνθρωπικῶς τὸν αὐτὸν ἐνεργοῦντα, ἔφυσεν, ὡς οὐ λόγῳ μόνον, καὶ τοῖς θεοπρεπέσιν ἐπιτάγμασιν, ἐνεργὸς εὐρίσκεται ὁ Σωτὴρ ἐν τῷ τοὺς νεκροὺς διανιστᾶν καὶ θεραπεύειν πᾶσαν νόσον καὶ πᾶσαν μαλακίαν· ἀλλὰ συνεργάτιν ὡσπερ τινὰ πρὸς τοῦτο δὴ μάλιστα τὴν ἀγίαν αὐτοῦ παραλαμβάνειν ἠπέιγετο σάρκα· τοῦτο ποιῶν μὲν ὡς Θεὸς τῷ παντουργῷ αὐτοῦ προστάγματι· ζωποιοῦν δέ αὖ πάλιν καὶ τῇ ἀφῆ τῆς ἠνωμένης αὐτῷ καθ' ὑπόστασιν ἀγίας σαρκός, ἵνα δείξη καὶ ταύτην ζωποιοεῖν δυναμένην διὰ τῆς οὐσιώδους αὐτοῦ ἐνεργείας, ἧς ἐστι κυρίως ἡ ἀφή, ἡ φωνή, καὶ ὅσα τοιαῦτα. Εἶτα, ὡς ἔδειξε τὰς φυσικὰς ἐνεργείας αὐτοῦ, τοῦ ἐξ ἀμφοῖν συγκειμένου Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ, σωζομένας τελείως· τὴν τῆς θεότητος αὐτοῦ, διὰ τοῦ παντουργοῦ προστάγματος, τὴν δὲ τῆς ἀνθρωπότητος αὐτοῦ, διὰ τῆς ἀφῆς· παρέστησε ταύτας ἠνωμένας διόλου τῇ πρὸς ἀλλήλας συμφυΐα καὶ περιχωρήσει·»¹³.

Ὁ Ἄρτος λειτουργεῖ ὡς ἡ ζωποιοὺς Σάρκα τοῦ Χριστοῦ. Συνδέοντας κανεὶς τὰ κείμενα τῶν ἀγίων Μαξίμου καὶ Δαμασκηνοῦ στὴν προοπτικὴ τῶν Τιμίων Δώρων, ὅπως τὸ πράττει ὁ Καβάσιλας, κατανοεῖ τὴν ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας ὡς Σώματος τοῦ ζῶντος Χριστοῦ, πηγῆς θεώσεως καὶ ἀγιασμοῦ ψυχῆς τε καὶ σώματος.

¹¹ Ἁγίου Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἔκδοσις ἀκριβοῦς ὀρθοδόξου πίστεως, ΙΖ' [ΞΑ'], PG 94, 1069BC.

¹² Μκ. 1, 41.

¹³ Ἁγίου Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, Τόμος δογματικὸς σταλεῖς ἐν Κύπρῳ πρὸς Μαρίνον διάκονον, PG 91, 85C-88A.

2. Τό αίτημα για παύση τῆς Θείας Λειτουργίας ὡς μεταρρύθμιση καί ἐκσυγχρονισμός κατά τά πρότυπα τῶν λοιπῶν χριστιανικῶν ὁμολογιῶν

Αναρωτιοῦνται μερικοί ἄσχετοι ἢ καί ἄθεοι ἀρθρογράφοι, γιατί δέν μεταρρυθμίζεται ἐπιτέλους ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία στήν παύση τῆς θείας Λειτουργίας κατά τά πρότυπα τοῦ Βατικανοῦ καί τῶν λοιπῶν προτεσταντικῶν Ὁμολογιῶν. Ἡ ἀπάντηση εἶναι σχετικά προφανής. Οὔτε τό Βατικανό, οὔτε οἱ προτεσταντικές Ὁμολογίες θεωροῦν τήν Ἐκκλησία ἄκτιστη καί κτιστή, ὡς τόν ἴδιο τόν σαρκωμένο Λόγο. Ἡ θεία Χάρη γιά τούς Ρωμαιοκαθολικούς εἶναι κτιστή, ἐνῶ οἱ Προτεστάντες δέν δέχονται ἀληθῆ παρουσία Χριστοῦ στά Τίμια Δῶρα. Συναφῶς, τά Τίμια Δῶρα ὅποτε ὑπάρχουν καί ἐφόσον ὑπάρχουν ἀποτελοῦν κτίσματα μόνον.

Ἀντιθέτως, στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία, ὅπως λέγει ὁ ἅγιος Πορφύριος ὁ Καυσοκαλυβίτης: *«Ὁ Θεός ἐν τῇ ἀπειρῶ ἀγάπῃ Του μᾶς ἔνωσε πάλι μέ τήν Ἐκκλησία Του στό πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Μπαίνοντας στήν ἄκτιστη Ἐκκλησία, ἐρχόμαστε στόν Χριστό, μπαίνομε στό ἄκτιστον. Καλοῦμαστε δηλαδή κι ἐμεῖς οἱ πιστοί νά γίνομε ἄκτιστοι κατά χάριν, νά γίνομε μέτοχοι τῶν θειῶν ἐνεργειῶν τοῦ Θεοῦ, νά μποῦμε μέσα στό μυστήριον τῆς θεότητος, νά ξεπεράσομε τό κοσμικό μας φρόνημα, νά ἀποθάνομε κατά «τόν παλαιό ἄνθρωπον» καί νά γίνομε ἔνθεοι. Ὅταν ζοῦμε στήν Ἐκκλησία, ζοῦμε τόν Χριστό. Αὐτό εἶναι πολύ λεπτό θέμα, δέν μπορούμε νά τό καταλάβομε. Μόνο τό Ἅγιον Πνεῦμα μπορεῖ νά μᾶς τό διδάξει...»*

Ἡ Ἐκκλησία καί ὁ Χριστός εἶναι ἕνα. Τό σῶμα τῆς Ἐκκλησίας τρέφεται, ἀγιάζεται, ζεῖ μέ τόν Χριστό. Αὐτός εἶναι ὁ Κύριος, ὁ παντοδύναμος, ὁ παντογνώστης, ὁ πανταχοῦ παρών καί τά πάντα πληρῶν, ὁ στηριγμός μας, ὁ φίλος μας, ὁ ἀδελφός μας. Αὐτός εἶναι τό Α καί τό Ω, ἡ ἀρχή καί τό τέλος, ἡ βάση, τό πᾶν. Χωρίς Χριστό, Ἐκκλησία δέν ὑπάρχει. Νυμφίος ὁ Χριστός· νύμφη ἡ καθεμία ψυχή»¹⁴.

Κατά συνέπεια ἡ Λειτουργία εἶναι ἡ ὑπαρκτική ταυτότητα τῶν Ὁρθοδόξων. Ἡ ζωή τοῦ ὀρθόδοξου Χριστιανοῦ εἶναι διά τῆς ζωῆς στό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ καί τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ φανερώνεται στήν Λειτουργία.

Ἡ ἀπόφαση τῆς Ἱεραρχίας τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος καί ἄλλων Ἐκκλησιῶν νά μὴν παύση ἡ θεία Λειτουργία ἀποτελεῖ τήν ὁμολογία ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ τοῦ ζῶντος. Παύση τῆς θείας Λειτουργίας σημαίνει παύση τῆς πίστεως ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶναι ὁ Υἱός καί Λόγος τοῦ Θεοῦ. Τελικά ἡ Πολιτεία ἔχει ἄλλη ἀντίληψη τῶν πραγμάτων.

Σέ διαφορετικές ἐποχές πανδημιῶν, ἐπειδή τό σύνολο τῆς κοινωνίας πίστευε στόν Ἰησοῦ Χριστό, ἡ σκέψη γιά τήν παύση τῶν ἱεροπραξιῶν ἦταν ἀδιανόητη. Αὐτό

¹⁴ Ἁγίου Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου, *Βίος καί Λόγοι*, Ἱερά Μονή Χρυσοπηγῆς, Χανιά 2003, σσ. 198-199.

μάλιστα παρά τό γεγονός ότι οι άνθρωποι είχαν πλήρη συνείδηση για τόν μεταδοτικό χαρακτήρα τής μολυσματικής άρρώστιας.

Χαρακτηριστικά αναφέρεται ή πανώλη τών Σερρών τοῦ 1642, ή όποία θέρισε τήν περιοχή τών Σερρών μέ 12000 νεκρούς σέ λιγότερο άπό ένα έτος¹⁵. Πληροφορίες για τήν πανώλη παρέχονται στην χρονογραφία τοῦ παπα-Συναδινοῦ¹⁶, ενός λογίου ιερέως, ό όποϊος τελικά έγκατέλειψε τό ποιμνίό του άπό τόν φόβο τής πανούκλας.

Ό συγγραφέας Χ. Βουρουτζίδης μέ αναφορές στην χρονογραφία τοῦ παπα-Συναδινοῦ γράφει σχετικά: «Μέ τή λέξη "φευγία" ό παπα-Συναδινός έννοεϊ τήν έθελούσια άπομάκρυνσή του άπό τούς ένορίτες του, προκειμένου νά γλυτώσει άπό τήν άρρώστια τής πανούκλας, τήν όποία όνομάζει στό έργο του "όργή Κυρίου, και εϊτις παραμερίση έγλυτώνει" σέ αντίθεση μέ άλλους ιερεϊς τής Μητροπόλεως Σερρών πού, όχι μόνο έμειναν στην πόλη κοντά στους ένορίτες τους μά, μέ προφανή κίνδυνο τής ζωής τους, έθαβαν και τά θύματα τής πανώλης. Μνημονεύει ό παπα-Συναδινός τούς ιερεϊς, πού δέν έγκατέλειψαν τούς ένορίτες τους: τόν παπά Έζεκιήλ τόν Σιναϊτη και τόν παπά Γεώργη τοῦ Κυριαζή, πού τελικά χτυπήθηκαν άπό τήν πανούκλα. Τούς ιερεϊς: παπά Γεράκο και παπά Μπατζή τοῦ Κομνιανάκη πού έθαβαν τούς νεκρούς χωρίς νά άρρωστήσουν¹⁷... Ό "χρονογράφος" τών Σερρών ζεϊ τό 1641 στην πόλη τών Σερρών... θαυμάζει τήν αύτοθυσία όσων ιερέων συμπαραστέκονται στή δυστυχία τοῦ χριστεπώνυμου ποιμνίου τους, μεταξύ τών όποίων ήταν και ό παπά κύρ Γεράκος, πού "θάφτη εις όλον τό κάστρον". Ό παπα-Συναδινός τόν έπαινεϊ λέγοντας: "και καλά έκαμεν εις τούς έπτωχούς· καλή έλεημοσύνη ει̃ναι" όμως, τρομοκρατημένος άπό τήν πανούκλα και, προφανώς άπομονωμένος στην οίκία του, άντί νά έπωμισθεϊ τίς ευθύνες τοῦ όμόδοξου συμπολίτη και ιδιαίτερα τοῦ όρθόδοξου ιερέα, διερωτᾶται: "Αμή άν έπεθήνησεν <ό Παπαγεράκος> άρα γε τά παιδία τοῦ τά άνήλικα πού ήθελεν νά τά αφήση όποῦ δέν έχει τίποτες,"¹⁸».

Έξισου χαρακτηριστική περίπτωση ει̃ναι ή πανώλη τής Κέρκυρας τοῦ 1629. Ό Λαυρέντιος Σ. Βροκίνης στό βιβλίο του *Περί τών έτησίως τελουμένων έν Κερκύρα Λιτανειών τοῦ Θ. Λειψάνου τοῦ Αγίου Σπυριδωνος και τής έν έτει 1716 πολιορκίας*

¹⁵ Χ. Βουρουτζίδης, «Η Όρθόδοξη Όμολογία τοῦ Ίερέα και χατζή-οικονόμου τής Ίεράς Μητροπόλεως Σερρών Παπα-Συναδινοῦ», *Σερραϊκά Χρονικά Σύγγραμμα-Περιοδικόν*, τόμος 19^{ος}, Ίστορική και Λαογραφική Έταιρία Σερρών – Μελενίκου: Αθήνα 2019, σ. 119.

¹⁶ Ρ. Odorico (ed.), *Conseils et mémoires de Synadinos, prêtre de Serrès en Macédoine (XVIIe siecle)*, Editions de l' Association "Pierre Belon", Paris 1996.

¹⁷ Χ. Βουρουτζίδης, «Η Όρθόδοξη Όμολογία τοῦ Ίερέα και χατζή-οικονόμου τής Ίεράς Μητροπόλεως Σερρών Παπα-Συναδινοῦ», *Σερραϊκά Χρονικά Σύγγραμμα-Περιοδικόν*, τόμος 19^{ος}, Ίστορική και Λαογραφική Έταιρία Σερρών – Μελενίκου: Αθήνα 2019, σσ. 123-124.

¹⁸ Χ. Βουρουτζίδης, «Η Όρθόδοξη Όμολογία τοῦ Ίερέα και χατζή-οικονόμου τής Ίεράς Μητροπόλεως Σερρών Παπα-Συναδινοῦ», *Σερραϊκά Χρονικά Σύγγραμμα-Περιοδικόν*, τόμος 19^{ος}, Ίστορική και Λαογραφική Έταιρία Σερρών – Μελενίκου: Αθήνα 2019, σ. 120.

τῆς Κέρκυρας ἱστορική ἐπιτομή γράφει σχετικά: «Ἡ Βαΐοφόρος Λιτανεία τοῦ Ἁγίου, τελεῖται εἰς ἀνάμνησιν τῆς διὰ θαύματος αὐτοῦ ἀπολυτρώσεως τῆς νήσου ἐκ τῆς πανώλους (θανατικοῦ), ἐξ ἧς σπουδαίως ἐκινδύνευσαν πάντες οἱ κάτοικοι αὐτῆς κατά τούς μήνας Ὀκτώβριον καί Νοέμβριον τοῦ ἔτους 1629... ὅτε ἡ φθοροποιά αὐτῆ νόσος, κατεμάστιζεν ἀπάσας τάς νήσους τοῦ Ἰονίου Πελάγους καί ὀλόκληρον τήν Ἰταλίαν ἐξ ἧς εἶχε μεταδοθεῖ καί εἰς τήν ἡμετέραν νῆσον... Μεθ' ὄλων τῶν αὐστηροτάτων προφυλακτικῶν μέτρων ἅτινα ἡ ἐγχώριος Διοίκησις μετεχειρίσθη τότε πρός καταστολή τῆς νόσου, δαπανήσασα χίλια Δουκάτα διὰ τās ἐπελθούσας ἀνάγκας, ἀπό τῆς ἡμέρας ἐκείνης διαρκῶς ἀπέθνησκαν ἄνθρωποι. Ἄπας ὁ Λαός προσέδραμεν εἰς τόν ναόν τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος, μετά δακρῶν δέ δεηθεῖς εἰς τόν Ἅγιον τήν, διὰ τῆς θείας αὐτοῦ παρά τῷ Ὑψίστῳ μεσιτείας, διαφύλαξιν τῆς νήσου ἐκ τῆς θανατηφόρου ἐκείνης ἀσθενείας, αὕτη περιωρίσθη τότε εἰς μόνον 60 ἄτομα ἅτινα ἀρχικῶς προσβληθέντα εἶχον ἀποβιώσει. Διηγεῖται τότε ὁ ζῶν ἱστορικός Μαρμαράς, ὅτι πλεῖστοι μεμολυσμένοι ἀσθενεῖς, ἰδόντες κατ' ὄναρ τόν Ἅγιον ὑποσχόμενον εἰς αὐτούς Σωτηρίαν, ἐσώθησαν, καί ὅτι καθ' ἅς νύκτας ἐμαστίζετο ἡ πόλις ὑπό τῆς ἀσθενείας, ἐφαίνεται ἐπάνω τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου φῶς, ἐν εἶδει λυχναρίου, ὅπερ διαρκῶς ἔβλεπαν εἰς τά φρούρια νυκτερινοί σκοποί. Ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡλαττώθησαν ἔκτοτε μέχρι τῆς ἡμέρας τῶν Βαΐων, ὁπότε κατέπαυσεν ὀλοσχερῶς ἡ νόσος, οὐδενός ἀποβιώσαντος, οὐδέ προσβληθέντος. Διό τῆ ἡμέρα τῶν Βαΐων τοῦ ἔτους ἐκείνου, ἐλιτανεύθη ἐκτός τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου τό λείψανον αὐτοῦ κατ' αἴτησιν τῆς Ἐγχωρίου ἀρχῆς, δηλαδή τῶν Συνδίκων, οἵτινες συνέλεξαν, κατά τό λέγειν τοῦ ἱστορικοῦ Μαρμαρά, πεντακισχίλια Δουκάτα πρός ὠραϊσμόν τοῦ ναοῦ τοῦ Ἁγίου καί δι' ἀναφορᾶς τῶν πρός τούς Ἐνετούς διοικητάς τῆς νήσου, προκάλεσαν τό ὑπό χρονολογίαν 21 Ἰουνίου 1630 θέσπισμα περί τῆς ἀνά ἕκαστον ἔτος λιτανεύσεως τοῦ ἁγίου Σπυρίδωνος»¹⁹.

Ἐπροσθεν τῆς φρικωδίας τοῦ θανάτου κάθε κοινωνική, ταξική διαστρωμάτωση κατέρρευε ἀπό μόνη της καί πλούσιοι, φτωχοί γινόταν ἀξεχώριστοι στίς λιτανεῖες τῶν Ἁγίων καί τῆς παράκλησης γιά τήν ἀποσόβηση τοῦ θανάτου: «Σέ ἀντίθεση μέ τίς τελετές πολιτικοῦ χαρακτήρα, ἐκεῖνες πού συνδεόταν μέ ἀπρόοπτα γεγονότα, προωθοῦσαν τήν ἰδέα τῆς ἐνότητας καί τῆς ἐμφάνισης ὄλων τῶν μελῶν τῆς κοινωνίας ὡς ἓνα καί μόνον σῶμα. Αὐτό, ὡστόσο, πού πρέπει νά τονιστεῖ εἶναι ἡ διαφορά στή δομή μιᾶς λιτανείας πού γινόταν ὅταν ἡ ἐπίδημία βρισκόταν σέ πλήρη ἐξέλιξη καί μιᾶς ἄλλης πού ὀργανωνόταν μέ ἀφορμή τή λήξη της. Στήν πρώτη περίπτωση ἡ ἀνάδειξη τῆς κοινωνικῆς ἱεραρχίας ὑποβαθμιζόταν, δίνοντας τή θέση

¹⁹ Λ. Σ. Βροκίνης, *Περί τῶν ἐτησίως τελουμένων ἐν Κερκύρα Λιτανειῶν τοῦ θ. λειψάνου τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος καί τῆς ἐν ἔτει 1716 πολιορκίας τῆς Κερκύρας Ἱστορική Ἐπιτομή / Ἐξ ἐκδομένων καί ἀνεκδότων ἐγγράφων ἐρανισθεῖσα ὑπό Λαυρεντίου Σ. Βροκίνη.*, Ἔκδοσις Δευτέρα Ἐν Κερκύρα: Τυπογραφεῖον «Ἐρμῆς» 1893, σσ. 9-10.

της σέ μιά πορεία ὁμοια μέ ταξίδι προσκυνήματος... Βεβαίως, ἡ πραγματικότητα τῆς διαστρωμάτωσης δέν ἐξέλειπε ἐντελῶς, ὅμως ἡ ὁμαδική παράκληση γιά τή θεία ἐπέμβαση ἔτεινε νά καλύψει τίς διαφορές. Αντίθετα, ὅταν οἱ ἐκδηλώσεις αὐτές λάμβαναν χώρα μετά τό τέλος ἑνός λοιμοῦ, ἢ ὅταν μέ τήν ἴδια ἀφορμή, καθιερωνόταν σέ ἐτήσια βάση, τό τυπικό ἄλλαζε ἐντελῶς»²⁰.

Ἐξίσου ἐντυπωσιακό εἶναι τό γεγονός ὅτι οἱ λιτανεῖες γινόταν μέ ὀργάνωση καί παρότρυνση τῶν δημοσίων ἀρχῶν: «Στήν Κέρκυρα, γιά παράδειγμα, τό 1630, ἀπόφαση τοῦ συμβουλίου τῆς πόλης προέβλεπε τήν ἐπιβολή προστίμου 20 δουκάτων στούς ἐπικεφαλῆς τῶν ἀδελφοτήτων (ὀρθοδόξων καί καθολικῶν) σέ περίπτωση ἄρνησής τους νά συμμετάσχουν στήν περιφορά τῶν λειψάνων τοῦ Ἁγίου Σπυρίδωνος, ἡ ὁποία γινόταν μέ ἀφορμή τῆς σωτηρίας τῆς πόλης ἀπό τόν κίνδυνο τῆς νόσου. Ἡ διαδρομή πού ἀκολουθοῦσαν οἱ πιστοί πίσω ἀπό τό σκῆνωμα τοῦ ἁγίου, περιέκλειε ὀλόκληρο σχεδόν τό τειχισμένο μέρος τῆς πόλης, θέτοντας ἔτσι συμβολικά τόν ἀστικό οἰκισμό κάτω ἀπό τήν προστασία του μαζί μέ ὅλους τούς ἐκπροσώπους τῆς τοπικῆς κοινωνίας»²¹. Ὅλες οἱ παραπάνω περιπτώσεις μαρτυροῦν τήν πίστη τῶν Χριστιανῶν ὅτι ὁ Κύριος κάθε δημιουργίας εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ μόνος πού καθορίζει καθολικά τήν ζωή τῶν Χριστιανῶν.

Χριστιανοί ἀρθρογραφοῦντες ἰσχυρίστηκαν πώς ἡ πανώλη τοῦ 3^{ου} αἰῶνα στήν Ρωμαϊκή Αὐτοκρατορία φανέρωσε τό γνήσιο χριστιανικό ἦθος, διότι οἱ Χριστιανοί ἔπαιρναν πάνω τους τόν θάνατο ἀπό ἄλλους ἀνθρώπους, ἐνῶ ἡ σημερινή πρακτική συμμετοχῆς τῶν ἀνθρώπων στίς ἀκολουθίες εἶναι ἀντιχριστιανικό ἦθος, διότι σπέρνει τόν θάνατο μέσω τοῦ μολυσμοῦ. Ἀτυχῶς, ἡ συγκεκριμένη ἐρμηνεία γίνεται μέ πολύ ρηχές προϋποθέσεις. Οἱ Χριστιανοί πού φρόντιζαν τούς ἀρρώστους, γνωρίζοντας μάλιστα τήν μεταδοτικότητα τῆς πανώλης καί τελικά ἀρρώστειναν οἱ ἴδιοι ὡς περιθάλλοντες, εἶχαν οἰκογένειες καί ζοῦσαν ἀνάμεσα σέ ἀνθρώπους. Μέ τήν λογική τῶν σημερινῶν θεολογούντων ἐγκληματοῦσαν, διότι ἡ βοήθεια τῶν ἀσθενῶν ἀπό τούς ἀκτιβιστές ἀποτελοῦσε βιολογική βόμβα γιά τίς ἴδιες τίς οἰκογένειες τῶν ἀκτιβιστῶν περιθαλπόντων, ὅπως ἐπίσης καί γιά τό κοντινό περιβάλλον τους. Μέ τήν ἴδια λογική –ἄπαγε τῆς βλασφημίας– ὁ ἴδιος ὁ Μέγας Βασίλειος ἐγκληματοῦσε ὡς ἀσπαζόμενος τούς λεπρούς, διότι θά μπορούσε νά μεταδώσει τήν λέπρα στό κοντινό του περιβάλλον, ἀφότου τήν κολλοῦσε ὁ ἴδιος.

²⁰ Α. Κωνσταντινίδου, *Οἱ ἐπιδημίες τῆς πανώλης στά Ἴονια Νησιά (17ος-18ος αἰ.)*, Διδακτορική Διατριβή, Ἐθνικό καί Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, Σχολή Φιλοσοφική, Τμήμα Ἱστορίας καί Ἀρχαιολογίας 2003, σ. 312.

²¹ Α. Κωνσταντινίδου, *Οἱ ἐπιδημίες τῆς πανώλης στά Ἴονια Νησιά (17ος-18ος αἰ.)*, Διδακτορική Διατριβή, Ἐθνικό καί Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν, Σχολή Φιλοσοφική, Τμήμα Ἱστορίας καί Ἀρχαιολογίας 2003, σ. 312.

Τό κείμενο τοῦ Εὐσεβίου Καισαρείας πού περιγράφει τήν συμπεριφορά τῶν Χριστιανῶν ὡς ζωντανῆς θυσίας γιά τόν κάθε ἄρρωστο σχετίζεται μέ τήν ἑορτή τοῦ Πάσχα. Ἡ πανώλη προέκυψε κατά τήν περίοδο τοῦ Πάσχα καί ἀφότου εἶχε ἤδη προκληθῆ ἄγριος διωγμός κατά τῶν Χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι συνέχιζαν νά τελοῦν τήν θεία Λειτουργία καί νά εἰρηνεύουν ἐν Χριστῷ. Μέσα στό ἴδιο τό κείμενο ρητῶς ἀναφέρεται ὅτι οἱ Χριστιανοί γιόρταζαν πάντα, τόσο ἐπί τῶν διωγμῶν ὅσο καί ἐπί τῆς πανώλης. Ἡ γιορτή συνδέεται μέ τήν τέλεση τῆς θείας Λειτουργίας, ἡ ὁποία ἀποτελοῦσε τήν ἑορτή τῶν ἑορτῶν.

Γράφει ὁ Εὐσέβιος πῶς ὁ ἅγιος Διονύσιος Ἀλεξανδρείας ἀπευθυνόμενος πρός τό ποιμνίό του «ἐκ νέου κατά τήν ἑορτή τοῦ Πάσχα ἀπηυθύνθη πρός αὐτούς μέ γράμματα ἀπό τήν ἴδια τήν Ἀλεξάνδρεια ὡσάν νά ἦτο ἐξόριστος... Ἔπειτα ἀπό αὐτά, ἀφοῦ τόν πόλεμον διεδέχθη ἐπιδημική νόσος καί καθῶς πλησίαζε ἡ ἑορτή, πάλιν ἐπικοινωνεῖ μέ τούς ἀδελφούς δι' ἐπιστολῆς περιγραφῶν τά πάθη τῆς συμφορᾶς διά τῶν λόγων τούτων. "Εἰς μέν τούς ἄλλους ἀνθρώπους τά παρόντα δέν θά ἐφαίνοντο ὅτι ἦτο κατάλληλος καιρός δι' ἑορτήν... ὅλα εἶναι θρηνοί, ὅλοι πενθοῦν καί εἰς τήν πόλιν ἀντηχοῦν στεναγμοί διά τό πλῆθος τῶν ἀποθανόντων καί καθημερινῶς ἀποθνησκόντων. Πράγματι, ὅπως ἔχει γραφεῖ περί τῶν πρωτοτόκων τῶν Αἰγυπτίων, οὕτω καί τώρα ἔγινε κραυγή μεγάλη, διότι δέν ὑφίσταται οἰκία, εἰς τήν ὁποία δέν ὑπάρχει νεκρός, καί εἶθε νά ἦτο μόνον εἷς... Τρομερά ὑπῆρξαν καί τά προηγουμένως συμβάντα. Πρῶτον μέν ἐδίωξαν ἡμᾶς καί μόνοι ἡμεῖς διωκόμενοι ἀπό ὄλου καί θανατούμενοι ἑορτάσαμεν καί τότε (ἐννοεῖ ὅπως καί τώρα στήν περίοδο τῆς πανώλης), καί κάθε ἰδιαιτέρος τόπος τῆς θλίψεώς μας ἀγρός, ἐρημία, πλοῖον, πανδοχεῖον, δεσμοτήριον, ἔγινε δι' ἡμᾶς χῶρος πανηγυρικός, τήν φαιδρότεραν δέ ἀπό ὅλας τάς ἑορτάς ἐτέλεσαν οἱ τέλειοι μάρτυρες, διασκεδάσαντες εἰς τόν οὐρανόν. Μετά ταῦτα δέ ἦλθε πόλεμος καί πείνα, τά ὁποῖα ὑπεφέραμεν μαζί μέ τούς Ἐθνικούς... Μόλις δέ ἀνεπνεύσαμεν ὀλίγον καί ἡμεῖς καί αὐτοί, ἐνέσκηψεν ἡ νόσος αὐτή, πράγμα δι' ἐκείνους φοβερότερον ἀπό πάντα φόβον καί σκληρότερον ἀπό ὁποιαδήποτε συμφοράν καί ὅπως κάποιος συγγραφεύς ἰδικός των εἶπε, τοῦτο ὑπῆρξε πράγμα μοναδικόν καί ἀνώτερον ἀπό κάθε προσδοκίαν· εἰς ἡμᾶς ὅμως δέν ὑπῆρξε τόσο φοβερόν, ἀλλ' ἦτο ἄσκησις καί δοκιμασία ὄχι μικρότερα ἀπό ὁποιαδήποτε ἄλλην...

Οἱ περισσότεροι ἀπό τούς ἀδελφούς μας ἀψηφοῦντες τόν κίνδυνον διά τούς ἑαυτούς των καί ἀφοσιωνόμενοι εἰς ἀλλήλους ἀπό ὑπερβολικήν ἀγάπην καί φιλαδελφίαν, ἐπισκεπτόμενοι τούς ἀσθενεῖς χωρίς προφύλαξιν, ὑπηρετοῦντες λαμπρῶς, περιποιούμενοι ἐν Χριστῷ, συναπέθνησκον εὐχαρίστως μέ ἐκείνους, μολυνόμενοι μέ τό πάθος ἀπό ἐκείνους καί ἐκλύοντες πρός τούς ἑαυτούς των τήν νόσον ἀπό τούς πλησίον καί λαμβάνοντες εἰς τούς ἑαυτούς των τούς πόνους

έκουσίως. Πολλοί, ἀφοῦ ἐνοσοκόμησαν καί θεραπεύσαν τούς ἄλλους, ἀπέθανον οἱ ἴδιοι, μεταφέροντες εἰς ἑαυτούς τόν θάνατον...

Οἱ ἄριστοι λοιπόν ἀπό τοῦ ἀδελφούς μας ἀπεχώρησαν τοῦ βίου μέ αὐτόν τόν τρόπον, μερικοί πρεσβύτεροι καί διάκονοι καί λαϊκοί, ἐπαινούμενοι μεγάλως, διότι τό εἶδος τοῦτο τοῦ θανάτου, προκαλούμενον ἀπό πολλήν εὐσέβειαν καί ἰσχυράν πίστιν, δέν ἐθεωρεῖτο ὅτι ἀπεῖχε καθόλου ἀπό τό μαρτύριον. Ἐλάμβαναν δέ τά σώματα τῶν ἀγίων μέ ἠπλωμένας τά χεῖρας εἰς τά στήθη, ἐκαθάριζον τούς ὀφθαλμούς, ἔκλειον τά στόματα, τούς ἔφερον ἐπί τῶν ὤμων καί τούς ἐτακτοποιοῦν ἔγγιζοντες αὐτούς, ἐναγκαλιζόμενοι μέ αὐτούς, στολίζοντες αὐτούς μέ λουτρά καί ἐνδύματα, ἔπειτα ἀπό ὀλίγον ἐπιτύγγαναν τά ἴσα, καί πάντοτε οἱ ἐπιζῶντες ἠκολούθουν τούς προηγηθέντας αὐτῶν. Οἱ δέ Ἐθνικοί ἀκριβῶς τό ἀντίθετον ἀπώθουν καί ἀπέφευγον τούς φιλάτους μόλις προσεβάλλοντο ἀπό τήν νόσον, τούς ἔρριπτον ἡμιθανεῖς εἰς τά ὁδοῦς, καί τούς ἀπέρριπτον ὡς σκύβαλα ἀτάφους νεκρούς, ἀποστρεφόμενοι τήν μετάδοσιν καί ἐπαφήν τοῦ θανάτου, τήν ὁποίαν δέν ἦταν εὐκόλον νά ἀπομακρύνουν, ὅσα μηχανεύματα κι ἄν ἐχρησιμοποιοῦν²²».

Ἡ θεία Λειτουργία στήν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία δέν μπορεῖ νά σταματήσῃ. Ἡ θεία Λειτουργία ἀποτελεῖ τήν πίστη τῶν Χριστιανῶν ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶναι ὁ Κύριος ὅλης τῆς δημιουργίας.

Ἡ πρώτη ἀνακοίνωση τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος γιά τήν τήρηση τῆς θείας Λειτουργίας τίς Κυριακές 7-8 π.μ., μέ παράλληλες παραινέσεις γιά ἀποχή κάθε εὐπαθοῦς ὁμάδας καί κάθε ἀσθενοῦς, φανέρωσε μέ σαφήνεια τήν σοβαρότητα λήψης τῶν ἐπιστημονικῶν δεδομένων ἀπό τήν Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος.

Ἐν τέλει, ἡ συγκατάθεση τῆς Διαρκοῦς Ἱερᾶς Συνόδου στήν κρατική ἐντολή γιά θεία Λειτουργία μέ μόνους τούς Λειτουργοῦς μαρτυρεῖ: πρῶτον, τήν σοβαρή στάση τῆς Ἐκκλησίας ἀπέναντι στά ἐπιστημονικά δεδομένα, τά ὁποῖα ἀποτρέπουν τόν συγχρωτισμό τῶν ἀνθρώπων, δεύτερον, τήν πρόνοια τῆς Ἐκκλησίας νά μήν βλασφημηθῇ τό ὄνομα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καί τῶν Χριστιανῶν ὡς φορέων τοῦ θανάτου στήν κοσμική κοινωνία, τρίτον, τήν ἀγάπη τῆς Ἐκκλησίας πρὸς ὅλο τόν λαό –Χριστιανούς καί μή– καί μαρτυρεῖ τήν ἄρνηση τῆς Ἐκκλησίας νά λειτουργήσῃ ὡς κομματική μερίδα ἐγείροντας ἐμφυλιακές τάσεις ἐντός τοῦ ἰδίου Ἑλληνικοῦ Ἔθνους.

²² Εὐσεβίου Καισαρείας, Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας, Βίβλος Ζ ΕΠΕ ΚΑ', ΕΠΕ 30, Κείμενον-Μετάφρασις - Σχόλια Παναγιώτη Χρήστου, Πατερικαί Ἐκδόσεις «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» Θεσσαλονίκη 1978 σσ. 55-61.

3. Η επίκριση τῆς ἄποψης τῆς Συνόδου καί τῆς μαρτυρίας ἐπισκόπων καί κληρικῶν ὅτι ἡ θεία Κοινωνία δέν μεταδίδει μολυσματικές ἀσθένειες

Μέ ἀφορμή τή χρήση τῆς ἱερῆς λαβίδας, τοῦ μάκτρου καί τῶν ἱερῶν σκευῶν ἐπικράτησε μιά μεγάλη συζήτηση περί μεταδοτικότητας μολυσματικῶν ἀσθενειῶν. Μάλιστα, μέ ἄξονα ἀναφορᾶς τήν θέση ὅτι τά Τίμια Δῶρα ἀποτελοῦν ὑλικά τῆς πεπτωκυῖας φθαρτῆς φύσεως ἐγινε λόγος γιά μονοφυσίτες καί μονοφυσιτισμό τῆς θείας Μεταλήψεως. Ἰσχυρίστηκαν ὀρισμένοι ὅτι εἶναι μονοφυσιτισμός νά λέγεται ὅτι ἡ θεία Κοινωνία δέν μεταδίδει μολυσματικές ἀσθένειες, διότι ἔτσι παραβλέπεται ἡ φθαρτή φύση τοῦ Εὐχαριστιακοῦ Ἄρτου. Κατά τούς ἰδίους ἐπικριτές τῆς Συνόδου, φθαρτός ἄρτος σημαίνει μετάδοση μολυσματικῶν ἀσθενειῶν. Ἐπομένως, γιά τούς ἰδίους ἐπικριτές τό νά ἰσχυριστῆ κανεῖς ὅτι ὁ Ἄρτος δέν μεταδίδει μολυσματικές ἀσθένειες ἰσοδυναμεῖ μέ θεώρηση τοῦ Ἄρτου ὄντως ἀποκλειστικά θείας φύσης, ἐξ οὗ καί ὁ μονοφυσιτισμός.

Εἶναι γεγονός, ὅτι πλεῖστο μέρος λειτουργῶν ἔχουν βρεθῆ μάρτυρες σέ ἐξωτερικές ἀλλοιώσεις τοῦ Εὐχαριστιακοῦ Ἄρτου, ὅπως π.χ. τοῦ Ἄρτου τῆς Προηγιασμένης θείας Λειτουργίας ἢ τοῦ Ἄρτου τῆς Μεγάλης Πέμπτης, ὁ ὁποῖος φυλάττεται στό ἀρτοφόριο τῆς ἀγίας Τραπέζης κάθε ναοῦ μέ σκοπό τήν Μετάληψη τῶν ἐχόντων ἀνάγκη σέ ὥρες πού δέν γίνεται Θεία Λειτουργία. Τό γεγονός πιθανῆς ἀλλοίωσης τοῦ Εὐχαριστιακοῦ Ἄρτου μαρτυρεῖ προφανῶς γιά τήν ὑλική του ὑπόσταση, ὡστόσο καθότι ὁ Εὐχαριστιακός Ἄρτος εἶναι ἀληθῶς Σῶμα καί Αἷμα Χριστοῦ εἶναι ἀδύνατον νά ἀποτελέσῃ ἀντικείμενο μολυσματικῶν ἀσθενειῶν. Ὁ Ἄρτος τῆς Ζωῆς δέν μπορεῖ νά εἶναι μέσον θανάτου καί φθορᾶς. Ἡ ἀντίδοση τῶν ἰδιωμάτων τῶν φύσεων στό πρόσωπο τοῦ σαρκωμένου Λόγου βοηθᾷ στήν κατανόηση τοῦ πράγματος. Κατά τόν τρόπο πού πρό τῆς Ἀναστάσεως ἡ παθητή σάρκα τοῦ Κυρίου ὑπῆρχε ζωοποιός, μέ τόν ἴδιο τρόπο ὁ Εὐχαριστιακός Ἄρτος ὡς Σῶμα Χριστοῦ εἶναι κτιστός καί πληρωμένος τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν τῆς θεότητος τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Πέραν αὐτῶν, ὑπάρχουν δεκάδες μαρτυρίες ζώντων καί τεθνεώτων τῶν λειτουργῶν τοῦ Θεοῦ, οἱ ὁποῖοι κατέλυαν τήν θεία Κοινωνία εἴτε ἐκκλησιάσματος μέ ἐξόχως μολυσματικές ἀσθένειες, εἴτε μέ κάθε εἶδους ζωντανῶν ὀργανισμῶν (ζωῦφίων, ἐντόμων κλπ), οἱ ὁποῖοι ἐξ ἀτυχήματος συγκεντρωνόταν στό ἱερό Ποτήριο. Ὅλες αὐτές οἱ μαρτυρίες ἐπιβεβαιώνουν τήν θεία Χάρη νά ἐνεργῇ στόν Εὐχαριστιακό Ἄρτο ὡς ἀπολύτως ἀποτρεπτική κάθε φθορᾶς.

Ἐπίσης ἐνδεικτικός τῶν παραπάνω εἶναι ὁ σχολιασμός τοῦ ἀγίου Νικοδήμου στόν ΛΒ΄ κανόνα τῆς Πενθέκτης, κατά τόν ὁποῖο, ἂν τά τίμια δῶρα προσβληθοῦν εἴτε ἀπό φυσικές ἀλλοιώσεις εἴτε ἀπό ἀλλοιώσεις μικρῶν ἐμβίων καί αὐτό γίνει ἀντιληπτό **πρό τοῦ καθαγιασμοῦ**, τότε ὁ ἄρτος καί ὁ οἶνος ἀντικαθίστανται καί

ρίπτονται στό χωνευτήριο. Αντιθέτως, ἂν εἶτε φυσικές εἶτε ἄλλες ἀλλοιώσεις γίνουιν ἀντιληπτές ἐπί τοῦ Εὐχαριστιακοῦ Ἄρτου μετά τόν καθαγιασμό (π.χ. τοῦ Ἄρτου τῆς Προηγιασμένης Θείας Λειτουργίας ἢ τοῦ Ἄρτου τῆς Μεγάλης Πέμπτης), τότε γίνεται ἀποξήρανση τοῦ Εὐχαριστιακοῦ Ἄρτου καί καταλύεται μετά γλυκέος οἴνου χωρίς οὐδόλως νά ριφθῆ στό χωνευτήριο. Εἶναι προφανής ἡ πίστη τῆς Ἐκκλησίας στά Τίμια Δῶρα ὡς τοῦ ἴδιου τοῦ Σώματος καί τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ἐξ ἧς καί ἀπορρέει ἡ πρακτική τῆς **κατάλυσης τοῦ Ποτηρίου σέ κάθε περίπτωση**.

Ἐνα ἄλλο ζήτημα πού συζητήθηκε πολύ ἦταν ὁ τρόπος Μετάληψης διά τῆς λαβίδας, ἡ πιθανή μετάδοση μολυσμοῦ μέσω τοῦ μάκτρου, ἐναλλακτικοί τρόποι Θείας Μετάληψης κλπ. Ὅλη ἡ συζήτηση σχετικά μέ τό τί κολλάει καί τί δέν κολλάει ἀναφορικά μέ τόν τρόπο μετάληψης εἶναι μιά ἀπολύτως ἀδιέξοδη σχολαστική λεπτολογία. Ὁ ἄνθρωπος προσέρχεται νά μεταλάβῃ τόν Ἄρτο τῆς ζωῆς. Ὁ Κύριος τῆς ζωῆς οἰκονομεῖ στόν καθένα μας τί θά συμβῆ καί τί δέν θά συμβῆ, ποιός θά κολλήσῃ, ἂν κολλήσῃ καί πότε θά κολλήσῃ. Δέν μπορεῖ ὁ Χριστιανός νά συμπεριφέρεται ὡς βαριά νευρωτικός καί ψυχαναγκαστικός μέ μικροβιακές ἐμμονές ἐμπροσθεν τοῦ μεγαλύτερου θαύματος τῆς δημιουργίας, τῆς ἴδιας τῆς ἐνανθρώπησης τοῦ Θεοῦ Λόγου, ἡ ὁποία ἀνακαινίζει τό σύμπαν καί καθιστᾷ τόν ἄνθρωπο σύσσωμο καί σύναιμο τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Στίς παρακλήσεις σέ διαφόρους ἁγίους περί πανώλης, περί ἀσθένειας κλπ. ὑπάρχει ἡ μαρτυρία τῆς Ἐκκλησίας ὅτι ὁ Ἰησοῦς Χριστός εἶναι ὁ Κύριος τῆς ζωῆς καί τοῦ θανάτου. Μέ τά λόγια τοῦ ἴδιου τοῦ Χριστοῦ κάθε τρίχα τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀνθρώπου βρίσκεται κάτω ἀπό τήν Θεία Πρόνοια. Ὅλα εἶναι στό χέρι τοῦ Θεοῦ. Συνεπῶς, ὁ Χριστιανός πράττει τό θέλημα τοῦ Θεοῦ καί τά ὑπόλοιπα ἐμπιστεύεται στήν ἀπόλυτη ἀγαθότητα τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος κατεργάζεται τήν σωτηρία τοῦ καθενός μέ τόν καλύτερο δυνατό τρόπο.

Ἡ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ὅπως καί Σύνοδοι ἄλλων Ἐκκλησιῶν ἔθεσαν μιά σειρά προστατευτικῶν μέτρων γιά τούς Χριστιανούς καί τίς εὐπαθεῖς ὁμάδες. Τό ἔπραξαν αὐτό μέ ἐμπιστοσύνη στά ἐπιστημονικά δεδομένα, καθότι καί ἡ ἐπιστημονική πρόοδος ὅταν χρησιμοποιῆται σωστά, εἶναι δῶρο Θεοῦ.

Ἐν τούτοις, ἡ Ἐκκλησία δέν μπορεῖ νά σταματήσει νά λειτουργῆ. Ἡ Θεία Λειτουργία πού γιά ἕνα μικρό διάστημα ὑποχρεώνεται νά τελεῖται κεκλεισμένων τῶν θυρῶν δέν παύει νά εἶναι ἀνοικτή σέ ὅλον τόν κόσμο.

Ἡ εὐχή μετά τόν καθαγιασμό τῶν Τιμίων Δώρων στήν Θεία Λειτουργία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου συνοψίζει τόν τρόπο τῆς Ἐκκλησίας: *«Ἐτι σοῦ δεόμεθα· Μνήσθητι, Κύριε, τῆς Ἁγίας σου Καθολικῆς καί Ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας, τῆς ἀπό περάτων ἕως περάτων τῆς οἰκουμένης, καί εἰρήνευσον αὐτήν, ἦν περιποιήσω τῷ τιμίῳ Αἵματι τοῦ Χριστοῦ σου, καί τόν ἅγιον Οἶκον τοῦτον στερέωσον μέχρι τῆς*

συντελείας τοῦ αἰῶνος· Μνήσθητι, Κύριε, τῶν τὰ Δῶρά σοι ταῦτα προσκομισάντων, καὶ ὑπὲρ ὧν, καὶ δι' ὧν, καὶ ἐφ' οἷς αὐτὰ προσεκόμισαν· Μνήσθητι, Κύριε, τῶν καρποφορούντων, καὶ καλλιεργούντων ἐν ταῖς ἀγίαις σου Ἐκκλησίαις καὶ μεμνημένων τῶν πενήτων. Ἄμειψαι αὐτούς τοῖς πλουσίοις σου καὶ ἐπουρανοῖς χαρίσμασι, χάρισαι αὐτοῖς ἀντὶ τῶν ἐπιγείων, τὰ ἐπουράνια, ἀντὶ τῶν προσκαίρων, τὰ αἰώνια, ἀντὶ τῶν φθαρτῶν, τὰ ἄφθαρτα. Μνήσθητι, Κύριε, τῶν ἐν ἐρημίαις, καὶ ὄρεσι, καὶ σπηλαίοις, καὶ ταῖς ὀπαῖς τῆς γῆς. Μνήσθητι, Κύριε, τῶν ἐν παρθενίᾳ, καὶ εὐλαβείᾳ καὶ ἀσκήσει, καὶ σεμνῇ πολιτείᾳ διαγόντων. Μνήσθητι, Κύριε, πάσης ἀρχῆς καὶ ἐξουσίας, οὗς ἐδικαίωσας βασιλεύειν ἐπὶ τῆς γῆς. Χάρισαι αὐτοῖς βαθεῖαν καὶ ἀναφαίρετον εἰρήνην, λάλησον εἰς τὴν καρδίαν αὐτῶν ἀγαθὰ ὑπὲρ τῆς Ἐκκλησίας σου καὶ παντὸς τοῦ λαοῦ σου, ἵνα ἐν τῇ γαλήνῃ αὐτῶν ἤρεμον καὶ ἡσύχιον βίον διάγωμεν, ἐν πάσῃ εὐσεβείᾳ καὶ σεμνότητι. Τοὺς ἀγαθοὺς, ἐν τῇ ἀγαθότητί σου διατήρησον. Τοὺς πονηροὺς, ἀγαθοὺς ποιήσον ἐν τῇ χρηστότητί σου. Μνήσθητι, Κύριε, τοῦ περιεστῶτος λαοῦ, καὶ τῶν δι' εὐλόγους αἰτίαις ἀπολειφθέντων, καὶ ἐλέησον αὐτούς καὶ ἡμᾶς, κατὰ τὸ πλῆθος τοῦ ἐλέους σου. Τὰ ταμεῖα αὐτῶν ἔμπλησον παντὸς ἀγαθοῦ, τὰς συζυγίας αὐτῶν ἐν εἰρήνῃ καὶ ὁμονοίᾳ διατήρησον, τὰ νήπια ἔκθρεψον, τὴν νεότητα παιδαγωγήσον, τὸ γῆρας περικράτησον, τοὺς ὀλιγοψύχους παραμύθησαι, τοὺς ἐσκορπισμένους ἐπισυνάγαγε, τοὺς πεπλανημένους ἐπανάγαγε, καὶ σύναψον τῇ Ἁγίᾳ σου Καθολικῇ, καὶ Ἀποστολικῇ Ἐκκλησίᾳ. Τοὺς ὄχλουμένους ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων ἐλευθέρωσον, τοῖς πλέουσι σύμπλευσον, τοῖς ὁδοιποροῦσι συνόδευσον, χηρῶν πρόστηθι, ὀρφανῶν ὑπεράσπισον, αἰχμαλώτους ῥῦσαι, νοσοῦντας ἴασαι. Τῶν ἐν βήμασι, καὶ μετάλλοις, καὶ ἐξορίαις, καὶ πικραῖς δουλείαις, καὶ πάσῃ θλίψει καὶ ἀνάγκῃ καὶ περιστάσει ὄντων, μνημόνευσον, ὁ Θεός, καὶ πάντων τῶν δεομένων τῆς μεγάλης σου εὐσπλαγχνίας, καὶ τῶν ἀγαπώντων ἡμᾶς καὶ τῶν μισούντων, καὶ τῶν ἐντειλαμένων ἡμῖν τοῖς ἀναξίοις εὐχέσθαι ὑπὲρ αὐτῶν. Καὶ παντὸς τοῦ Λαοῦ σου μνήσθητι, Κύριε, ὁ Θεὸς ἡμῶν, καὶ ἐπὶ πάντας ἔκχεον τὸ πλούσιόν σου ἔλεος, πᾶσι παρέχων τὰ πρὸς σωτηρίαν αἰτήματα. Καὶ ὧν ἡμεῖς οὐκ ἐμνημονεύσαμεν, δι' ἄγνοιαν ἢ λήθην, ἢ πλῆθος ὀνομάτων, αὐτὸς μνημόνευσον, ὁ Θεός, ὁ εἰδὼς ἐκάστου τὴν ἡλικίαν, καὶ τὴν προσηγορίαν, ὁ εἰδὼς ἕκαστον ἐκ κοιτίας μητρὸς αὐτοῦ. Σὺ γὰρ εἶ, Κύριε, ἡ βοήθεια τῶν ἀβοηθήτων, ἡ ἐλπίς τῶν ἀπηλπισμένων, ὁ τῶν χειμαζομένων σωτήρ, ὁ τῶν πλεόντων λιμῆν, ὁ τῶν νοσοῦντων ἰατρός. Αὐτὸς τοῖς πᾶσι τὰ πάντα γενοῦ, ὁ εἰδὼς ἕκαστον, καὶ τὸ αἶτημα αὐτοῦ, οἶκον, καὶ τὴν χρεῖαν αὐτοῦ. Ῥῦσαι, Κύριε, τὴν πόλιν καὶ χώραν ταύτην, καὶ πᾶσαν πόλιν, καὶ χώραν, ἀπὸ λιμοῦ, λοιμοῦ, σεισμοῦ, καταποντισμοῦ, πυρός, μαχαίρας, ἐπιδρομῆς ἀλλοφύλων, καὶ ἐμφυλίου πολέμου».

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς ὀνομάζει μονοφυσίτη τὸν Βαρλαάμ, καθότι δέν δέχεται τὴν ὑπαρξὴ ἄκτιστης σωτηριώδους ἐνέργειας ἐπὶ τῶν κτισμάτων. Ὁ

Βαρλαάμ είναι μονοφυσίτης, διότι δέχεται κτιστή τήν θεία Χάρη, όποτε ή μόνη φύση πού δέχεται είναι ή κτιστή φύση τόσο τών δημιουργημάτων όσο και τής Χάριτος. Προσφεύγει ό άγιος Γρηγόριος στόν άγιο Μάξιμο και τούς Πατέρες τής Έκκλησίας για νά αποδείξη τήν ένεργεια ως φανέρωση τοῦ κάθε ύπαρκτοῦ. Κατά συνέπεια, έπειδή ό Χριστός είναι Θεός και άνθρωπος ό αυτός, γι' αυτό ένεργεί άνθρωπίνως και ένεργεί θεϊκῶς. Έπομένως, ό Χριστός έχει δύο ένεργειες, άκτιστη και κτιστή. Γράφει ό άγιος Γρηγόριος ό Παλαμᾶς στόν Βαρλαάμ:

« "Απαγέ" φησιν, "έν γάρ άκτιστόν τε και άναρχον ή ούσία τοῦ Θεοῦ, πᾶσα δέ ένεργεια αὐτοῦ κτιστή". Τῆς άσεβείας· ή γάρ οὐκ έχει φυσικὰς και ούσιώδεις ένεργείας ό Θεός και άθεός έστιν ό τοῦτο λέγων —τοῦτο γάρ άντικρύς φησιν ότι οὐκ έστι Θεός· οί γάρ άγιοι πατέρες φανερωῶς λέγουσι, κατά τόν θεῖον Μάξιμον, μήτε είναι, μήτε γινώσκεισθαι, χωρίς τῆς ούσιώδους αὐτῆς ένεργείας τήν οίανδήποτε φύσιν—, ή οὔν οὐκ είσιν ούσιώδεις και φυσικαί θεῖαι ένεργεια και οὐδέ Θεός έστι λοιπόν, ή είπερ είσιν ένεργεια θεῖαι, φυσικαί και ούσιώδεις, κτισται δέ είσιν αὔται, κτιστή έσται και ή ταύτας έχουσα ούσία τοῦ Θεοῦ· ής γάρ ούσίας τε και φύσεως αί φυσικαί και ούσιώδεις ένεργεια κτισται, και αὐτή ή ταύτας έχουσα φύσις και ούσία κτιστή και έστι και γινώσκεται. Είπέ δή μοι· πόθεν έν δυσιν ένεργείαις και φύσεσιν έγνωμεν Χριστόν, εί μή αί τοῦ Θεοῦ φυσικαί ένεργεια έγνωμεν Χριστόν, εί μή αί τοῦ Θεοῦ φυσικαί ένεργεια άκτιστοί είσι;»²³.

Ό άγιος Γρηγόριος κατηγορεῖ τόν Βαρλαάμ ότι μέ τό νά όνομάζη κτιστή κάθε ένεργεια στόν Θεό είναι Χριστομάχος, διότι καταργεί τήν θεότητα τοῦ Χριστοῦ και τήν έξ αὐτῆς τῆς θεότητος ένεργεια. Ό Βαρλαάμ είναι επίσης μονοφυσίτης και κτιστολάτρης, διότι λατρεύει στόν Χριστό μόνο τήν ανθρωπότητά Του και άδειάζει τήν θεότητα τοῦ σαρκωμένου Λόγου: «Οὔτω ταῖς καινοφωνίαις ό ταλαίπωρος οὔτος, οὐ τῆ θεία φύσει μόνον, αλλά και τῆ δια σαρκὸς έπιδημία τοῦ Σωτῆρος έπηρεάζει και χριστιανοκατήγορος έθέλων είναι τοῦ χριστιανῶν εύσεβοῦς πληρώματος έαυτόν έξέβαλε, μονοφυσίτης τε και μονοθελήτης και τῶν πώποτε άναφανέντων χείρων υπό τῶν οίκείων λόγων έξελεγχθεῖς. Εί γάρ πᾶσα ένεργεια

²³ Αγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, *Υπέρ τῶν ιερῶς ήσυχάζόντων*, 3.3, Π. Κ. Χρήστου, Γρηγορίου Παλαμᾶ Συγγράμματα, Τόμος Α', Θεσσαλονίκη 1988., σ. 685. Μετάφραση στό Π. Κ. Χρήστου, Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, *Άπαντα τά Έργα 2, Λόγοι υπέρ τῶν ιερῶς ήσυχάζόντων*, ΕΠΕ 54, Θεσσαλονίκη 1982, σ. 707: «Όποία άσεβεια· διότι ή δέν έχει φυσικὰς και ούσιώδεις ένεργείας ό Θεός και άθεός είναι ό λέγων τοῦτο (πράγματι λέγει καθαρά τοῦτο, ότι δέν ύπάρχει Θεός, διότι οί άγιοι Πατέρες λέγουν φανερωῶς κατά τόν θεῖον Μάξιμον ότι οὔτε είναι οὔτε γνωρίζεται οποιαδήποτε φύσις χωρίς τήν ούσιώδη αὐτῆς ένεργεια), ή λοιπόν δέν ύπάρχουν ούσιώδεις και φυσικαί θεῖαι ένεργεια, όποτε λοιπόν δέν ύπάρχει οὔτε Θεός, ή αν ύπάρχουν θεῖαι ένεργεια, φυσικαί και ούσιώδεις, είναι δέ αὔται κτισται, κτιστή θά είναι και ή έχουσα ταύτας ούσία τοῦ Θεοῦ· καθ' όσον ή ούσία και φύσις, τῆς όποίας αί φυσικαί και ούσιώδεις ένεργεια είναι κτισται, και ή ίδια είναι και γνωρίζεται κτιστή.

Είπέ μου τώρα· από ποῦ έγνωρίσαμεν ότι ό Χριστός ύπάρχει εις δύο ένεργείας και φύσεις, αν δέν είναι άκτιστοι και φυσικαί ένεργεια τοῦ Θεοῦ;».

Θεοῦ, χωρὶς τῆς τὰ πάντα πρώτως ἐνεργούσης οὐσίας τοῦ Θεοῦ, κατὰ τοὺς ἐκείνου λόγους, χρονικὴν ἔσχεν ἀρχὴν καὶ κτιστὴ ἐστὶν ἐξ ἀνάγκης πᾶσα ἐνέργεια Θεοῦ, λοιπὸν οὐκ εἶχεν ὁ Χριστὸς κτιστὰς καὶ ἀκτίστους ἐνεργείας φυσικῶς, ἀλλὰ κτιστὰς μόνον· μιᾶς ἄρα ἐνεργείας ἦν καὶ ταύτης οὐ θείας, ὡς οἱ κακόδοξοι ἐκεῖνοι ἔλεγον· ὑπὸ γὰρ τὸ κτιστὸν ἅπασαί εἰσιν.»²⁴.

Οἱ βαρλααμικές συνέπειες εἶναι προφανεῖς καὶ ἐπὶ τοῦ Εὐχαριστιακοῦ Ἄρτου. Ἡ παραδοχὴ μετάδοσης νοσημάτων ἀπὸ τὸν Εὐχαριστιακὸ Ἄρτο τὸν καθιστᾷ ἀποκλειστικὰ κτιστὸ καὶ μάλιστα φθαρτό. Μηδενίζει τὴν ἄκτιστη ἐνέργεια πού ἐκπορεύεται ἀπὸ τὸ Σῶμα τοῦ σαρκωμένου Λόγου καὶ καθιστᾷ κτιστολάτρη καὶ φθαρτολάτρη, ὅποιον πιστεύει στὴν μετάδοση φθορᾶς ἀπὸ τὸ ἀναστημένο σῶμα τοῦ Κυρίου. Ἐπομένως, μονοφυσίτες δὲν εἶναι ὅσοι πιστεύουν στὴν ἀπουσία μετάδοσης ἀσθενειῶν ἀπὸ τὸν Εὐχαριστιακὸ Ἄρτο. Δυστυχῶς, μονοφυσίτες καὶ φθαρτολάτρες εἶναι ὅσοι πιστεύουν ὅτι ὁ Ἄρτος τῆς Ζωῆς μπορεῖ νὰ εἶναι καὶ πρόξενος φθορᾶς.

Στὸ ἐπόμενο δεύτερο μέρος θὰ παρατεθοῦν κείμενα ἀγίων Πατέρων πού τεκμηριώνουν ὅσα μέχρι τώρα ἔχουν ὑποστηριχθεῖ.

²⁴ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, *Ἐπὲρ τῶν ἱερώς ἠσυχάζοντων*, 3.3, Π. Κ. Χρήστου, Γρηγορίου Παλαμᾶ Συγγράμματα, Τόμος Α', Θεσσαλονίκη 1988., σσ. 685-686. Μετάφραση στό Π. Κ. Χρήστου, Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, Ἄπαντα τὰ Ἔργα 2, *Λόγοι ὑπὲρ τῶν ἱερώς ἠσυχάζοντων*, ΕΠΕ 54, Θεσσαλονίκη 1982, σ. 707, «Οὕτω μέ τὰς καινοφωνίας ὁ ταλαίπωρος οὗτος κακομεταχειρίζεται ὄχι μόνον τὴν θείαν φύσιν, ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ σαρκὸς ἐπιδημίαν τοῦ Σωτῆρος καὶ θέλων νὰ εἶναι χριστιανοκατήγορος ἐξέβαλε ἑαυτὸν τοῦ εὐσεβοῦς πληρώματος τῶν Χριστιανῶν, ἀποδειχθεὶς ὑπὸ τῶν λόγων αὐτοῦ μονοφυσίτης καὶ μονοθελήτης χειρότερος τῶν ἀνέκαθεν αὐτοῦ ἀναφανέντων».

Β' Μέρος

Ἡ παράδοση τῆς Ὁρθόδοξης Ἐκκλησίας γιά τήν Θεία Κοινωνία

1. Ἅγιος Ἰγνάτιος ὁ Θεοφόρος

Ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος παραλαμβάνει τήν ἀποστολική μαρτυρία καί ἐπαναδιατυπώνει τά λόγια τοῦ Χριστοῦ *«ἀμήν ἀμήν λέγω ὑμῖν, ὁ πιστεύων εἰς ἐμέ ἔχει ζωὴν αἰώνιον. ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς, οἱ πατέρες ὑμῶν ἔφαγον τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ ἀπέθανον· οὗτός ἐστιν ὁ ἄρτος ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβαίνων, ἵνα τις ἐξ αὐτοῦ φάγη καὶ μὴ ἀποθάνῃ. ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος ὁ ζῶν ὁ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ καταβάς· ἐάν τις φάγη ἐκ τούτου τοῦ ἄρτου, ζήσεται εἰς τὸν αἰῶνα. καὶ ὁ ἄρτος δὲ ὃν ἐγὼ δώσω, ἡ σὰρξ μου ἐστίν, ἣν ἐγὼ δώσω ὑπὲρ τῆς τοῦ κόσμου ζωῆς»*²⁵.

Σέ ἄμεση σύνδεση μέ τά λόγια τοῦ Χριστοῦ χαρακτηρίζει τὸν Ἄρτο τῆς Ζωῆς ὡς φάρμακο ἀθανασίας. Τὸ φάρμακο τῆς ἀθανασίας εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός, Υἱός Θεοῦ καὶ υἱός ἀνθρώπου, ὁ ἕνας καὶ ὁ αὐτός: *«συνέρχεσθε ἐν μιᾷ πίστει καὶ ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ, τῷ «κατὰ σάρκα» ἐκ γένους «Δαυίδ», τῷ υἱῷ ἀνθρώπου καὶ υἱῷ Θεοῦ, εἰς τὸ ὑπακούειν ὑμᾶς τῷ ἐπισκόπῳ καὶ τῷ πρεσβυτερίῳ ἀπερισπάστῳ διανοίᾳ, ἕνα ἄρτον κλῶντες, ὅς ἐστιν φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτος τοῦ μὴ ἀποθανεῖν, ἀλλὰ ζῆν ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ διὰ παντός»*²⁶.

Ἡ βεβαιότητα τοῦ ἀγίου Ἰγνατίου γιά τήν Μετάληψη τῆς ζωοποιοῦ σάρκας τοῦ Χριστοῦ φαίνεται σαφῶς ἀπὸ τό ὅτι ἐπαναλαμβάνει τήν ἀντιδιαστολή μεταξύ τοῦ μάννα τῶν Ἑβραίων καὶ τοῦ Ἄρτου τῆς Ζωῆς. Τὸ καθημερινό ψωμί εἶναι φθαρτό καὶ ὀδηγεῖ στήν φθορά καὶ στὸν θάνατο. Ὁ Ἄρτος τῆς Ζωῆς ὀδηγεῖ στήν ἀθανασία. Ὁ Θεός ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὸν ἄνθρωπο γίνεται ἄνθρωπος μέ σκοπὸ τὴν ἀθανασία τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἄφθαρτος Θεός ἀφθαρτίζει τὸν φθαρτὸ ἄνθρωπο ὡς μεταλαμβανόμενος Ἄρτος τῆς Ζωῆς: *«Ὁ ἐμὸς ἔρωσ ἐσταύρωται, καὶ οὐκ ἔστιν ἐν ἐμοὶ πῦρ φιλοῦλον· ὕδωρ δὲ ζῶν καὶ λαλοῦν ἐν ἐμοί, ἔσωθέν μοι λέγον· Δεῦρο πρὸς τὸν πατέρα. Οὐχ ἡδομαι τροφῆ φθορᾶς οὐδὲ ἡδοναῖς τοῦ βίου τούτου. Ἄρτον Θεοῦ θέλω, ὃ ἐστίν σὰρξ Ἰησοῦ Χριστοῦ, «τοῦ ἐκ σπέρματος Δαυίδ», καὶ πόμα θέλω τὸ Αἶμα αὐτοῦ, ὃ ἐστίν ἀγάπη ἀφθαρτος»*²⁷.

Ἀπέναντι στήν ἀληθῆ ἐνανθρώπηση τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ὁ ἅγιος Ἰγνάτιος ἀντιμετωπίζει τούς δοκῆτες γνωστικούς, οἱ ὅποιοι ὀμιλοῦν γιά ἀσώματη φανέρωση τοῦ Θεοῦ καὶ καταργοῦν τήν σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου μέσα ἀπὸ τήν πρόσληψη

²⁵ Ἰω. 6, 47-51.

²⁶ Ἀγίου Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου, *Πρὸς Ἐφεσίους*, 20, P. T. Camelot, *Ignace D' Antioche – Polycarpe De Smyrne: Lettres Martyre De Polycarp*, SC 10, Les Éditions du Cerf: Paris 1958, σ. 90.

²⁷ Ἀγίου Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου, *Ρωμαίους*, 7, P. T. Camelot, *Ignace D' Antioche – Polycarpe De Smyrne: Lettres Martyre De Polycarp*, SC 10, Les Éditions du Cerf: Paris 1958, σσ. 134-136.

ἀληθοῦς ἀνθρωπότητος ἀπό τόν ἴδιο τόν Θεό Λόγο. Ἀντίστροφα, οἱ δοκῆτες μή πιστεύοντας στήν ἀληθῆ σάρκωση τοῦ Λόγου δέν πιστεύουν καί στήν ἀλήθεια τοῦ Ἄρτου τῆς Ζωῆς: *«Ταῦτα γάρ πάντα ἔπαθεν δι' ἡμᾶς, ἵνα σωθῶμεν· καί ἀληθῶς ἔπαθεν, ὡς καί ἀληθῶς ἀνέστησεν ἑαυτόν, οὐχ ὥσπερ ἄπιστοί τινες λέγουσιν, τὸ δοκεῖν αὐτόν πεπονθέναι, αὐτοὶ τὸ δοκεῖν ὄντες· καί καθῶς φρονοῦσιν, καί συμβήσεται αὐτοῖς, οὗσιν ἀσωμάτοις καί δαιμονικοῖς»²⁸.*

Ὁ ἅγιος Ἰγνατίος ὁμολογεῖ ὅτι μόνον ἡ κράση τῶν ἀνθρώπων μετά τοῦ Ἄρτου τῆς Ζωῆς, ὁ ὁποῖος εἶναι τὸ ἀναστημένο Σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ὁδηγεῖ στήν υπέρβαση τοῦ θανάτου: *«Ἐγὼ γάρ καί μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἐν σαρκὶ αὐτόν οἶδα καί πιστεύω ὄντα. Καί ὅτε πρὸς τοὺς περὶ Πέτρον ἦλθεν, ἔφη αὐτοῖς: “Λάβετε, ψηλαφήσατέ με καί ἴδετε, ὅτι οὐκ εἰμὶ δαιμόνιον ἀσώματον.” Καί εὐθύς αὐτοῦ ἤψαντο καί ἐπίστευσαν, κραθέντες τῇ σαρκὶ αὐτοῦ καί τῷ πνεύματι. Διὰ τοῦτο καί θανάτου κατεφρόνησαν, ἠύρέθησαν δὲ ὑπὲρ θάνατον. Μετὰ δὲ τὴν ἀνάστασιν συνέφαγεν αὐτοῖς καί συνέπιεν ὡς σαρκικός, καίπερ πνευματικῶς ἠνωμένος τῷ πατρὶ»²⁹.*

2. Ἅγιος Ἰουστίνος ὁ Φιλόσοφος καί Μάρτυς

Ἡ Μετάληψη τοῦ Σώματος καί τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ δέν ἀποτελεῖ ἕνα γεγονός μεταβολῆς τῶν θνητῶν ἀνθρώπων στήν ἐπόμενη ζωή καί μετὰ τὴν κοινὴ ἀνάσταση, ἀλλὰ ἀποτελεῖ ζωοποίηση τῆς φθαρτῆς ἀνθρώπινης σάρκας ἐδῶ καί τώρα πρὶν τὴν κοινὴ ἀνάσταση καί τὴν Δευτέρα Παρουσία.

Ἐπομένως ἡ Μετάληψη δέν ἔχει χαρακτῆρα συμβολικό, οὔτε παραπέμπει ἀπλῶς καί μόνον σέ μιά ψυχικὴ ἀνακαίνιση, ἐνῶ μεταθέτει τὴν σωματικὴ μεταμόρφωση ἀποκλειστικῶς γιὰ τὴν Δευτέρα Παρουσία τοῦ Κυρίου. Ἡ Μετάληψη ἀφορᾷ τὴν φθαρτὴ σάρκα τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ θεία Μετάληψη κατεργάζεται τὴν μεταμόρφωση τοῦ ἀνθρώπου ὡς σαρκός καί αἵματος σέ Σῶμα καί Αἷμα Χριστοῦ ἀπὸ τὴν ἐνθαδικὴ ζωή. Κατὰ τὸν τρόπο πού ὁ Θεός γίνεται ἀληθῶς ἄνθρωπος, μέ τόν ἴδιο τρόπο καί ἡ ἀνθρώπινη σάρκα διὰ τῆς Μεταλήψεως τοῦ Ἄρτου τῆς Ζωῆς γίνεται Σῶμα Χριστοῦ.

Γράφει ὁ ἅγιος Ἰουστίνος ὁ φιλόσοφος καί μάρτυς: *«Καί ἡ τροφή αὕτη καλεῖται παρ' ἡμῖν εὐχαριστία, ἧς οὐδενὶ ἄλλω μετασχεῖν ἐξόν ἐστὶν ἢ τῷ πιστεύοντι ἀληθῆ εἶναι τὰ δεδιδραγμένα ὑφ' ἡμῶν, καί λουσαμένῳ τὸ ὑπὲρ ἀφέσεως ἁμαρτιῶν καί εἰς ἀναγέννησιν λουτρόν, καί οὕτως βιοῦντι ὡς ὁ Χριστὸς παρέδωκεν. οὐ γὰρ ὡς κοινὸν ἄρτον οὐδὲ κοινὸν πόμα ταῦτα λαμβάνομεν· ἀλλ' ὄν τρόπον διὰ λόγου θεοῦ*

²⁸ Ἁγίου Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου, *Σμυρναῖοις*, 2, P. T. Camelot, *Ignace D' Antioche – Polycarpe De Smyrne: Lettres Martyre De Polycarp*, SC 10, Les Éditions du Cerf: Paris 1958, σ. 156.

²⁹ Ἁγίου Ἰγνατίου τοῦ Θεοφόρου, *Σμυρναῖοις*, 3, P. T. Camelot, *Ignace D' Antioche – Polycarpe De Smyrne: Lettres Martyre De Polycarp*, SC 10, Les Éditions du Cerf: Paris 1958, σ. 156.

σαρκοποιηθείς Ἰησοῦς Χριστός ὁ σωτήρ ἡμῶν καὶ σάρκα καὶ Αἷμα ὑπὲρ σωτηρίας ἡμῶν ἔσχεν, οὕτως καὶ τὴν δι' εὐχῆς λόγου τοῦ παρ' αὐτοῦ εὐχαριστηθεῖσαν τροφήν, ἐξ ἧς Αἷμα καὶ σάρκες κατὰ μεταβολὴν τρέφονται ἡμῶν, ἐκείνου τοῦ σαρκοποιηθέντος Ἰησοῦ καὶ σάρκα καὶ Αἷμα ἐδιδάχθημεν εἶναι»³⁰.

3. Ἅγιος Εἰρηναῖος Λυῶνος

Ἀντιμέτωπος μὲ τούς γνωστικούς δοκῆτες ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος Λυῶνος καταγράφει τίς συνέπειες τῆς ἄρνησης τῆς ἐνανθρώπησης. Ἄρνηση τῆς ἐνανθρώπησης σημαίνει ἄρνηση τοῦ Ἄρτου τῆς ζωῆς καὶ ἀντίστροφα ἄρνηση τοῦ Ἄρτου τῆς ζωῆς σημαίνει ἄρνηση τῆς ἐνανθρώπησης καὶ τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Τό νά θεωρήση κανεὶς τόν Ἄρτο τῆς Ζωῆς ὡς κομίζοντα τὴν φθορά σημαίνει ἄρνηση τῆς ἐνανθρώπησης τοῦ Θεοῦ Λόγου. Τό νά θεωρήση κάποιος τὴν ἀνθρώπινη σάρκα πού μεταλαμβάνει τόν Ἄρτο τῆς ζωῆς ὡς ἀπλή σάρκα πού πεθαίνει, αὐτό σημαίνει ἄρνηση τῆς ἐνανθρώπησης τοῦ Θεοῦ Λόγου.

Φυσικά, κάθε ἀνθρώπινη σάρκα ἔχει ὡς τέλος τῆς τὸν θάνατο, ἀλλὰ ἡ μεταμόρφωση τῆς ἀνθρώπινης σάρκας διὰ τῆς θείας Μεταλήψεως ξεκινάει ἀπὸ τώρα καὶ ὀλοκληρώνεται στὴν κοινὴ ἀνάσταση. Ἡ μεταμόρφωση τῆς σάρκας συνίσταται στὸν ἁγιασμό τῆς καὶ στὴν δημιουργία προϋποθέσεων γιὰ τὴν κοινὴ ἀνάσταση. Ἡ δημιουργία ἁγιάζεται διὰ τῆς μεταβολῆς τοῦ κοινοῦ ἄρτου καὶ οἴνου σὲ Σῶμα καὶ Αἷμα Χριστοῦ.

Γράφει ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος: «Πῶς, ὅμως, θὰ παραδεχθοῦν αὐτοὶ ὅτι τό ψωμί πού προσφέρεται στὴν Εὐχαριστία, εἶναι τό Σῶμα τοῦ Κυρίου τους καὶ τό κρασί μέσα στό Ποτήριο εἶναι τό Αἷμα του, ἐάν δέν παραδέχονται ὡς Υἱό τοῦ Δημιουργοῦ τοῦ κόσμου τὸν Λόγο του...; Πῶς λέγουν ὅτι ἡ σάρκα μεταβαίνει στὴν φθορά καὶ δέν παίρνει ζωή, ἀφοῦ τρέφεται ἀπὸ τό Σῶμα τοῦ Κυρίου καὶ τό Αἷμα του; Ἡ τὴν γνώμη τους ἅς ἀλλάξουν, ἢ ἅς σταματήσουν νά προφέρουν ὅσα εἶπαμε. Ἡ δική μας γνώμη συμφωνεῖ μὲ τὴν Εὐχαριστία καὶ ἡ Εὐχαριστία, πάλι, ἐπιβεβαιώνει τὴν γνώμη μας. Προσφέρουμε στὸν Θεό τὰ δικά του, κηρύσσοντας πρεπόντως τὴν κοινωνία καὶ τὴν ἔνωση καὶ ὁμολογώντας τὴν ἔγερση τοῦ σώματος καὶ τοῦ πνεύματος. Ὅπως τό ψωμί, πού προέρχεται ἀπὸ τὴν γῆ, ὅταν παίρνη καὶ τὴν ἐπίκληση τοῦ Θεοῦ, δέν εἶναι πλέον κοινὸ ψωμί, ἀλλὰ Εὐχαριστία πού συνίσταται ἀπὸ δύο στοιχεῖα, τό ἐπίγειο καὶ τό ἐπουράνιο, ἔτσι καὶ τὰ σώματά μας, ὅταν παίρνουν τὴν Εὐχαριστία, δέν εἶναι πλέον φθαρτά, διότι ἔχουν τὴν ἐλπίδα τῆς αἰώνιας ἀναστάσεως.

³⁰ Ἁγίου Ἰουστίνου φιλοσόφου καὶ μάρτυρος, Ἀπολογία πρώτη ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν, 66, PG 6, 428B-429A.

Προσφέρουμε, λοιπόν, στον Θεό, όχι διότι τάχα έχει ανάγκη, αλλά διότι τον εύχαριστούμε διά τήν δωρεά Του καί ἔτσι ἀγιάζουμε τήν δημιουργία»³¹.

Ὁ Ἄρτος τῆς Ζωῆς δέν μπορεῖ κατ' οὐδένα τρόπο νά κληροδοτήσῃ τήν φθορά. Ἀποδοχή τοῦ γεγονότος ὅτι ὁ Ἄρτος τῆς Ζωῆς κληροδοτεῖ φθορά, σημαίνει ἄρνηση τοῦ Ἄρτου ὡς αἰώνιας ζωῆς, ὡς ζωοποιοῦ Σώματος καί Αἵματος τοῦ Θεοῦ Λόγου.

Ὁ ἅγιος Εἰρηναῖος πολεμώντας τούς γνωστικούς δοκῆτες, οἱ ὅποιοι ἀρνοῦνται τόσο τήν ἐνανθρώπηση, ὅσο καί τήν δυνατότητα ἀγιασμοῦ σέ κάθε τί σωματικό, ἐπιμένει ὁ ἅγιος ἐπίσκοπος Λυῶνος πῶς ἡ Μετάληψη τοῦ Ἄρτου τῆς Ζωῆς ἀφορᾷ τό σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, τήν σάρκα του καί τό αἷμα του καί ὄχι ἀποκλειστικά τήν ψυχή του. Ἐδῶ βρισκόμαστε ἤδη πολύ μακριά ἀπό τήν δυαρχική ἑλληνική φιλοσοφία, στήν ὁποία μόνον ἡ ψυχή τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ὁ ἀληθής ἄνθρωπος. ΓΡΑΦΕΙ: «Ἐπειδή εἴμαστε δικά του μέλη καί τρεφόμεστε μέ τήν δημιουργία... ὠμολόγησε ὅτι τό θεῖο ποτήριο, πού παίρνουμε ἀπό τήν κτίση, εἶναι δικό του αἷμα, μέ τό ὁποῖο ποτίζει τό δικό μας αἷμα. Καί τό ψωμί, πού παίρνουμε ἀπό τήν δημιουργία, μᾶς διαβεβαίωσε ὅτι εἶναι τό Σῶμα του, μέ τό ὁποῖο αὐξάνουν τά δικά μας σώματα. Ὅταν, λοιπόν, καί τό ποτήριο, στό ὁποῖο ἐνώνεται τό κρασί μέ τό νερό, καί ὁ ἄρτος ἐπιδέχονται τόν λόγο τοῦ Θεοῦ, τότε γίνεται ἡ θεία Εὐχαριστία, τό Σῶμα καί τό Αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ἀπό τά ὁποῖα αὐξάνει καί συνίσταται ἡ ὑπόστασις τοῦ σώματός μας. Ἐπομένως, πῶς λέγουν ὅτι τό σῶμα μας δέν μπορεῖ νά δεχθῇ τήν δωρεά τοῦ Θεοῦ, πού εἶναι ἡ αἰώνια ζωή, ἀφοῦ αὐτό τρέφεται ἀπό τό Σῶμα καί τό Αἷμα τοῦ Κυρίου καί εἶναι δικό του μέλος; Ἔτσι λέγει ὁ μακάριος Παῦλος στήν πρός Ἐφεσίους ἐπιστολή «ὅτι μέλη ἐσμέν τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἐκ τῆς σαρκός αὐτοῦ καί ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ». Δέν τά λέγει αὐτά γιά κάποιον πνευματικό καί ἀόρατο ἄνθρωπο, «ὅτι πνεῦμα σάρκα καί ὀστέα οὐκ ἔχει»³², ἀλλά γιά τήν οἰκονομία ἀληθινοῦ ἀνθρώπου μέ σάρκα καί νεῦρα καί ὀστά, πού τρέφεται ἀπό τό ποτήριο τοῦ Χριστοῦ, δηλαδή τό Αἷμα του, καί αὐξάνει ἀπό τόν ἄρτο, δηλαδή, τό Σῶμα του. Τό ξύλο τῆς ἀμπέλου, ὅταν γείρη στήν γῆ, καρποφορεῖ στόν καιρό του καί ὁ κόκκος τοῦ σίτου, ὅταν πέση στήν γῆ καί διαλυθῇ, ὑψώνεται πολλαπλάσιος μέ τό Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ πού συνέχει τά πάντα ἔπειτα μέ τήν σοφία τοῦ Θεοῦ τά χρησιμοποιοῦν οἱ ἄνθρωποι καί ἐπιδεχόμενα τόν λόγο τοῦ Θεοῦ γίνονται εὐχαριστία, δηλαδή Σῶμα καί Αἷμα Χριστοῦ. Ἔτσι καί τά σώματά μας, πού τρέφονται ἀπό αὐτήν τήν Εὐχαριστία καί

³¹ Ἁγίου Εἰρηναίου Λυῶνος, Ἔλεγχος καί ἀνατροπή τῆς ψευδωνύμου γνώσεως, Εἰσαγωγή-Μετάφραση-Σχόλια: Δρ. Εἰρηναίου Χατζηεφραιμίδη, University Studio Press: Θεσσαλονίκη 1991, Βιβλίο 4, Κεφάλαιο ΙΗ', Παράγραφοι 4-6, σσ. 299-300.

³² ΛΚ. 24, 36-41, «Ταῦτα δέ αὐτῶν λαλούντων αὐτός ὁ Ἰησοῦς ἔστη ἐν μέσῳ αὐτῶν καί λέγει αὐτοῖς· εἰρήνη ὑμῖν. πτοηθέντες δέ καί ἔμφοβοι γενόμενοι ἐδόκουν πνεῦμα θεωρεῖν. καί εἶπεν αὐτοῖς· τί τεταραγμένοι ἐστέ, καί διατί διαλογισμοί ἀναβαίνουσιν ἐν ταῖς καρδίαις ὑμῶν; ἴδετε τὰς χεῖράς μου καί τοὺς πόδας μου, ὅτι αὐτός ἐγώ εἰμι· ψηλαφήσατέ με καί ἴδετε, ὅτι πνεῦμα σάρκα καί ὀστέα οὐκ ἔχει καθὼς ἐμέ θεωρεῖτε ἔχοντα. καί τοῦτο εἰπὼν ἐπέδειξεν αὐτοῖς τὰς χεῖρας καί τοὺς πόδας. ἔτι δέ ἀπιστούντων αὐτῶν ἀπὸ τῆς χαρᾶς καί θαυμαζόντων εἶπεν αὐτοῖς· ἔχετε τι βρώσιμον ἐνθάδε;».

τίθενται στήν γῆ καί διαλύονται σέ αὐτήν, θά ἀναστηθοῦν στόν καιρό τους, διότι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ τούς χαρίζει τήν ἀνάσταση γιά τήν δόξα τοῦ Θεοῦ καί Πατρός»³³.

4. Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος

Καθώς τά Τίμια Δῶρα ἀποτελοῦν ὑλικά τῆς φθαρτῆς δημιουργίας, θά μποροῦσε μέ ἀναφορά στίς φθαρτές ιδιότητες τῶν Τιμίων Δώρων νά τεθῆ μιὰ εἰκασία γιά τήν μετάδοση φθορᾶς στά παρόντα σώματα ἀπό τόν Ἄρτο τῆς Ζωῆς, ὁ ὁποῖος εἶναι μέν Σῶμα καί Αἷμα Χριστοῦ, πλὴν ὁ Ἄρτος παραμένει κατά τίς ιδιότητές του φθαρτός, ὅποτε καί καθίσταται λογική ἢ πιθανολογία τῆς μετάδοσης φθορᾶς ἀπό τόν Εὐχαριστιακὸ Ἄρτο.

Ἐρμηνεύοντας ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος τήν θέση τοῦ Ἀποστόλου Παύλου γιά τήν ἀνάξια μετοχή στήν θεία Μετάληψη, ἐξηγεῖ ὅτι ὁ θάνατος δέν ἔρχεται ἀπό τήν φύση τοῦ Εὐχαριστιακοῦ Ἄρτου, ὡς προξένου θανάτου, ἀλλὰ ἀπό τήν ἀμαρτωλή προαίρεση τοῦ μεταλαμβάνοντος. Εἶναι ἀδύνατον ὁ Εὐχαριστιακὸς Ἄρτος νά εἶναι μεταδοτικὸς φθορᾶς, διότι εἶναι ὁ Ἄρτος τῆς Ζωῆς. Ἡ Ζωὴ δέν κληροδοτεῖ θάνατο. Ἡ καταδίκη πού ἐπιφέρει ὁ ἄνθρωπος στόν ἑαυτό του προσερχόμενος ἀναξίως συνίσταται ἀκριβῶς στήν ἀπουσία ἐπίγνωσης ὅτι μεταλαμβάνει τόν Ἄρτο τῆς Ζωῆς.

Συνεπῶς, ἀγνοώντας ἀμαρτητικά τόν Ἄρτο τῆς Ζωῆς, καταδικάζει τόν ἑαυτό του σέ κόλαση ἄγνοιας. Ἀντιστρόφως, ἡ παραδοχή ὅτι ὁ Ἄρτος τῆς Ζωῆς εἶναι μεταδοτικὸς φθορᾶς, συνιστᾷ ἄγνοια τοῦ Ἄρτου τῆς Ζωῆς, ὅποτε ὁ ἄνθρωπος περιπίπτει στήν ἀμαρτητικὴ ἄγνοια τήν ὁποία περιγράφει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος.

Γράφει ὁ ἅγιος Ἰωάννης σχετικά: «Ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως, τοῦ Κυρίου κρῖμα ἑαυτῶ ἐσθίει καὶ πίνει. Τί λέγεις; εἶπέ μοι· ἡ τοσοῦτων ἀγαθῶν αἰτία, καὶ ζωὴν θρύουσα τράπεζα, αὕτη κρῖμα γίνεται; Οὐ παρὰ τὴν αὐτῆς φύσιν, φησίν, ἀλλὰ παρὰ τὴν τοῦ προσιόντος προαίρεσιν. Ὡσπερ γὰρ ἡ παρουσία αὐτοῦ, ἢ τὰ μεγάλα ἐκεῖνα καὶ ἀπόρρητα κομίσασα ἡμῖν ἀγαθὰ, τοὺς μὴ δεξαμένους αὐτὴν μᾶλλον κατέκρινεν· οὕτω καὶ τὰ μυστήρια μείζονος ἐφόδια κολάσεως γίνεται τοῖς ἀναξίως μετέχουσι. Διὰ τί δὲ κρῖμα ἑαυτῶ ἐσθίει; Μὴ διακρίνων τὸ Σῶμα τοῦ Κυρίου»³⁴.

Ὁ θάνατος τῶν ἀνθρώπων ἔρχεται ὡς ἀποτέλεσμα τῆς ἀμαρτίας τους καὶ δέν ἀφορᾷ τὴν θεία Εὐχαριστία ὡς φορέα τῆς φθορᾶς. Ἀφορᾷ, ἐν τούτοις, τὴν εὐρύτερη

³³ Ἁγίου Εἰρηναίου Λυῶνος, Ἔλεγχος καὶ ἀνατροπὴ τῆς ψευδωνύμου γνώσεως, Εἰσαγωγή-Μετάφραση-Σχόλια: Δρ. Εἰρηναίου Χατζηγεφραιμίδη, University Studio Press: Θεσσαλονίκη 1991, Βιβλίο 5, Κεφάλαιο Β', Παράγραφοι 3-4, σσ. 364-365.

³⁴ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Ὑπόθεσις τῆς πρὸς Κορινθίους πρώτης ἐπιστολῆς, Ὁμιλία ΚΗ', PG 61, 233.

παιδαγωγία τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἄνθρωπο, ὅπως λέγει ὁ ἅγιος παρακάτω. Ὁ θάνατος ἔρχεται ὡς αὐτεξούσια παύση τῆς κοινωνίας μέ τὸ Θεό.

Γράφει: «*Εἰ γὰρ μάθοις ἀκριβῶς τις ποτέ ἐστὶν ὁ προκείμενος, καὶ τίς ὢν τίνι ἑαυτὸν δίδωσιν, οὐδενὸς ἐτέρου δεήσῃ λόγου, ἀλλ' ἀρκεῖ σοι τοῦτο εἰς ἅπασαν νῆψιν, εἰ μὴ σφόδρα εἴης ἀναπεπτωκώς. Διὰ τοῦτο ἐν ὑμῖν πολλοὶ ἀσθενεῖς καὶ ἄρρώστοι, καὶ κοιμῶνται ἱκανοί. Ἐνταῦθα λοιπὸν οὐκέτι ἀπὸ ἐτέρων τὰ παραδείγματα φέρει, ὥσπερ ἐπὶ τῶν εἰδωλοθύτων ἐποίησε, τὰς παλαιὰς διηγούμενος ἱστορίας καὶ τὰς ἐν τῇ ἐρήμῳ πληγὰς, ἀλλ' ἀπ' αὐτῶν τῶν Κορινθίων, ὅπερ καὶ πληκτικώτερον ἐποίει τὸν λόγον. Ἐπειδὴ γὰρ ἔλεγε, Κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίει, καὶ, Ἔνοχός ἐστιν, ἵνα μὴ δοκῇ ῥήματα λέγειν, καὶ ἔργα δείκνυσι καὶ μάρτυρας αὐτοὺς καλεῖ, ὅπερ μᾶλλον τοῦ ἀπειλῆσαι καθικνεῖται, τῷ δεῖξαι εἰς ἔργον τὴν ἀπειλὴν ἐξελθοῦσαν. Οὐ μὴν τούτοις ἠρκέσθη μόνοις, ἀλλ' ἀπὸ τούτων καὶ τὸν περὶ τῆς γεέννης εἰσήγαγε καὶ ἐπιστώσατο λόγον, ἀμφοτέρωθεν φοβῶν, καὶ ζήτημα πανταχοῦ περιφερόμενον λύων. Ἐπειδὴ γὰρ πολλοὶ πρὸς ἀλλήλους ἀποροῦσι, πόθεν οἱ ἄωροι θάνατοι, πόθεν αἱ μακρὰί νόσοι, λέγει ὅτι ἐξ ἁμαρτημάτων πολλὰ τούτων τῶν ἀδοκῆτων τὴν ὑπόθεσιν ἔχει»³⁵.*

5. Ἅγιος Κύριλλος Ἀλεξανδρείας

Στὸν ἅγιο Κύριλλο φανερώνεται μέ σαφήνεια μέ ποιὸν τρόπο ὁ Ἄρτος τῆς Ζωῆς εἶναι πρόξενος ζωοποίησης τόσο τῆς ψυχῆς, ὅσο καὶ τοῦ σώματος. Ὁ ἅγιος ἐπίσκοπος Ἀλεξανδρείας μέ ὁμολογία στήν ὑποστατική ταυτότητα τοῦ σαρκωμένου Λόγου ἐρμηνεύει τὴν ζωοποιὸ ἐνέργεια τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Μέ ἐπίκεντρο τὸ θαῦμα τῆς ἀνάστασης τοῦ νέου τῆς Ναῖν καὶ τῆς κόρης τοῦ Ἰαεῖρου ἀναφέρεται στήν μία καὶ συγγενῆ δι' ἀμφοῖν ἐνέργεια τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Ὁ σαρκωμένος Λόγος φέρων πρό τῆς ἀνάστασης φύση παθητὴ γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου, λόγω τῆς ὑποστατικῆς ταυτότητος, ἡ ὁποία κάνει δυνατὴ τὴν ἀντίδοση τῶν ιδιωμάτων τῶν φύσεων στό ἓνα καὶ μοναδικό Του πρόσωπο, ἐκφαίνει διὰ τῆς παθητῆς Του (κατ' οἰκονομίαν γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου) σαρκὸς τὴν θεϊκὴ του ἐνέργεια θαυματουργώντας ἐπὶ τῆς ἀνθρωπίνης φθορᾶς. Γράφει ὁ ἅγιος: «*διὰ γὰρ τοι τοῦτο καὶ ἐν τῷ τοὺς νεκροὺς διανιστᾶν, οὐ λόγω μόνον, οὐδὲ τοῖς θεοπρεπέσιν ἐπιτάγμασιν ὁ Σωτὴρ ἐνεργῶν εὐρίσκεται, ἀλλὰ συνεργάτην ὥσπερ τινὰ πρὸς τοῦτο δὴ μάλιστα τὴν ἁγίαν αὐτοῦ λαμβάνειν ἠπέιγετο σάρκα, ἵνα δεικνύη ζωοποιεῖν δυναμένην, καὶ ὡς ἐν ἤδη γενομένην πρὸς αὐτόν. καὶ γὰρ ἦν ὄντως ἴδιον αὐτοῦ, καὶ οὐχ ἐτέρου τὸ Σῶμα. καὶ γοῦν ὅτε τὸ τοῦ ἀρχισυναγώγου κόριον διανίστη λέγων "Ἡ παῖς ἔγεραι", ἐκράτησε τῆς χειρὸς αὐτῆς, καθὰ γέγραπται· ζωοποιῶν μὲν*

³⁵ Ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, Ὑπόθεσις τῆς πρὸς Κορινθίους πρώτης ἐπιστολῆς, Ὁμιλία ΚΗ', PG 61, 233-234.

ώς Θεός, τῷ παντουργῷ προστάγματι· ζωοποιῶν δὲ αὐτὴν πάλιν καὶ διὰ τῆς ἀφῆς τῆς ἀγίας σαρκός, μίαν τε καὶ συγγενῆ δι' ἀμφοῖν ἐπιδείκνυσι τὴν ἐνέργειαν. ἀλλὰ καὶ ὅτε εἰσεπορεύετο εἰς πόλιν καλουμένην Ναῖν, καὶ “ἐξεκομίζετο μονογενὴς υἱὸς “τεθνηκῶς τῆ μητρὶ αὐτοῦ”, πάλιν “ἤψατο τῆς σοροῦ, λέγων “Νεανίσκε, σοὶ λέγω, ἐγέρθητι”.»³⁶.

Εὐθύς ἀμέσως μετὰ τὴν ἐρμηνεῖα τῆς ἀντίδοσης τῶν ἰδιωμάτων στό πρόσωπο τοῦ σαρκωθέντος Λόγου, ὁ ἅγιος Κύριλλος μεταβαίνει στὸν Ἄρτο τῆς θείας Μετάληψης προκειμένου νὰ ἐρμηνεύσῃ τὴν ἀντίδοση τῶν ἰδιωμάτων ἐπὶ τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων λόγῳ τῆς θείας Μετάληψης. Ἡ θεϊκὴ ἐνέργεια τοῦ Σώματος τοῦ Χριστοῦ μεταποιεῖ τὴν φθορὰ τῶν ἀνθρωπίνων σωμάτων καὶ ἀπεργάζεται ἀπὸ τοῦ νῦν τὴν μελλοντικὴ ἀφθαρσία τους. Νὰ σημειωθῆ ὅτι ὁ Ἅγιος θεωρεῖ τὴν ἐνέργεια τῶν Τιμίων Δώρων πλουσιότερη τῆς ἐπίγειας ζωοποιου σαρκός τοῦ Κυρίου. Γράφει:

«Καὶ οὐ μόνον δίδωσιν ἐνεργεῖν τῷ λόγῳ τὴν τῶν νεκρῶν ἀναβίωσιν, ἀλλ' ἵνα δείξῃ ζωοποιὸν τὸ ἴδιον Σῶμα, καθάπερ οὖν ἤδη προείπομεν, τῶν τεθνεώτων ἄπτεται, καὶ δι' αὐτοῦ τὴν ζωὴν ἐντιθεῖς τοῖς ἤδη κατεφθαρμένοις. καὶ εἰ διὰ μόνης ἀφῆς τῆς ἀγίας σαρκός ζωοποιεῖται τὸ διεφθαρμένον, πῶς οὐχὶ πλουσιωτέραν ἀποκερδανοῦμεν τὴν ζωοποιὸν εὐλογίαν, ὅταν αὐτῆς καὶ ἀπογευσώμεθα; μεταποιήσῃ γὰρ πάντως εἰς τὰ ἴδιον ἀγαθόν, τουτέστι τὴν ἀθανασίαν, τοὺς μετεσχηκότα αὐτῆς. Καὶ μὴ θαυμάσης ἐπὶ τούτῳ, μηδὲ εἴπῃς κατὰ σεαυτὸν Ἰουδαϊκῶς τὸ Πῶς· ἐννοεῖ δὲ μᾶλλον ὅτι ψυχρὸν τῆ φύσει ὁ ὕδωρ ἐστίν· ἀλλ' ὅταν εἰς λέβητα κεχυμένον ὀμίλησῃ τῷ πυρὶ, τότε τῆς μὲν ἰδίας μονονουχὶ καὶ ἐπιλανθάνεται φύσεως, εἰς δὲ τὴν τοῦ νενικηκότος ἐνέργειαν ἀποφοιτᾷ. τὸν αὐτὸν οὖν ἄρα καὶ ἡμεῖς τρόπον, εἰ καὶ φθαρτοὶ διὰ τὴν φύσιν ἐσμὲν τῆς σαρκός, ἀλλὰ τῆ μίξει τῆς ζωῆς τὴν ἑαυτῶν ἀφέντες ἀσθένειαν, εἰς τὸ ἐκείνης ἴδιον ἀναστοιχειούμεθα, τουτέστι τὴν ζωὴν. ἔδει γὰρ ἔδει, μὴ μόνον διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἰς ζωῆς καινότητα τὴν ψυχὴν ἀνακτίζεσθαι, ἀλλὰ γὰρ καὶ τὸ παχὺ τοῦτο καὶ γεῶδες Σῶμα διὰ παχυτέρας καὶ συγγενοῦς ἀγιάζεσθαι μεταλήψεως καὶ καλεῖσθαι πρὸς ἀφθαρσίαν»³⁷.

Ἡ ὀρθὴ θεώρηση τῶν Τιμίων Δώρων κατὰ τὸν ἅγιο Κύριλλο, σὲ ἀναφορὰ μὲ τὴν ἀντίδοση τῶν ἰδιωμάτων στό πρόσωπο τοῦ σαρκωθέντος Λόγου ἐπὶ τῆς θείας Μετάληψης, εἶναι ὅτι τὰ Τίμια Δῶρα καίτοι φθαρτὰ δέν μεταδίδουν οὐδεμίαν

³⁶ Ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον*, Βιβλίον Δ', κεφαλὴ Β', Ρ. Ε. Pusey A. M., *Cyrilli Archiepiscopi Alexandrini in D. Joannis Evangelium*, Vol. 1, Τυρογραφεο Clarendoniano: Oxonii 1872, σ. 530.

³⁷ Ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον*, Βιβλίον Δ', κεφαλὴ Β', Ρ. Ε. Pusey A. M., *Cyrilli Archiepiscopi Alexandrini in D. Joannis Evangelium*, Vol. 1, Τυρογραφεο Clarendoniano: Oxonii 1872, σσ. 530-531.

φθορά, κατά τόν τρόπο πού ἡ σάρκα τοῦ Λόγου, καίτοι παθητή δι' ἡμᾶς καί διά τήν ἡμετέραν σωτηρίαν, ἐν τούτοις ὑπῆρχε ζωοποιός ὡς σάρκα τοῦ Λόγου. Γράφει: «*Τί δὴ οὖν ἄρα Χριστός ἐπαγγέλλεται; φθαρτόν μὲν οὐδέν, εὐλογίαν δὲ μᾶλλον τὴν ἐν μεταλήψει τῆς ἀγίας σαρκός τε καὶ αἵματος, ὀλοκλήρως εἰς ἀφθαρσίαν ἀνακομιζούσης τὸν ἄνθρωπον, ὡς οὐδενὸς ἐπιδεισθαι τῶν ὅσα τὸν τῆς σαρκός ἀπελαύνει θάνατον, τροφῆς δὲ δηλονότι φημί καὶ ποτοῦ. ἔοικε δὲ πάλιν ὕδωρ ὀνομάζειν ἐν τούτοις, τὸν διὰ Πνεύματος ἀγιασμόν, ἢ αὐτὸ τὸ θεῖόν τε καὶ ἅγιον Πνεῦμα, οὕτω πολλάκις παρὰ ταῖς θείαις ὀνομασμένον γραφαῖς. ζωοποιεῖ τοιγαροῦν τὸ ἅγιον Σῶμα Χριστοῦ τοὺς ἐν οἷς ἂν γένοιτο, καὶ συνέχει πρὸς ἀφθαρσίαν, τοῖς ἡμετέροις ἀνακιρνάμενον σώμασι. Σῶμα γὰρ οὐχ ἑτέρου τινός, ἀλλ' αὐτῆς νοεῖται τῆς κατὰ φύσιν ζωῆς, ὅλην ἔχων ἐν ἑαυτῷ τὴν τοῦ ἐνωθέντος Λόγου δύναμιν, καὶ πεποιωμένον ὥσπερ, μᾶλλον δὲ ἤδη καὶ ἀναπεπλησμένον τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ, δι' ἧς τὰ πάντα ζωοποιεῖται καὶ πρὸς τὸ εἶναι φυλάττεται*»³⁸.

Ἡ παραδοχὴ μετάδοσης φθορᾶς ἀπὸ τὴν θεία Μετάληψη εἶναι χωρισμός τῶν Τιμίων Δώρων ἀπὸ τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα τοῦ Λόγου καὶ περιπίπτει στὴν ἀνθρωπολατρεία τοῦ νεστοριανισμοῦ. Καθὼς χωρίζονται τὰ Τίμια Δῶρα ἀπὸ τὴν ζωοποιό σάρκα τοῦ Θεοῦ Λόγου ἀναπόφευκτα τὰ Τίμια Δῶρα παραμένουν κτιστὰ καὶ φθαρτὰ πράγματα μεταδίδοντα τὴν φθορά.

Γράφει συναφῶς ὁ ἅγιος Κύριλλος: «*Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ τὴν τοῦ κυρίου σάρκα ζωοποιὸν εἶναι καὶ ἰδίαν αὐτοῦ τοῦ ἐκ θεοῦ πατρὸς λόγου, ἀλλ' ὡς ἑτέρου τινός παρ' αὐτὸν συνημμένου μὲν αὐτῷ κατὰ τὴν ἀξίαν ἢ γοῦν ὡς μόνην θείαν ἐνοίκησιν ἐσχηκότος, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ζωοποιόν, ὡς ἔφημεν, ὅτι γέγονεν ἰδία τοῦ λόγου τοῦ τὰ πάντα ζωογονεῖν ἰσχύοντος, ἀνάθεμα ἔστω*»³⁹.

Ἐπιβεβαίωση τῆς συγκεκριμένης ἐρμηνείας ἔρχεται νὰ κάνη ὁ ἅγιος Συμεὼν ὁ Νέος Θεολόγος: «*Καὶ γὰρ εἰ μὴ τοῦτο ἐστὶ μηδὲ ἀπ' ἐντεῦθεν ἐν σώματι ὄντες τῶν αἰώνιων ἀγαθῶν ἐν μετοχῇ καὶ κοινωνίᾳ γινόμεθα μηδὲ τὴν χάριν λαμβάνομεν οἱ ἐκλεκτοί, λοιπὸν καὶ ὁ Χριστὸς αὐτὸς προφήτης ἐστὶ καὶ οὐ Θεός*»⁴⁰.

6. Ἅγιος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής

Ἡ θέωση τοῦ ἀνθρώπου ἀφορᾷ τὸν ὅλο ἀνθρώπο, τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴ του. Ἡ θέωση ὡς μετοχὴ στὴν θεία ἐνέργεια φανερώνεται στὴν θεία Μετάληψη μέσα

³⁸ Ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Εἰς τὸ κατὰ Ἰωάννην Εὐαγγέλιον*, Βιβλίον Γ', κεφαλὴ Στ', Ρ. Ε. Pusey A. M., *Cyrilli Archiepiscopi Alexandrini in D. Joannis Evangelium*, Vol. 1, Τυρογραφεο Clarendoniano: Oxonii 1872, σ. 475.

³⁹ Ἁγίου Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Γ' ἐπιστολὴ πρὸς Νεστόριο*, Acta Conciliorum Oecumenicorum, 1.1.1, σ. 41.

⁴⁰ Ἁγίου Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου, *Ἠθικός Ι'*, SC 129, σ.312, 738-741.

ἀπό τὰ Τίμια Δῶρα. Τὰ Τίμια Δῶρα ὡς Σῶμα καὶ Αἷμα Χριστοῦ ἐνεργοῦν τὴν θέωση τοῦ ἀνθρώπου, τόσο κατὰ τὴν ψυχὴ ὅσο καὶ κατὰ τὸ σῶμα του.

Γράφει συναφῶς ὁ ἅγιος Μάξιμος: «Ζωῆς δὲ θείας ποιεῖται μετάδοσιν, ἐδώδιμον ἑαυτὸν ἐργαζόμενος, ὡς οἶδεν αὐτὸς καὶ οἱ παρ' αὐτοῦ τοιαύτην αἴσθησιν νοερὰν εἰληφότες, ὥστε τῇ γεύσει ταύτης τῆς βρώσεως εἰδέναι κατ' ἐπίγνωσιν ἀληθῶς ὅτι χρηστός ὁ κύριος, ποιότητι θεία πρὸς θέωσιν μετακρινῶν τοὺς ἐσθίοντας, οἷα δὴ σαφῶς ζωῆς καὶ δυνάμεως ἄρτος καὶ ὦν καὶ καλούμενος»⁴¹.

7. Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός

Ὁ ἅγιος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνός ἐξηγεῖ τὴν χρῆση τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου γιὰ τὴν μεταβολὴ σὲ Σῶμα καὶ Αἷμα Χριστοῦ ὡς συγκατάβαση τοῦ Θεοῦ στὴν ἀνθρώπινη συνήθεια τῆς βρώσεως τοῦ ἄρτου καὶ τῆς πόσης τοῦ οἴνου. Τὰ Τίμια Δῶρα εἶναι ὄντως τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ καὶ ἀποτελοῦν φυλακτήριο ὄχι μόνον τῆς ψυχῆς, ἀλλὰ καὶ τοῦ σώματος. Αὐτὸ συμβαίνει, διότι ὁ Ἄρτος εἶναι ἐνωμένος μέ τὴν θεότητα καὶ οὕτως διὰ τῆς μεταλήψεως ὁ Θεός ἐνεργεῖ τὴν θέωση τοῦ ἀνθρώπου ὡς μετοχὴ τῆς ἀνθρώπινης φύσης στὴν ἄκτιστη ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ. Γράφει:

«Ἄρτος δὲ καὶ οἶνος παραλαμβάνεται· οἶδε γὰρ ὁ θεὸς τὴν ἀνθρωπίνην ἀσθένειαν, ὡς τὰ πολλὰ γὰρ τὰ μὴ κατὰ τὴν συνήθειαν τετριμμένα ἀποστρέφεται δυσχεραίνουσα· τῇ οὖν συνήθει συγκαταβάσει κεχρημένος διὰ τῶν συνήθων τῆς φύσεως ποιεῖ τὰ ὑπὲρ φύσιν· καὶ ὡσπερ ἐπὶ τοῦ βαπτίσματος, ἐπειδὴ ἔθος τοῖς ἀνθρώποις ὕδατι λούεσθαι καὶ ἐλαίῳ χρίεσθαι, συνέζευξε τῷ ἐλαίῳ καὶ ὕδατι τὴν χάριν τοῦ πνεύματος καὶ ἐποίησεν αὐτὸ λουτρὸν ἀναγεννήσεως, οὕτως, ἐπειδὴ ἔθος τοῖς ἀνθρώποις ἄρτον ἐσθίειν ὕδωρ τε καὶ οἶνον πίνειν, συνέζευξεν αὐτοῖς τὴν αὐτοῦ θεότητα καὶ πεποίηκεν αὐτὰ Σῶμα καὶ Αἷμα αὐτοῦ, ἵνα διὰ τῶν συνήθων καὶ κατὰ φύσιν ἐν τοῖς ὑπὲρ φύσιν γενώμεθα. Σῶμά ἐστιν ἀληθῶς ἠνωμένον θεότητι, τὸ ἐκ τῆς ἀγίας παρθένου Σῶμα, οὐχ ὅτι αὐτὸ τὸ Σῶμα τὸ ἀναληφθὲν ἐξ οὐρανῶν κατέρχεται, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος μεταποιεῖται εἰς Σῶμα καὶ Αἷμα θεοῦ... Οὐ χεῖρον δὲ καὶ τοῦτο εἰπεῖν, ὅτι, ὡσπερ φυσικῶς διὰ τῆς βρώσεως ὁ ἄρτος καὶ ὁ οἶνος καὶ τὸ ὕδωρ διὰ τῆς πόσεως εἰς Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ ἐσθίοντος καὶ πίνοντος μεταβάλλεται καὶ οὐ γίνεται ἕτερον Σῶμα παρὰ τὸ πρότερον αὐτοῦ Σῶμα, οὕτως ὁ τῆς προθέσεως ἄρτος οἶνός τε καὶ ὕδωρ διὰ τῆς ἐπικλήσεως καὶ ἐπιφοιτήσεως τοῦ ἀγίου πνεύματος ὑπερφυῶς μεταποιεῖται εἰς τὸ Σῶμα τοῦ Χριστοῦ καὶ Αἷμα, καὶ οὐκ εἰσι δύο, ἀλλ' ἐν καὶ τὸ αὐτό. Γίνεται τοίνυν τοῖς πίστει ἀξίως μεταλαμβάνουσιν εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον καὶ εἰς

⁴¹ Ἁγ. Μαξίμου τοῦ Ομολογητοῦ, *Εἰς τὸ Πάτερ ἡμῶν*, PG 90, 877C.

φυλακτήριον ψυχῆς τε καὶ σώματος, τοῖς δὲ ἐν ἀπιστίᾳ ἀναξίως μετέχουσιν εἰς κόλασιν καὶ τιμωρίαν, καθάπερ καὶ ὁ τοῦ κυρίου θάνατος τοῖς μὲν πιστεύουσι γέγονε ζωὴ καὶ ἀφθαρσία εἰς ἀπόλαυσιν τῆς αἰωνίου μακαριότητος, τοῖς δὲ ἀπειθοῦσι καὶ τοῖς κυριοκτόνοις εἰς κόλασιν καὶ τιμωρίαν αἰώνιον»⁴².

Καλεῖται Μετάληψη καὶ Κοινωνία, διότι ὁ ἄνθρωπος διὰ τῆς μετάληψης τῶν Τιμίων Δώρων μετέχει τῆς θεότητος τοῦ Χριστοῦ. Γράφει:

«Μετάληψις λέγεται· δι' αὐτῆς γὰρ τῆς Ἰησοῦ θεότητος μεταλαμβάνομεν. Κοινωνία λέγεται τε καὶ ἔστιν ἀληθῶς διὰ τὸ κοινωνεῖν ἡμᾶς δι' αὐτῆς τῷ Χριστῷ καὶ μετέχειν αὐτοῦ τῆς σαρκός τε καὶ τῆς θεότητος, κοινωνεῖν δὲ καὶ ἐνοῦσθαι καὶ ἀλλήλοις δι' αὐτῆς· ἐπεὶ γὰρ ἐξ ἐνὸς ἄρτου μεταλαμβάνομεν, οἱ πάντες ἐν Σῶμα Χριστοῦ καὶ ἐν Αἷμα καὶ ἀλλήλων μέλη γινόμεθα σύσσωμοι Χριστοῦ χρηματίζοντες»⁴³.

Ὁ Ἄρτος τῆς Ζωῆς συντηρεῖ, ζωοποιεῖ καὶ καθαίρει τὸν ἄνθρωπο τόσο στὴν ψυχὴ ὅσο καὶ στό Σῶμα. Οἱ διατυπώσεις τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ δὲν ἀφήνουν κάποιο περιθώριο γιὰ τὴν πιθανότητα μετάδοσης φθορᾶς στὸν ἄνθρωπο μέσῳ τῶν Τιμίων Δώρων. Γράφει:

«Σῶμά ἐστι καὶ Αἷμα Χριστοῦ εἰς σύστασιν τῆς ἡμετέρας ψυχῆς τε καὶ σώματος χωροῦν, οὐ δαπανώμενον, οὐ φθειρόμενον, οὐκ εἰς ἀφεδρῶνα χωροῦν – μὴ γένοιτο –, ἀλλ' εἰς τὴν ἡμῶν οὐσίαν τε καὶ συντήρησιν, βλάβης παντοδαποῦς ἀμυντήριον, ρύπου παντὸς καθαρτήριο – ἂν μὲν χρυσὸν λάβῃ κίβδηλον, διὰ τῆς κριτικῆς πυρώσεως καθαίρει –, ἵνα μὴ ἐν τῷ μέλλοντι σὺν τῷ κόσμῳ κατακριθῶμεν»⁴⁴.

8. Ἅγιος Συμεών ὁ Νέος Θεολόγος

Στὸν ἅγιο Συμεών τὸν Νέο Θεολόγο τονίζεται ἡ σωματικὴ καὶ νοερά αἴσθησις τῆς ἐνεργούμενης θεώσεως, ἡ συνείδησις τῆς θέωσης διὰ τῆς θείας κοινωνίας στοὺς ἀξίους. Γράφει: «Εἰ γὰρ Θεός καὶ ἄνθρωπος ὁ Χριστός, καὶ ἡ ἁγία σὰρξ αὐτοῦ οὐ σὰρξ μόνον, ἀλλὰ σὰρξ καὶ Θεός ἀχώριστος, ἀλλὰ καὶ ἀσυγχύτως ὁρατός μὲν τῆ σαρκὶ εἶτ' οὖν τῷ ἄρτῳ τοῖς αἰσθητοῖς, τοῖς δὲ γε τῆς ψυχῆς ὄμμασι καθορώμενος. Διὸ καὶ ἀλλαχοῦ. «Ὁ τρώγων μου τὴν σάρκα» φησί «καὶ πίνων μου τὸ Αἷμα ἐν ἐμοὶ μένει κάγῳ ἐν αὐτῷ». Καὶ οὐκ εἶπεν, ἐν αὐτοῖς μένει καὶ αὐτὰ ἐν αὐτῷ, ἀλλ' ἐν ἐμοὶ τουτέστιν ἐν τῇ ἐμῇ δόξῃ, ἐν τῷ ἐμῷ φωτί, ἐν τῇ ἐμῇ θεότητι. «Εγὼ γὰρ, φησίν, ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί. καὶ ἐγὼ ἐν ὑμῖν καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοί». Εἰ οὖν ταῦτα πάντα

⁴² Ἁγίου Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἔκδοσις ἀκριβῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ΙΓ' [ΠΣΤ'], PG 94, 1141B-1145A.

⁴³ Ἁγίου Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἔκδοσις ἀκριβῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ΙΓ' [ΠΣΤ'], PG 94, 1153A.

⁴⁴ Ἁγίου Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ, Ἔκδοσις ἀκριβῆς ὀρθοδόξου πίστεως, ΙΓ' [ΠΣΤ'], PG 94, 1152A.

ἀγνώστως καὶ ἀναισθητῶς γίνεσθαι νομιζομεν ἐν ἡμῖν, τίς τὴν ἡμῶν ἀναισθησίαν ἀξίως ἄρα θρηνησείεν; Ὅντως οὐδεὶς»⁴⁵.

Ἡ ἀσυνείδητη θεία Μετάληψη ποῦ ἔχει ὡς ἀποτέλεσμα τὴν μηδενικὴ ἀλλαγὴ στὸν ἄνθρωπο εἶναι αὐτοκαταδίκη τοῦ ἀνθρώπου, καθόσον ἔμπροσθεν τοῦ Σώματος καὶ τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ ὁ ἄνθρωπος ἐπιλέγει τὴν ἐθελούσια τύφλωση. Γράφει:

«Πῶς δὲ νομίζεις ἄψασθαι τοῦ ἀπροσίτου πυρός, ἢ πῶς ὅλως μεταλαβεῖν ὑπολαμβάνεις τοῦ ἀϊδίου φωτός; Οὕμενον οὐδαμῶς τοῦτό σοι γέγονε, τῷ περὶ τὰ τοιαῦτα ἀνεπαισθητῶς ἔχοντι· ἀλλὰ τὸ φῶς σε καταλάμπει ὄντα τυφλόν, θερμαίνει δέ σε τὸ πῦρ, οὐχ ἠψατο δέ, ἢ ζωὴ ἐπεσκίασεν, οὐχ ἠνώθη σοι δέ, τὸ ζῶν ὕδωρ διήλθεν ὡς διὰ ῥύακος τῆς σῆς ψυχῆς, ἐπειδὴ ἀξίαν ἑαυτοῦ οὐχ εὔρεν ὑποδοχὴν. Οὕτως οὖν λαμβάνων καὶ οὕτως ἀπτόμενος τῶν ἀψάύστων καὶ δοκῶν ἐσθίειν, μένεις μὴ λαμβάνων, μὴ ἐσθίων, μηδὲν ὅλως ἔχων ἐν σεαυτῷ»⁴⁶.

Ἡ ἐπισυμβαίνουσα θέωση τοῦ ἀνθρώπου διὰ τῆς θεοποιοῦ ἐνεργείας συμπεριλαμβάνει τὸν ὅλο ἄνθρωπο ἀπὸ τοῦ νῦν. Ζωοποιεῖται ἡ ψυχὴ διὰ τῆς ἄκτιστης θείας ἐνεργείας καὶ μεταδίδει ἡ ψυχὴ ὡς ζωτικὴ ἀρχὴ τοῦ σώματος τὴν θεία ζωοποίηση στὸ Σῶμα. Γράφει:

«Οὕτως ἔχων πυροῦται τῷ πνεύματι καὶ πῦρ ὅλος γίνεται τῇ ψυχῇ, μεταδιδούς καὶ τῷ σώματι τῆς οἰκείας λαμπρότητος, δίκην τοῦ ὀρωμένου πυρός τὴν οἰκείαν τῷ σιδηρῷ φύσιν μεταδιδόντος, καὶ γίνεται ἡ ψυχὴ τῷ σώματι ὅπερ γέγονε τῇ ψυχῇ ὁ Θεός, καθὰ φησιν ἡ θεολόγος φωνή· οὔτε γὰρ ψυχὴ ζῆν δύναται, μὴ φωτιζομένη παρὰ τοῦ κτίσαντος, οὔτε Σῶμα, μὴ παρὰ τῆς ψυχῆς δυναμούμενον... Θεοῦ κατὰ τὰς ἀψευδεῖς ἐπαγγελίας ἐνοικοῦντος ἐν ἡμῖν τοῖς γνησίοις δούλοις αὐτοῦ καὶ διὰ τῶν ἐνεργειῶν καὶ ἐλλάμψεων τοῦ παναγίου Πνεύματος ἐμπεριπατοῦντος ἐν ταῖς ἡμετέραις ψυχαῖς, ἀχωρίστους εἶναι τοῦ Θεοῦ τὰς ἀξίας τῶν τοιούτων ψυχᾶς ὁμολογουμένως πιστεύομεν. Τῶν δὲ ψυχῶν πάλιν διῖκνουμένων ἐν ὄλῳ τῷ σώματι καὶ μηδενὶ μέρει ἀπολιμπανομένων, ἀνάγκη πάντως καὶ αὐτὴν τὴν σάρκα, ἀχώριστον οὔσαν τῆς ψυχῆς, μᾶλλον δὲ μηδὲ ζῆν χωρὶς αὐτῆς δυναμένην, ὅλην ἄγεσθαι τῆς ψυχῆς τῷ θελήματι· καὶ ὡς οὐκ ἔστι Σῶμα ζῆν ἄνευ ψυχῆς, οὕτως οὐδὲ θέλημα ἐνὶ τῷ Σῶμα ἔχειν τότε παρεκτὸς τῆς ψυχῆς»⁴⁷.

Ἡ θέωση στὰ σώματα τῶν ἀξίων λειτουργεῖ ἀπὸ τοῦ νῦν ὡς μερικὴ ἀναστολή τῆς φθορᾶς, ἡ ὁποία ὀλοκληρώνεται στὴν κοινὴ ἀνάσταση. Γράφει:

⁴⁵ Ἀγίου Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου, Ἠθικός Ι', SC 129, σ. 314, 764-777.

⁴⁶ Ἀγίου Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου, Ἠθικός ΙΔ', SC 129, σ. 440, 267-276.

⁴⁷ Ἀγίου Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου, Ἠθικός Ζ', SC 129, σ. 128-130, 130-160.

«Οὕτω τοιγαροῦν οἱ ἀπ' αἰῶνος ἅγιοι, οἱ πάλαι τε καὶ νῦν πνευματικῶς βλέποντες, οὐ σχῆμα ἢ εἶδος ἢ ἐκτύπωμα βλέπουσιν, ἀλλὰ φῶς ἀσχημάτιστον, ὡς καὶ αὐτοὶ φῶς ἐκ τοῦ φωτός Πνεύματος χρηματίζοντες. Τοιοῦτος δέ ἕκαστος τῶν ἁγίων γινόμενος, οὐχὶ καὶ τό Σῶμα αὐτοῦ εὐθύς ἄφθαρτον καὶ πνευματικόν γίνεται, ἀλλὰ καθάπερ σίδηρος ὑπὸ τοῦ πυρός ἐκπυρούμενος τῆς λαμπρότητος μέν αὐτοῦ μεταλαμβάνει καὶ τὴν μελανίαν εὐθύς ἀποβάλλεται, χωριζόμενος δέ πάλιν τοῦ πυρός ψυχρός καὶ μέλας καθορᾶται καὶ γίνεται, οὕτω δὴ καὶ τὰ σώματα τῶν ἁγίων ὑπὸ τῆς ἐνωθείσης τῆ ψυχῆ αὐτῶν χάριτος, ἥτοι τοῦ θείου πυρός μεταλαμβάνοντα, ἀγιάζονται καὶ ἐκπυρούμενα διαυγῆ καὶ αὐτὰ γίνονται καὶ πολὺ τῶν ἄλλων σωμάτων διαφορώτερα καὶ τιμιώτερα ἀποκαθίστανται. Ἐπειδὴν δέ ἡ ψυχὴ ἐξέλθη καὶ τοῦ σώματος χωρισθῆ, εὐθύς καὶ αὐτὰ τῆ φθορᾷ παραδίδονται καὶ ἐκ τοῦ κατὰ μικρόν διαλύονται· τὰ δέ καὶ ἐπὶ πολλοὺς χρόνους διαμένουσι, μήτε ἄφθαρτα μένοντα παντελῶς, μήτε πάλιν τελείως φθειρόμενα, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀφθαρσίας καὶ τῆς φθορᾷς τὰ γνωρίσματα ἐν ἑαυτοῖς διασώζουσιν, εἰς τὴν τελευταίαν ἐξανάστασιν ἀφθαρτωθῆναι τελείως καὶ καὶ ἀνακαινισθῆναι τηρούμενα»⁴⁸.

9. Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς⁴⁹

Σέ πολλά σημεῖα τῶν ὁμιλιῶν του ἀναφέρεται στὴν μεγάλη ἀξία πού ἔχουν τὰ Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας. Σέ κάποια ἀπό τίς ὁμιλίες του διδάσκει ὅτι ὁ Χριστός μᾶς ἀγιάζει καὶ μᾶς χαρίζει τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν μας «διὰ τοῦ θείου Βαπτίσματος, διὰ τῆς τῶν οἰκείων ἐντολῶν τηρήσεως, διὰ τῆς μετανοίας, ἣν τοῖς πταίουσιν ἐχαρίσατο, καὶ διὰ τῆς μεταδόσεως τοῦ οἰκείου σώματος τε καὶ αἵματος». Τὰ δύο βασικά Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας, δηλαδή τὸ Βάπτισμα καὶ ἡ θεία Κοινωνία, μαζί μέ τὴν τήρηση τῶν ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ, εἶναι ἐκεῖνα πού χορηγοῦν τὴν ἄφεση τῶν ἁμαρτιῶν καὶ ἀγιάζουν τὸν ἄνθρωπο. Ὁ Χριστός μέ τὸ ἅγιο Βάπτισμα γίνεται Πατέρας τῶν ἀνθρώπων καὶ διὰ τῆς θείας Κοινωνίας γίνεται μητέρα. Χρησιμοποιεῖ ἔτσι ἓνα ἐκφραστικό παράδειγμα. Ὁ Χριστός «τρέφει μαστοῖς οἰκείοις, ὡς ὑπομάζια βρέφη μήτηρ φιλόστοργος». Ὅπως ἡ φιλόστοργος μητέρα τρέφει τὸ βρέφος της μέ τὸ γάλα καὶ ἀπὸ τοὺς δύο μαστοὺς, τὸ ἴδιο κάνει καὶ ὁ Χριστός. Οἱ δύο μαστοὶ τοῦ Χριστοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας εἶναι τὰ δύο κεντρικά καὶ βασικά Μυστήρια, δηλαδή τὸ ἅγιο Βάπτισμα καὶ ἡ θεία Εὐχαριστία.

⁴⁸ Ἁγίου Συμεών τοῦ Νέου Θεολόγου, Ἠθικός Α', SC 122, 202, 99 – 204, 119.

⁴⁹ Απόσπασμα ἀπὸ τὸ βιβλίο τοῦ: Μητροπολίτου Ναυπάκτου καὶ Ἁγίου Βλασίου Ἱεροθέου, Ἡ Ἱατρικὴ ἐν Πνεύματι Ἐπιστήμη: Ἡ πράξις τῆς Ὀρθόδοξης Ψυχοθεραπείας, Ἰ.Μ.Γενεθλίου τῆς Θεοτόκου (Πελαγίας): Λειβαδιά 2009, σσ. 298-299 καὶ σσ. 302-306. Βλ. καὶ Π.Κ.Χρήστου, Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, Ἄπαντα τὰ Ἔργα 11, Ὁμιλία ΚΣΤ', ΕΠΕ 79, Θεσσαλονίκη 1982, σσ. 395-422.

Σέ ἄλλη ὁμιλία ἀναφέρεται πάλι στήν δύναμη τῶν δύο αὐτῶν Μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ Χριστός προσέλαβε τήν ἀνθρώπινη φύση καί, ὅπως ἐμεῖς, ἔτσι καί Ἐκεῖνος εἶχε ψυχή καί σῶμα. Διά τοῦ σώματος, λέγει ὁ ἅγιος, ὑπέστη τά πάθη, τόν θάνατο καί τήν ταφή καί στήν συνέχεια ἠγέρθη ἐκ νεκρῶν καί ἔτσι μᾶς παρέδωσε νά τελοῦμε τήν ἀναίμακτη θυσία καί νά καρπωνόμαστε τήν σωτηρία. Διά δέ τῆς καθόδου τῆς ψυχῆς στόν ἅδη καί τήν ἐπάνοδό της μετέδωσε ἀίδιο φῶς καί ζωή, καί δεῖγμα αὐτοῦ μᾶς παρέδωσε τό ἅγιο Βάπτισμα, ὥστε *«δι' αὐτοῦ καρποῦσθαι τήν σωτηρίαν, δι' ἑκατέρου τε μυστηρίου καί δι' ἀμφοτέρων καί ψυχῆς καί σώματος θεουργουμένων καί σπέρματα ζωῆς ἀκηράτου δεχομένων»*. Ψυχή καί σῶμα ἀγιάζονται μέ τά δύο αὐτά Μυστήρια, καί ἀπό αὐτά τά δύο Μυστήρια ἐξαρτᾶται ἡ σωτηρία μας. Καταλήγει ὁ ἅγιος: *«Ἐν γάρ τοῖς δυσί τούτοις πᾶσα ἡμῶν ἡρτηται ἡ σωτηρία πάσης τῆς θεανδρικής οἰκονομίας ἐν τοῖς δυσί τούτοις συγκεφαλαιουμένης»...*

Διδάσκει ὁ ἅγιος ὅτι ὁ Χριστός μέ τήν ἐνανθρώπησή Του ἔγινε ἀδελφός μας. Μέ τήν φανέρωση τῶν Μυστηρίων ἔγινε φίλος μας καί μέ τήν θεία Κοινωνία, μέ τήν μετάληψη τοῦ Αἵματός Του, ἔγινε Νυμφίος μας. *«Συνέδησεν ἡμᾶς καί ἡρμόσατο καθάπερ νυμφίος νύμφην ἑαυτῷ διά τῆς μεταλήψεως τούτου τοῦ αἵματος εἰς μίαν σάρκα μεθ' ἡμῶν γενόμενος»*. Ἔτσι, μέ τό Μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας καί μέ τήν κοινωνία τοῦ Σώματος καί τοῦ Αἵματός Του γίνεται Νυμφίος μας, ἐνώνεται μαζί μας. Ἀναφερόμενος στήν θεία Κοινωνία, κατά τήν ἐορτή τῶν Χριστουγέννων, ὕστερα ἀπό νηστεία τεσσαράκοντα ἡμερῶν, λέγει ὅτι οἱ Χριστιανοί, ὅταν κοινωνοῦν τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων, γίνονται μέτοχοι τοῦ Σώματος καί τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ, ἐνώνονται μέ τόν Χριστό καί γίνονται μέ Αὐτόν ἕνα πνεῦμα καί ἕνα σῶμα. *«...ἐν μεθέξει γίνεσθαι τοῦ ἀγίου σώματος καί αἵματος αὐτοῦ, καί δι' αὐτῶν αὐτῷ ἐνοῦσθαι καί ἐν πνεῦμα καί ἐν σῶμα μετ' αὐτοῦ τελεῖσθαι θείως»*. Ὁ Χριστός μέ τήν θεία Κοινωνία μᾶς χαρίζει τήν συνάφεια μαζί Του καί ἔτσι, ὄχι μόνον κατά πνεῦμα, ἀλλά καί κατά σῶμα γινόμαστε *«μετ' ἐκείνου, σὰρξ ἐκ τῆς σαρκός αὐτοῦ καί ὅστοῦν ἐκ τῶν ὀστέων αὐτοῦ»*.

Ὅπως κατά τήν παραμονή τῶν Φώτων ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς κάνει ἀνάλυση καί ἐρμηνεία τοῦ Μυστηρίου τοῦ ἀγίου Βαπτίσματος, τό ἴδιο, πρὶν ἀπό τήν ἐορτή τῶν Χριστουγέννων, ἀναφέρεται σέ ὁμιλία του στό Μυστήριο τῆς θείας Εὐχαριστίας. Ἀποδεικνύεται ἔτσι θεολόγος εὐχαριστιακός. Τονίζει στήν ὁμιλία αὐτή τήν μεγάλη ἀξία τοῦ Μυστηρίου τῆς θείας Εὐχαριστίας.

Στήν λήψη τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ ὑπάρχει πολλή ὠφέλεια. *«Τοῦτο (τό αἶμα τοῦ Χριστοῦ) ἡμᾶς καινοῦς ἀντί παλαιῶν ποιεῖ καί ἀϊδίους ἀντί προσκαίρων· τοῦτο ἡμᾶς ἀπαθανατίζει καί ἀειθαλεῖς ἀπεργάζεται, ὡς δένδρα παρά τάς διεξόδους τῶν ὕδατων πεφυτευμένα τοῦ θείου Πνεύματος, ἀφ' ὧν συνάγεται καρπός εἰς ζωήν*

αἰώνιον». Από τήν Ἁγία Τράπεζα ἀναβλύζουν πηγές νοητές, πού ποτίζουν τίς ψυχές καί ἀνάγουν τόν ἄνθρωπο μέχρι τούς οὐρανοῦς. Ὅταν κοινωνοῦμε τῶν ἁγίων Δώρων, γινόμαστε βασιλική πορφύρα ἢ μᾶλλον βασιλικό αἷμα καί σῶμα *«καί πρός τήν θείαν υἰότητα μεταποιούμεθα»*. Αὐτά ὅλα φανερώνουν τήν μεγάλη ἀξία τῆς θείας Κοινωνίας τοῦ Σώματος καί τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ.

Ἄλλ' ὁ ἅγιος δέν κάνει μιά ἀφηρημένη καί στοχαστική εὐχαριστιολογία. Μέ ἄλλα λόγια, δέν ἀρκεῖται στό νά παρουσιάσῃ μόνον τήν μεγάλη ἀξία τῆς θείας Κοινωνίας, ἀλλά συγχρόνως ἀναλύει στήν ὁμιλία αὐτή τήν ὁποία ἀπηύθυνε στό ποίμνιό του –ἐνῶ ἔβλεπε τούς Χριστιανούς νά προετοιμάζονται γιά τήν μετάληψη τοῦ Σώματος καί τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ– καί ἄλλα ἐνδιαφέροντα σημεῖα. Στήν ἀρχή τονίζει τήν ἀνάξια προσέλευση πολλῶν Χριστιανῶν, ἔπειτα τήν ἀξία προετοιμασία γιά τήν θεία Μετάληψη, ἀκόμη, τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖο ὀφείλουμε νά προσερχόμαστε καί ἐπιπλέον, τί πρέπει νά κάνουμε μετά τήν θεία Κοινωνία τοῦ Σώματος καί τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Ἔσ τά δοῦμε, ὅμως, ἀναλυτικότερα.

Κατ' ἀρχάς, τονίζει ὅτι πολλοί Χριστιανοί προσέρχονται ἀνάξια νά κοινωνήσουν. Γι' αὐτό, ὁμιλώντας σέ πρῶτο πληθυντικό πρόσωπο, λέγει ὅτι, ἂν προσέλθουμε στήν θεία Κοινωνία μέ πονηρή συνείδηση, χωρίς συγχώρηση τῶν ἁμαρτιῶν μας ἀπό τούς Πνευματικούς Πατέρες, πρὶν συμμορφωθοῦμε πρός τόν κανόνα τῆς εὐσεβείας, τότε *«εἰς κρίμα πάντως ἑαυτῶν καί κόλασιν αἰώνιον προσελευσόμεθα, καί αὐτούς τούς θείους οἰκτιρμούς καί τήν αὐτοῦ πρός ἡμᾶς ἀνοχήν ἀποδιώξαντες»*. Καί ὅπως αὐτός πού ἔσχισε τήν βασιλική ἀλουργίδα καί τήν ἔχωσε στόν βόρβορο θά ὑποστῇ τιμωρία, τό ἴδιο θά συμβῆ καί μέ ἐκεῖνον πού ἀνάξια προσέρχεται στήν θεία Κοινωνία. Γράφει, ὅμως, ὅτι δέν πάσχει τίποτε σέ αὐτήν τήν περίπτωση τό θεῖο Δῶρο, ἀφοῦ εἶναι ἀπαθές, *«ἀλλά τοῦτο μὲν ἡμῶν ἀφανῶς ἀφίπταται»*.

Ἄπαιτεῖται, λοιπόν, κατάλληλη προετοιμασία. Ὡς ἀληθινός θεολόγος ὁ ἅγιος Γρηγόριος παρουσιάζει τά στοιχεῖα τῆς πραγματικῆς μετανοίας, ἀλλά καί τήν ἀναγκαιότητά της γιά τήν ἀξία μετάληψη τοῦ Σώματος καί τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ. Ἄποφεύγει ἔτσι μιά στοχαστική ἀνάλυση τῆς ἀξίας τῆς θείας Κοινωνίας. Δέν εἶναι φιλόσοφος οὔτε ἠθικολόγος, ἀλλά θεολόγος μέ ὅλη τήν σημασία τῆς λέξεως. Γιατί ὅσοι γεύθηκαν τήν θεία Χάρη αὐτοί γνωρίζουν τόν τρόπο ἐνεργείας της, ἀλλά καί τόν τρόπο μέ τόν ὁποῖον αἱρεται ἀπό τόν ἄνθρωπο. Γι' αὐτό εἶναι ἀληθινοί Ποιμένες τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ.

Χρειάζεται κάθαρση σώματος καί ψυχῆς: *«Διό προκαθαρθῶμεν, ἀδελφοί, καί σῶμα καί στόμα καί τήν διάνοιαν, καί ἐν ἀγαθῇ καί καθαρᾷ συνειδήσει προσέλθωμεν»*. Ἡ κάθαρση δέν ἐξαντλεῖται μόνον στήν ἐξωτερική καθαρότητα τοῦ σώματος, ἀλλά ἐπεκτείνεται, κυρίως, στήν καθαρότητα τῆς ψυχῆς. Χρειάζεται

κάθαρση τῆς συνειδήσεως καί αὐτῆς ἀκόμη τῆς διανοίας. «Ὡστε καί τούς ἐν τῷ βάθει τῆς ψυχῆς σπύλους προσοπνιψάμενοι προσέλθωμεν». Ὡς ἀσκητικός θεολόγος ὁ ἅγιος δέν ἐξαντλεῖται σέ ἐπιδερμικούς καθαρμούς, ἀλλά προχωρεῖ καί στήν κάθαρση τοῦ βάθους τῆς ψυχῆς. «Οὕτω γάρ καί προσελευσόμεθα εἰς σωτηρίαν». Πραγματικά, τότε ἐπιτυγχάνεται ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου. Διαφορετικά ὁ ἀνθρώπος κατακρίνεται.

Βέβαια, ὁ ἅγιος δέν εἶναι οὐτοπιστής. Γνωρίζει ὅτι τελικά κανείς δέν εἶναι ἄξιος πέρα ὡς πέρα νά προσέλθῃ καί νά μεθέξῃ τῶν θείων Μυστηρίων. Γι' αὐτό τονίζει τήν ἀξία τῆς μετανοίας, διότι δι' αὐτοῦ τοῦ τρόπου ὁ Θεός μᾶς καθιστᾷ ἀξιους ἐξ ἀναξίων: «Ποιήσωμεν οὖν ἡμᾶς αὐτούς ἀξιους διά τῆς μετανοίας, μᾶλλον δέ προσενέγκωμεν ἡμᾶς αὐτούς διά τῶν ἔργων τῆς μετανοίας τῷ δυναμένῳ ποιεῖν ἀξιους ἐξ ἀναξίων».

Πέρα, ὅμως, ἀπό τήν μετάνοια πρό τῆς θείας Κοινωνίας, ἀπαιτεῖται προσέλευση στήν θεία Μετάληψη μετά πίστεως. Πρέπει νά προσερχόμαστε μέ ἐλπίδα καί πίστη, «σκοποῦντες οὐ τό ὀρώμενον ἀπλῶς, ἀλλά τά μή ὀρώμενα». Ἡ ἐλπίδα καί ἡ πίστη ἀναφέρονται στό ὅτι μέσα ἀπό τόν φαινομενικά ἄρτο, πού βρίσκεται πάνω στήν Ἁγία Τράπεζα, πρέπει νά βλέπουμε τήν θεότητα. «Ὁ γάρ ἄρτος οὗτος οἷόν τι καταπέτασμα ἐστίν ἔνδον κρύπτον τήν θεότητα».

Ὁ Γέροντας Σωφρόνιος, ὅταν κάποτε ἔλαβε ἔλαβε τό Σῶμα καί τό Αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ἀμέσως εἶδε τό ἄκτιστο Φῶς καί παρέμεινε αὐτή ἡ θεωρία τρεῖς ὀλόκληρες μέρες. Ἔτσι ἡ πίστη, περί τῆς ὁποίας ὀμιλεῖ ἐδῶ ὁ ἅγιος Γρηγόριος, δέν εἶναι μιά λογική σκέψη, ἀλλά κυρίως ἡ θεωρία τοῦ Θεοῦ, ἡ προσωπική βεβαιότητα τῆς ὑπάρξεώς Του καί ἡ ἀναγνώρισή Του.

Ἡ θεία Κοινωνία δέν εἶναι τό τέλος μιᾶς περιόδου μετανοίας, ἀλλά καί ἀρχή μιᾶς νέας μετανοίας. Ὅπως τοῦ Μυστηρίου τοῦ ἁγίου Βαπτίσματος προηγεῖται καί ἀκολουθεῖ ἡ μετάνοια, τό ἴδιο συμβαίνει καί μέ τήν θεία Κοινωνία, δηλαδή τῆς θείας Κοινωνίας προηγεῖται καί ἀκολουθεῖ ἡ μετάνοια. Στό σημεῖο αὐτό εἶναι ἐκφραστικότερος ὁ ἅγιος Γρηγόριος. Θά ἀναφέρω μερικά μόνον χαρακτηριστικά χωρία του: «Ἄλλ' ἡμεῖς ἀδελφοί, παρακαλῶ, φυλάξωμεν ἑαυτοῖς τήν χάριν τοῦ Θεοῦ ἀμείωτον, ὅλους ἑαυτούς συντείναντες εἰς ὑπακοήν καί ἐκπλήρωσιν τῶν ἁγίων ἐντολῶν καί δι' ἔργων ἑαυτούς τῷ Θεῷ προσενεγκόντες». Ἡ Χάρη τοῦ Θεοῦ πρέπει νά παραμείνη ἀμείωτη μέσα μας, καί αὐτό γίνεται μέ τό νά καταβάλλουμε ὅλες μας τίς δυνάμεις γιά νά ὑπακούσουμε καί νά ἐκπληρώσουμε τίς ἐντολές τοῦ Χριστοῦ καί νά προσφέρουμε τόν ἑαυτό μας, διά τῶν ἔργων, στόν Θεό. Μετά τήν θεία Κοινωνία χρειάζεται ιδιαίτερη νήψη καί προσευχή, «ὥστε μένειν τῶν παθῶν ἀνώτεροι», καί ὥστε νά παρουσιάσουμε τίς ἴδιες τίς ἀρετές τοῦ Χριστοῦ, πού εὐδόκησε νά κατοικήσῃ μέσα μας.

Κοινωνοῦντες τῆς Διαθήκης τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ, δέν πρέπει νά καταστήσουμε «ἀβέβαιον ταύτην διά τῶν ἔργων». "Ὅπως ὅσοι φυλάττουν τόν ἁγιασμό γίνονται μέτοχοι τῆς ἐπαγγελίας τοῦ Χριστοῦ, «οὕτω μεγάλη ἡ κόλασις τοῖς ἀχρειώσασιν ἑαυτούς μετά τήν δωρεάν».

Μετά τήν θεία Κοινωνία πρέπει νά ἐξασκηθῇ ἡ ἀγάπη πρὸς τόν Θεό καί τούς συνανθρώπους μας, νά ταπεινωθοῦμε, νά σταυρώσουμε, ὅσο εἶναι δυνατόν, τήν σάρκα, τά πάθη καί τίς ἐπιθυμίες, νά νεκρώσουμε τά μέλη τά ἐπί τῆς γῆς, νά πεθάνουμε ὡς πρὸς τήν ἁμαρτία καί νά ζήσουμε ὡς πρὸς τήν ἀρετή.

10. Ἅγιος Νικόδημος ὁ Ἁγιορείτης

Ὁ ἅγιος Νικόδημος ἔχοντας περιγράψει τίς ὀρθές προϋποθέσεις τῆς θείας Μεταλήψεως στό ἔργο του *Περί τῆς συνεχοῦς μεταλήψεως τῶν ἀχράντων τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων* γράφει γιά τήν ἀναγκαιότητα τῆς ὅσο τό δυνατόν συχνότερης Μετάληψης ἀπό τούς χριστιανούς πού ἔχουν τίς κατάλληλες προϋποθέσεις. Ἡ συχνότατη Μετάληψη ἀποτελεῖ τήν τροφή τῶν αἰσθήσεων, τόσο τῶν ψυχικῶν ὅσο καί τῶν σωματικῶν, ἡ ὁποία ἐνεργεῖ τήν θέωση τοῦ ἀνθρώπου. Γράφει:

«Καί ἄς ἔλθῃ εἰς τό μέσον ὁ μέγας Βασιλεῖος, ἡ βάσις τῶν ὀρθῶν δογμάτων τῆς ἐκκλησίας μας νά μᾶς τό εἰπῇ ἀναγκαῖα, λέγει· «Πρὸς ζωὴν αἰώνιον ἡ Κοινωνία τοῦ Σώματος καί τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ... καί τό κοινωνεῖν δέ καθ' ἐκάστην ἡμέραν, καί μεταλαμβάνειν τοῦ Σώματος καί τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ καλόν καί ἐπωφελές... τίς γάρ ἀμφιβαλεῖν ὅτι τό μετέχειν συνεχῶς τῆς ζωῆς, οὐδέν ἄλλον ἐστίν ἢ ζῆν πολλαχῶς;». "Ἦγουν ἀναγκαῖα εἶναι γιά νά ἀπολαύσῃ τινάς τήν ζωὴν τήν αἰώνιον ἢ ἀγία κοινωνία... Καί πάλιν, τό νά κοινωνῇ τινάς κάθε ἡμέραν, καί νά μεταλαμβάνῃ τό Σῶμα καί τό Αἷμα τοῦ Χριστοῦ, καλόν καί ὠφέλιμον εἶναι, ἐπειδή αὐτός ὁ ἴδιος ὁ Κύριος λέγει, πῶς ἐκεῖνος ὁποῦ τρώγει τή σάρκα μου, καί πίνει τό αἷμα μου, ἔχει ζωὴν αἰώνιον. Καί ποιός ἀμφιβάλλει ὅτι τό νά μεταλαμβάνῃ τινάς συνεχῶς τήν ζωὴν, δέν εἶναι ἄλλο, παρά νά ζῆ πολλαχῶς; δηλαδή νά ζῆ καθ' ὅλας τά ψυχικάς καί σωματικάς δυνάμεις, καί αἰσθήσεις»⁵⁰.

Μέ ἀναφορά στόν ἅγιο Γεννάδιο τόν Σχολάριο, ὁ ἅγιος Νικόδημος ἐξηγεῖ τά τοῦ καθαγιασμένου ἄρτου καί τοῦ οἴνου ὡς τῆς κατάλληλης σωτηριώδους θεραπείας γιά τόν ἄνθρωπο, ὁ ὁποῖος ἐξέπεσε λόγω τροφῆς ἀπό τήν παρακοή πρὸς τόν Θεό. Ἡ παρακοή γιά τήν τροφή κατέστησε τόν ἄνθρωπο φθαρτό καί ἀντίστροφα ἢ μετοχή στόν Ἄρτο τῆς Ζωῆς ἐπιστρέφει τόν ἄνθρωπο στήν ἀφθαρσία. Πρόκειται

⁵⁰ Ἁγίου Νικοδήμου Ἁγιορείτου, *Βιβλίον ψυχωφελέστατον περί τῆς συνεχοῦς μεταλήψεως τῶν ἀχράντων τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων*, Μέρος Β', Κεφ. Α', Ἐκ τοῦ τυπογραφείου Α. Ν. Καστριώτου: Ἀθήναις 1887, σσ. 95-96.

ἀκριβῶς γιά τήν ἐνανθρώπηση τοῦ Θεοῦ Λόγου δι' ἡμᾶς καί διά τήν ἡμετέραν σωτηρίαν. Προσλαμβάνει ὁ Θεός Λόγος τόν ὅλο ἄνθρωπο καί τόν ἀφθαρτίζει. Θεραπεύει τήν φθορά τοῦ σώματος διά τῆς πρόσληψης ἀνθρωπίνης σαρκός καί ψυχικῆς λογικῆς κατά πάντα ὁμοίας πλὴν ἀμαρτίας. Καί δίνει τήν θεωμένη ἐξ ἄκρας συλλήψεως ἀνθρωπότητά Του στούς ἀνθρώπους πρός βρώση καί πόση θεραπευτική ὡς σωματική τροφή καί ὡς ψυχική κάθαρση.

Εἶναι μεγάλης σημασίας ἡ ἀναφορά σέ σωματική καί πνευματική τροφή, διότι φανερώνει ἀκριβῶς τήν θεοποιό ἐνέργεια τοῦ Ἄρτου τῆς Ζωῆς στόν ὅλο ἄνθρωπο, δηλαδή τήν ψυχή καί τό σῶμα του. Ἡ σωματική ἀρρώστια τοῦ θανάτου θεραπεύεται μέ τήν βρώση τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ. Γράφει: «Τὸ δὲ τοῦ Χριστοῦ Σῶμα, τῷ μὲν λόγῳ τοῦ σώματος τρέφον, τῷ δὲ τῆς καθαρότητος λόγῳ τῆ πρὸς τὴν θείαν φύσιν ἐνώσει καθαῖρον καὶ ἀγιάζον ἀρκούντως ἡμῖν τὴν πνευματικὴν παρέχεται θρέψιν τρεφόμενοι δὲ οὕτω καλῶς, πρὸς τὴν πνευματικὴν καθαρότητα καὶ ὑγίαν ἐπαναγόμεθα, ἧς ἡμᾶς ἢ τῶν κεκωλυμένων βρωσῆς ἐξέωσε τότε. Ἔδει γὰρ ἡμᾶς σωματικῇ τινι βρωσῆσι τὴν ἀκεραιότητα καὶ τὴν ὑγίαν ἐκείνην ἀποβαλόντας, σωματικῇ τινι τροφῇ πρὸς ἐκείνην ἐπανελθεῖν. Καὶ τὰ μὲν ὅμοια τοῖς ὁμοίοις θεραπευθῆναι καλῶς, τοῖς δὲ ἐναντίοις τὰ ἐνάντια, οἷον, βρωσῆς μὲν ἄμφω σωματικά, ἢ τέ διαφθειράσα τὴν ἀρχὴν ἢ τέ σώζουσα νῦν καὶ ὑγία καὶ πνευματικὴ ζωὴ, τὸ τε σωζόμενον, τὸ τε φθειρόμενον. Ἄλλ' ἐκείνου μὲν ἐπέτρεπεν ὁ Θεός, ταύτην δὲ νῦν ἐπιτρέπει καὶ χορηγεῖ· κάκεινην μὲν ὁ πονηρὸς εἰσηγεῖτο δαίμων, ταύτης δὲ ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός, οὐ σύμβουλος μόνον, ἀλλὰ καὶ διάκονος γίνεται· κάκεινη μὲν ἠρπάζετο, πρὸς ταύτην δὲ καὶ παρακαλούμεθα φανερωῶς· κάκεινη μὲν ὑφήδρευε τῆς παραβάσεως ὁ ἰός, ταύτη ὑποκρύπτεται θησαυρὸς ἀγαθῶν ἀναρίθμητος» (ὁμιλ. περὶ τοῦ μυστηριώδους Σώματος τοῦ Χριστοῦ. Βλ. εἰς τό σύντ. Χρῦσ.)⁵¹.

Κατακλείει συμπερασματικά ἐπὶ τοῦ κεφαλαίου ὁ Ἁγιορείτης ἅγιος «Ἀδελφοί μου, ἀφοῦ ἀποδείχθηκε ἀπὸ τίς μαρτυρίες πού ἀναφέραμε ὡς τώρα ὅτι εἶναι ἀναγκαῖα στούς μὴ κωλυόμενους Χριστιανούς ἢ συχνή θεία Μετάληψη, εἶναι ἀπαραίτητο νά κοινωνοῦμε καὶ ἐμεῖς συχνά, γιά νά ἔχουμε μέσα μας τὴν ζωὴ, πού εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστός, γιά νά μὴν ὑποστοῦμε τόν ψυχικό θάνατο. Ὅσοι δὲν τρέφονται συχνά ἀπὸ αὐτὴν τὴν πνευματικὴ τροφή, βεβαίως πεθαίνουν. Ἄν καὶ φαίνονται πὼς ζοῦν σωματικά, ψυχικά εἶναι νεκροί, γιατί ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴν πνευματικὴ καὶ ἀληθινὴ ζωὴ πού δίνει ἢ ἀγία Μετάληψη. Τό βρέφος, ὅταν γεννηθεῖ, κλαίει καὶ ζητᾷ μέ μεγάλη προθυμία τὴν τροφή καὶ τό γάλα του. Ἄν χωρὶς νά θηλάσει, δὲν ἔχει ὄρεξη, τότε αὐτό δείχνει ὅτι εἶναι ἄρρωστο καὶ κινδυνεύει νά πεθάνει. Ἔτσι καὶ ἐμεῖς πρέπει νά εἴμαστε πρόθυμοι νά θηλάζουμε τὴν θεία

⁵¹ Ἁγίου Νικοδήμου Ἁγιορείτου, Βιβλίον ψυχωφελέστατον περὶ τῆς συνεχοῦς μεταλήψεως τῶν ἀχράντων τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων, Μέρος Β', Κεφ. Α', Ἐκ τοῦ τυπογραφείου Α. Ν. Καστριώτου: Ἀθήναις 1887, σσ. 97-98.

Κοινωνία ὡς πνευματική τροφή γιά νά ζωοποιούμαστε. Εἰδάλλως κινδυνεύουμε νά νεκρωθοῦμε ψυχικά»⁵².

Στό Β' κεφάλαιο τοῦ Β' μέρους τοῦ βιβλίου, ὁ ἅγιος Νικόδημος καταγράφει τίς ὠφέλειες πρό τῆς Μετάληψης καί μετά τή Μετάληψη. Πρό τῆς Μετάληψης ὁ χριστιανός βρίσκεται σέ μεγάλη ἐγρήγορη ἀναφορικά μέ τήν τήρηση τῶν εὐαγγελικῶν ἐντολῶν. Μετά δέ τήν Μετάληψη «τό Ἱερόν καί Πανάγιον Σῶμα τοῦ Κυρίου μας, ὅταν καλῶς καί ἀξίως μεταλαμβάνεται, εἰς τούς πολεμοῦντας γίνεται ὄπλον, εἰς τούς ἀναχωροῦντας ἀπό τόν Θεό ἐπαναστροφή· τούς ἀσθενεῖς ἐνδυναμώνει, τούς ὑγιεῖς εὐφραίνει, τάς ἀσθενείας ἰατρεύει, τήν ὑγιάν διαφυλάττει, μέ τήν Μετάληψιν γινόμεθα εὐκολότεροι εἰς τό νά διορθωθοῦμεν, πλέον μακρόθυμοι καί ὑπομονητικοί εἰς τούς πόνους καί θλίψεις, πλέον θερμοί εἰς τήν ἀγάπην, πλέον λεπτότεροι εἰς τήν γνῶσιν πλέον πρόθυμοι εἰς τήν ὑπακοήν, πλέον ὀξύτεροι καί ὀγλιγωρότεροι εἰς τήν ἐνέργειαν τῶν χαρισμάτων»⁵³.

10. Ἅγιος Πορφύριος ὁ Καυσοκαλυβίτης

Συναφῶς μέ τήν ἴαση σωματικῶν ἀσθενειῶν ἀπό τά μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας μέ κέντρο τήν θεία Μετάληψη λέγει ὁ ἅγιος Πορφύριος: «Νά ζοῦμε τά μυστήρια, ἰδιαίτερα τό μυστήριο τῆς Θείας Κοινωνίας. Σ' αὐτά βρίσκεται ἡ Ὁρθοδοξία. Προσφέρεται ὁ Χριστός στήν Ἐκκλησία μέ τά μυστήρια καί κυρίως μέ τήν Θεία Κοινωνία. Νά σᾶς πῶ γιά μιά ἐπίσκεψη τοῦ Θεοῦ σ' ἐμένανε τόν ταπεινό, γιά νά δεῖτε τή Χάρη τῶν μυστηρίων.

Ἀπό καιρό εἶχα βγάλει στήν πλάτη μου ἕνα σπυράκι, τό ὁποῖο μέ πονοῦσε πάρα πολύ. Ἦταν πολύ μικρό, σάν μιά κεφαλή καρφίτσας. Ὁ πόνος ἀπλωνόταν σέ μεγάλη περιφέρεια τῆς ἀριστερῆς πλευρᾶς τῆς πλάτης. Ἦταν ἀφόρητος. Στό κελί μου στό Μήλεσι εἶχαμε κάνει εὐχέλαιο. Ἔτσι ὅπως πονοῦσα, μοῦ σταυρώσανε τό σπυράκι μέ εὐχέλαιο κι ἀμέσως ἔσβησε ὁ πόνος. Καί τόσο πολύ εἶχα εὐχαριστηθεῖ μέ τήν ἐπίσκεψη αὐτή τοῦ Θεοῦ, ὥστε, ὅποιος ἐρχότανε, τοῦ ἔλεγα:

—Πάρε ἀπ' αὐτό τό εὐχέλαιο. Ὅ,τι πόνος ἔχεις, ἀπ' αὐτό νά βάζεις.

Συγγνώμη πού τό λέγω, ἀλλά εἶναι πρὸς δόξαν Θεοῦ»⁵⁴.

⁵² Ἁγίου Νικοδήμου Ἀγιορείτου, Βιβλίον ψυχωφελέστατον περί τῆς συνεχοῦς μεταλήψεως τῶν ἀχράντων τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων, Μέρος Β', Κεφ, Α', Ἐκ τοῦ τυπογραφείου Α. Ν. Καστριώτου: Ἀθήναις 1887, σσ. 100-101.

⁵³ Ἁγίου Νικοδήμου Ἀγιορείτου, Βιβλίον ψυχωφελέστατον περί τῆς συνεχοῦς μεταλήψεως τῶν ἀχράντων τοῦ Χριστοῦ μυστηρίων, Μέρος Β', Κεφ, Α', Ἐκ τοῦ τυπογραφείου Α. Ν. Καστριώτου: Ἀθήναις 1887, σσ. 103-104.

⁵⁴ Ἁγίου Πορφυρίου Καυσοκαλυβίτου, Βίος καί Λόγοι, Ἱερά Μονή Χρυσοπηγῆς: Χανιά 2003, σσ. 206-207.

11. Απόσπασμα έκ του Συνοδικού τῆς Ὁρθοδοξίας

Στό Συνοδικό τῆς Ὁρθοδοξίας ὁμολογεῖται ἡ ἀληθῆς μεταβολή τοῦ ἄρτου καί τοῦ οἴνου σέ Σῶμα Χριστοῦ καί ἀναθεματίζεται κάθε ἐρμηνεία πού θέλει φαντασιώδη καί εἰκονική τήν ὑπαρκτική ἀνακαίνιση τοῦ ἀνθρώπου. Γράφεται:

«Τοῖς ἀκούουσι μὲν τοῦ σωτῆρος περὶ τῆς παρ' αὐτοῦ παραδοθείσης τῶν θείων μυστηρίων ἱεουργίας λέγοντος· "Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν", μὴ ἐκλαμβανομένοις δὲ ὀρθῶς τὴν ἀνάμνησιν, ἀλλὰ τολμῶσι λέγειν ὅτι καινίζει φανταστικῶς καί εἰκονικῶς τὴν ἐπὶ τοῦ τιμίου σταυροῦ παρὰ τοῦ σωτῆρος ἡμῶν προσαχθεῖσαν θυσίαν τοῦ ἰδίου σώματός τε καί αἵματος, εἰς κοινὸν τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως λύτρον τε καί ἐξίλασμα, ἢ καθ' ἐκάστην προσαγομένη θυσία παρὰ τῶν τὰ θεῖα ἱεουργούντων μυστήρια, καθὼς ὁ σωτὴρ ἡμῶν καί δεσπότης τῶν ὅλων παρέδωκε· καί διὰ τοῦτο ἄλλην εἶναι ταύτην παρὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς τῷ σωτῆρι τετελεσμένην εἰσάγουσι καί πρὸς ἐκείνην φανταστικῶς καί εἰκονικῶς ἀναφερομένην, ὡς κενοῦσι τὸ τῆς φρικτῆς καί θείας ἱεουργίας μυστήριον, δι' οὗ τὸν τῆς μελλούσης ζωῆς ἀρραβῶνα λαμβάνομεν, καί ταῦτα τοῦ θεοῦ πατρὸς ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ χρυσορρήμονος διατρανοῦντος τῆς θυσίας τὸ ἀπαράλλακτον καί μίαν καί τὴν αὐτὴν εἶναι φάσκοντος ἐν πολλαῖς τῶν τοῦ μεγάλου Παύλου ῥητῶν ἐξηγήσειν, ἀνάθεμα»⁵⁵.

12. Ἡ Λειτουργικὴ Πράξη

Στὴν ἀκολουθία τῆς θείας Μεταλήψεως ἡ δεύτερη εὐχή τοῦ Μεγάλου Βασιλείου μαρτυρεῖ σαφῶς περὶ τῆς σωματικῆς καί ψυχικῆς ἀνακαίνισης: «Γενέσθω μοι τὰ ἅγια ταῦτα εἰς ἴασιν καὶ κάθαρσιν καὶ φωτισμὸν καὶ φυλακτήριον καὶ σωτηρίαν καὶ ἁγιασμὸν ψυχῆς τε καὶ σώματος».

Στὴν πρώτη εὐχή τοῦ ἱεροῦ Χρυσοστόμου, ὁ ἱερός Πατήρ κατονομάζει τὰ ὄργανα τοῦ σώματος, τὰ ὅποια θά ὑποστοῦν τὴν ἀνακαίνιση ἀπὸ τὴν Μετάληψη τοῦ Ἄρτου τῆς Ζωῆς: «Γενέσθω μοι ὁ ἄνθραξ τοῦ παναγίου σου Σώματος καὶ τοῦ τιμίου σου Αἵματος εἰς ἁγιασμὸν καὶ φωτισμὸν καὶ ῥῶσιν τῆς ταπεινῆς μου ψυχῆς καὶ τοῦ σώματος· εἰς κουφισμὸν τοῦ βάρους τῶν πολλῶν μου πλημμελημάτων... Διὸ δέομαί σου, ὡς μόνος ὢν ἅγιος, Δέσποτα, ἁγιάσον μου τὴν ψυχὴν καὶ τὸ Σῶμα, τὸν νοῦν καὶ τὴν καρδίαν, τοὺς νεφροὺς καὶ τὰ σπλάγχνα, καὶ ὅλον με ἀνακαίνισον καὶ ρίζωσον τὸν φόβον σου ἐν τοῖς μέλεσί μου, καὶ τὸν ἁγιασμὸν σου ἀνεξάλειπτον ἀπ' ἐμοῦ ποιήσον».

⁵⁵ Ἰ. Καρμίρη, *Τὰ Δογματικά καὶ Συμβολικά Μνημεῖα τῆς Ὁρθοδόξου Καθολικῆς Ἐκκλησίας*, τόμος Α', Αθήνα 1960, σ. 247.

Στήν ακολουθία μετά τήν Θεία Μετάληψη ή πρώτη εύχή αναφέρεται πάλιν στόν ὄλο ἀνακαινισμό τοῦ ἀνθρώπου: *«Δέσποτα φιλάνθρωπε, ὁ ὑπέρ ἡμῶν ἀποθανῶν τε καί ἀναστάς καί χαρισάμενος ἡμῖν τὰ φρικτὰ ταῦτα καί ζωοποιά σου Μυστήρια, ἐπ' εὐεργεσία καί ἀγιασμῶ τῶν ψυχῶν καί τῶν σωμάτων ἡμῶν, δός γενέσθαι ταῦτα κάμοι εἰς ἴασιν ψυχῆς τε καί σώματος».*

Ἡ εύχή τοῦ ἁγίου Συμεών τοῦ Μεταφραστοῦ ἐπικαλεῖται τόν Κύριο πρός ἀνακαινίση κάθε σωματικῆς λειτουργίας μέ σκοπό τήν τέλεια χριστοποίηση τοῦ ἀνθρώπου ψυχῆ τε καί σώματι: *«Ὁ δούς τροφήν μοι σάρκα σὴν ἐκουσίως, ὁ πῦρ ὑπάρχων καί φλέγων ἀναξίους, μὴ δὴ καταφλέξης με, μὴ Πλαστουργέ μου· μᾶλλον διέλθε πρός μελῶν μου συνθέσεις, εἰς πάντας ἄρμούς, εἰς νεφρούς, εἰς καρδίαν· φλέξον δ' ἀκάνθας τῶν ὄλων μου πταισμάτων. Ψυχὴν κάθαρων, ἀγίασον τὰς φρένας· τὰς ἰγνύας στήριξον ὅστέοις ἅμα· αἰσθήσεων φώτισον ἀπλήν πεντάδα».*

Ἄντι Συμπεράσματος

1. Ἡ Ἐκκλησία εἶναι τό Σῶμα τοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ.
2. Τό Σῶμα τοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ μεταλαμβάνεται ἀπό τούς Χριστιανούς. Οἱ Χριστιανοί εἶναι Χριστιανοί ἐπειδή μετέχουν τοῦ Ἄρτου τῆς Ζωῆς.
3. Ἡ μετάληψη τοῦ Ἄρτου τῆς Ζωῆς εἶναι ἡ ἔνωση μέ τόν Θεάνθρωπο Ἰησοῦ Χριστό. Ἡ Μετάληψη εἶναι ἡ κατάργηση τοῦ θανάτου καί ὁ τελικός προορισμός τοῦ ἀνθρώπου πού ἐπιλέγει τήν ἐν Χριστῶ πολιτεία.
4. Ἡ Θεία Εὐχαριστία ἀποτελεῖ τήν ταυτότητα τῆς Ἐκκλησίας.
5. Ἡ Θεία Εὐχαριστία δέν παύεται, διότι ὁ Θεάνθρωπος Χριστός δέν παύεται. Ὁ ἅγιος Ἰωάννης τῆς Κρονστάνδης γράφει σε κληρικό: *«Νά θυμᾶσαι ὅτι ἡ τέλεση τῶν ζωοποιῶν Μυστηρίων εἶναι ἡ ἀμετάβλητη ἀπό καταβολῆς κόσμου κατάφαση τῆς ζωοποιοῦ Τριάδος. Δέν μπορεῖ παρά νά πραγματοποιεῖται. Ὅταν τελεῖς τὰ ἄχραντα Μυστήρια, ὁ ἴδιος ὁ Θεός Πατέρας μέσω τοῦ Ἁγίου Του Πνεύματος μεταβάλλει τόν ἄρτο καί τόν οἶνο σέ Σῶμα καί Αἷμα τοῦ Κυρίου καί Θεοῦ καί Σωτήρα μας Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἐσύ εἶσαι μόνο τό ὄργανο. Ὁ ἴδιος ὁ Πατέρας, ὁ Υἱός καί τό Ἅγιο Πνεῦμα τελεῖ μέσω σοῦ τήν Θεία Λειτουργία καί ἀγιάζει τὰ τίμια δῶρα. "Σύ γάρ εἶ ὁ προσφέρων καί προσφερόμενος καί προσδεχόμενος καί διαδιδόμενος, Χριστέ ὁ*

Θεός ἡμῶν", λέγει ἡ εὐχή πρὶν ἀπὸ τὸν Χερουβικό ὕμνο. *Νά θυμᾶσαι ἀκόμη τό ἀμετάβλητο τοῦ Θεοῦ καί τήν ἀλήθεια τῶν λόγων Του*⁵⁶.

6. Ὁ Ἄρτος τῆς Ζωῆς δέν εἶναι φορέας μετάδοσης φθορᾶς. Εἶναι τό Σῶμα τοῦ Χριστοῦ μέ τά στοιχεῖα τοῦ Ἄρτου καί τοῦ Οἴνου φέρον τό πλήρωμα τῶν ἀκτίστων ἐνεργειῶν τῆς Θεότητος.

7. Ὁ Ἄρτος τῆς Ζωῆς μέ τίς προϋποθέσεις τῆς τήρησης τῶν ἐντολῶν τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπό αὐτοῦς πού Τόν μεταλαμβάνουν εἶναι ἡ πηγή τῆς θεώσεως, τῆς ἀθανασίας καί ἐνεργεῖ «εἰς ἴασιν ψυχῆς τε καί σώματος».

8. Ἡ ζωοποίηση τοῦ ἀνθρώπου διά τοῦ Ἄρτου τῆς Ζωῆς ξεκινάει ἀπό τό νῦν καί ὀλοκληρώνεται στήν κοινή ἀνάσταση ὅλων τῶν ἀνθρώπων.

9. Ἡ Θεία Λειτουργία εἶναι ἡ μόνη σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου, γιατί εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς Χριστός ἐνεργῶν τήν ἀνακαίνιση τοῦ κόσμου κατά πάντα καί διά πάντα καί, βέβαια, ἡ μετάληψη τοῦ Σώματος καί τοῦ Αἵματος τοῦ Χριστοῦ.

⁵⁶ Ἁγίου Ἰωάννου τῆς Κρονστάνδης, *Μετάνοια καί ἡ Θεία Μετάληψη*, Ἐκδόσεις «Τῆνος»: Ἀθῆναι 1993, σσ. 83-84.